

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
(ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΥΡΓΟΥ)
ΤΜΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΜΜΕ

ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΠΑΧΟΥΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΖΟΡΜΠΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	2
Κεφάλαιο Πρώτο : Η ελευθερία του τύπου	3
1.1 Γενικά.....	3
1.2 Κατοχύρωση στην Ελλάδα	5
1.3 Κατοχύρωση στην αλλοδαπή.....	8
1.4 Κατοχύρωση στις διεθνείς συμβάσεις	11
1.5 Έννοια του τύπου.....	13
1.6 Έννοια και περιεχόμενο της ελευθεροτυπίας.....	17
1.7 Περιορισμοί	19
Κεφάλαιο δεύτερο: Το δικαίωμα της προσωπικότητας	20
2.1 Συνταγματική κατοχύρωση.....	20
2.2 Εκδηλώσεις του δικαιώματος της προσωπικότητας	21
2.3 Το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας.....	22
2.4 Δημόσια Πρόσωπα.....	25
Κεφάλαιο Τρίτο: Σύγκρουση τύπου και ιδιωτικής ζωής-η αρχή της αναλογικότητας	40
3.1 Η επιλογή της νομολογίας: Στάθμιση συμφερόντων- Αρχή αναλογικότητας ...	42
Κεφάλαιο τέταρτο: Ο Ρόλος Των Ανεξάρτητων Αρχών Στην Προστασία Των Προσωπικών Δεδομένων	55
4.1 Ειδικό Πλαίσιο Προστασίας	55
4.2 Ο νόμος 2472/1997	58
4.3 Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα	65
Κεφάλαιο πέμπτο: Η Αρχή Της Διαφάνειας	79
5.1 Η αρχή της διαφάνειας και η προστασία των προσωπικών δεδομένων	79
5.2 Η Ευρωπαϊκή πραγματικότητα	82
Κεφάλαιο Έκτο: Ποινική Ευθύνη.....	86
6.1 Εγκλήματα κατά της τιμής (εξύβριση, δυσφήμιση, συκοφαντική δυσφήμιση)	86
6.2 Ποινικές Διατάξεις για τον Τύπο	90
6.3 Κατηγορίες και υπεράσπιση για τη δυσφήμιση	93
Επίλογος.....	96
Βιβλιογραφία	96
Ελληνική	99
Κώδικες.....	101
Ξένη Βιβλιογραφία	101

Εισαγωγή

Σε κάθε κράτος δικαίου τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα κατοχυρώνονται συνταγματικά. Στην Ελλάδα, το ισχύον Σύνταγμα, όπως αυτό προέκυψε με την τελευταία αναθεώρηση του 2001, κατοχυρώνει τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα στα άρθρα 4-25. Τα δικαιώματα του ανθρώπου προστατεύονται από το κράτος αλλά και προστατεύουν τον άνθρωπο από το κράτος. Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι φορές που δύο δικαιώματα συγκρούονται, με αποτέλεσμα να βρισκόμαστε σε αβεβαιότητα ως προς το ποιος από τους δύο φορείς των δικαιωμάτων έχει δίκιο.

Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί και ο τίτλος «Το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας και η ελευθερία του τύπου». Η ελευθερία του τύπου και το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας, που αποτελεί έκφραση του δικαιώματος της προσωπικότητας, είναι θεμελιώδη δικαιώματα για κάθε δημοκρατικό κράτος. Εύλογο είναι όταν υπάρχει σύγκρουση αυτών των δύο δικαιωμάτων να κινδυνεύουν αυτονόητες πλέον ελευθερίες των πολιτών.

Το ζήτημα της ελευθερίας του τύπου καλύπτει πλούσια νομοθεσία και νομολογία, που παρατίθεται σε καίρια σημεία στην εργασία.

Κεφάλαιο Πρώτο : Η ελευθερία του τύπου

1.1 Γενικά

Η ελευθερία του τύπου ολοκληρώθηκε πριν από τριακόσια περίπου χρόνια στην Αγγλία και διακηρύχθηκε στο τέλος του 18ου αιώνα από την αμερικανική και έπειτα τη γαλλική επανάσταση. Παρ' όλα αυτά, δεν είναι παλιό και ξεχασμένο, αλλά εξακολουθεί να αποτελεί ένα ζωντανό και πάντοτε επίκαιρο θέμα.

Ο λόγος γι' αυτό δεν είναι μόνο η σχετική σπανιότητα της ελευθερίας του τύπου, αφού στο ένα τρίτο τουλάχιστον των σημερινών κρατών είναι ανύπαρκτη και σε αρκετά από τα υπόλοιπα κράτη σημαντικά περιορισμένη. Ούτε μόνο, από την άλλη μεριά, το γεγονός ότι ο τύπος δίνει, φυσικά, πρωταρχική σημασία και δημοσιότητα στα προβλήματα της ελευθερίας του.¹ Ο σπουδαιότερος λόγος της αμείωτης επικαιρότητας της ελευθερίας του τύπου είναι η κεντρική της σημασία για την ελευθερία εν γένει και τη δημοκρατία.

Ο Άγγλος νομομαθής Sir William Blackstone (1723-1780) έγραφε ήδη στον 18ο αιώνα ότι «η ελευθερία του τύπου είναι πράγματι ουσιώδης για τη φύση ενός ελεύθερου κράτους»² και ο Γάλλος πολιτικός συγγραφέας Chateaubriand (1768-1848) τόνιζε στις αρχές του 19ου αιώνα ότι χωρίς την ελευθερία του τύπου «το σύνταγμα δεν είναι παρά ένα παιχνίδι», διότι «δεν υπάρχει συνταγματική ελευθερία χωρίς ελευθερία του τύπου».³

Από τότε ο τύπος εξελίχθηκε σε τεράστιο βαθμό, τόσο στη δομή, όσο και στη μορφή του. Υπέστη βαθιές οικονομικές, τεχνικές αλλά και ιδεολογικές μεταμορφώσεις. Ο κύκλος των αναγνωστών του άλλαξε ποσοτικά και ποιοτικά.

Ιστορικά, ελευθερία το τύπου σημαίνει κυρίως την ελευθερία του πολιτικού τύπου από τη λογοκρισία και την προηγούμενη διοικητική άδεια. Στη σύνδεση αυτή του τύπου με την πολιτική γίνεται σαφής η μετάβαση από το φιλελεύθερο-ατομικό

¹ Το Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (International Press Institute), με έδρα στην Ζυρίχη και γραμματεία στο Λονδίνο, εκδίδει κάθε Δεκέμβριο το δελτίο «The World Freedom Review».

² Blackstone, Commentaries on the laws of England, 1η έκδ. Λονδίνο 1765, 14η έκδ. 1803, IV: «The Liberty of the Press is indeed essential to the nature of a free State».

³ Chateaubriand, De la monarchie selon la Charte (Paris 1827), Chap. XX: «Il la faut, cette liberte [de la presse] ou, encore une fois, la constution n' est pas qu' un jeu». «Il n' y a pas liberte constitutionelle sans liberte de la presse».

δικαίωμα (status libertatis) στο δημοκρατικό-πολιτικό δικαίωμα του πολίτη (status activus).⁴

Παράλληλα με το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου αναπτύχθηκε μια «θεσμική εγγύηση», δηλαδή η συνταγματική κατοχύρωση ενός θεσμού (εν προκειμένω του τύπου) όχι ανεξάρτητα από αυτούς και εν όψει της αποστολής και των σκοπών του θεσμού, που αποτελούν συνταγματικά προστατευόμενο δημόσιο συμφέρον. Πραγματοποιήθηκε έτσι μια δεύτερη μετατόπιση του κέντρου βάρους: από το ατομικό δικαίωμα στη θεσμική εγγύηση, που ισχύει παράλληλα με το ατομικό δικαίωμα.

Σ' αυτήν την παράλληλη ισχύ του ατομικού δικαιώματος και της θεσμικής εγγυήσεως, πρέπει να αναχθεί η πολύπλοκη νομική προβληματική της ελευθερίας του τύπου και ο κίνδυνος ερμηνευτικών πλανών. Αυτό γίνεται σαφές εν όψει του διάφορου περιεχομένου του ατομικού δικαιώματος και της θεσμικής εγγυήσεως: Το ατομικό δικαίωμα δεν είναι απερίοριστο, πάντως όμως, στην ουσία του είναι απαλλαγμένο από νομικά καθήκοντα. Η θεσμική εγγύηση αντιθέτως συσχετίζεται με καθήκοντα και κατευθύνεται προς ορισμένους σκοπούς.

⁴ Για τον διττό, αρνητικό και θετικό, χαρακτήρα των ατομικών δικαιωμάτων βλ. Βλάχο Γ.

1.2 Κατοχύρωση στην Ελλάδα

Η ελευθερία του τύπου διακηρύχθηκε στην Ελλάδα για πρώτη φορά ήδη στο συνταγματικό σχέδιο του Ρήγα Βελεστινλή και με το άρθρο η' του συντάγματος του Άστρους (Νόμου της Επιδάουρου) του 1823.⁵ Το άρθρο 26 του συντάγματος της Τροιζήνας του 1827 πρόσθεσε τη ρητά απαγόρευση της λογοκρισίας («προεξετάσεως») και αντικατέστησε τις κοινώς αποδεδειγμένες αρχές της «ηθικής» με τη «σεμνότητα». Το άρθρο 10 του συντάγματος του 1844 ακολούθησε βασικά το υπόδειγμα του άρθρου 18 του βελγικού συντάγματος του 1831, απαγορεύοντας ρητώς και την εγγυοδοσία.

Η σημερινή διατύπωση ανατρέχει στο άρθρο 14 του συντάγματος του 1864. Η διάταξη αυτή κατοχύρωσε πληρέστερα την ελευθερία του τύπου, γιατί απαγόρευσε όχι μόνο τη λογοκρισία, αλλά και κάθε προληπτικό μέτρο, περιόρισε τις περιπτώσεις επιτρεπόμενης κατασχέσεως εντύπων και τις περιέβαλε με ιδιαίτερες εγγυήσεις.⁶ Η

Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, β' έκδ. 1979, σ. 113 επ. Ειδικά για την «διττότητα» του συνταγματικού δικαιώματος της ελευθεροτυπίας βλ. Φίλια Β., Το συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και η κατά το άρθρον 367 ΠΚ πρόσθετος προστασία, 1996, σ. 26 επ.- Dagtoglou P.D., Wesen und Grenzen der Pressefreiheit, 1963, σ. 10 επ. αναθεώρηση του 1911 πρόσθεσε στο άρθρο 14 την απαγόρευση δημοσιεύσεως ειδήσεων που ανάγονται σε στρατιωτικές κινήσεις ή έργα οχυρώσεως και καθιέρωσε την αλληλέγγυα αστική ευθύνη του εκδότη εφημερίδας και του συγγραφέα επιλήψιμου δημοσιεύματος αναφερόμενου στον ιδιωτικό βίο.

Το σύνταγμα του 1927 (άρθρο 16) επανέλαβε τη διάταξη αυτή, πρόσθεσε στις δυνατότητες περιορισμών τη λήψη μέτρων «προς καταπολέμησίν της προσβαλλούσης τα δημόσια ήθη φιλολογίας» και όρισε ότι «τα αδικήματα του τύπου δεν θεωρούνται ως επ' αυτοφώρω».

Το σύνταγμα του 1952 (άρθρο 14) επέτρεψε την κατ' εξαίρεση κατάσχεση εντύπων σε περισσότερες περιπτώσεις. Προέβλεψε για πρώτη φορά τη δικαστική παύση εφημερίδας και την απαγόρευση ασκήσεως του δημοσιογραφικού

⁵ «Ελληνες έχουσι το δικαίωμα να κοινοποιώσιν άλλως τε και δια των τύπων τας δοξασίας των, αλλά με τους ακόλουθους τρεις όρους: α) Να μη γίνεται λόγος κατά της χριστιανικής θρησκείας, β) Να μην αντιβαίνωσιν εις τας κοινώς αποδεδειγμένας αρχάς της ηθικής, γ) Να αποφεύγωσι πάσαν προσωπικήν ύβριν».

⁶ Σγουρίτσας Χρ., Συντ. δικ. Β' β, σ. 71/72.

επαγγέλματος, καθώς και την επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων. Συγκεκριμένα, επέτρεπε την κατασταλτική, τη δικαστική δίωξη για προσβολή των ατομικών δικαιωμάτων, της θρησκείας, για δημοσιεύματα άσεμνα, για προσβολή των μελών της βασιλικής οικογένειας, για την αποκάλυψη στρατιωτικών κινήσεων και οχυρώσεων, για δημοσιεύματα στασιαστικά και στρεφόμενα εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, καθώς και για την πρόκληση σε εγκλήματα εσχάτης προδοσίας. Αντίθετα με το σύνταγμα του 1927, όρισε ότι τα αδικήματα του τύπου είναι αυτόφωρα. Το μόνο προσόν που απαιτείτο από τον εκδότη εφημερίδας ήταν η ελληνική υπηκοότητα.

Κατά το άρθρο 91 του συντάγματος 1952, οι εγγυήσεις της ελευθεροτυπίας αίρονταν μόνο σε περίπτωση κηρύξεως στρατιωτικού νόμου ένεκα επιστρατεύσεως ή εμπόλεμης κατάστασης και εσωτερικών κινδύνων.⁷ Γενικά το σύνταγμα του 1952 θεωρήθηκε σωστά ότι «χαρακτηρίζεται από πνεύμα δυσπιστίας προς τον τύπον, επηρεασθέν προφανώς εκ των γεγονότων της εποχής κατά την οποίαν κατηρτίζετο».⁸

Λόγω άλλωστε της αυγουστιανής δικτατορίας, του πολέμου, της κομμουνιστικής ανταρσίας, του εμφυλίου πολέμου και της απριλιανής δικτατορίας, αλλά και της διατήρησης των έκτακτων νομοθετημάτων πολύ μετά τη λήξη της καταστάσεως που τα προκάλεσε,⁹ τα 31 από τα 38 χρόνια από την εγκατάσταση της αυγουστιανής ως την κατάρρευση της απριλιανής δικτατορίας (1936-1974) ήταν χρόνια ανελευθερίας του τύπου.¹⁰ Αλλά η νομοθεσία της ανελευθερίας δια της οποίας οργανώθηκε λεπτομερώς η ελευθερία του τύπου ή τιμωρούνταν οι παρεκτροπές του, διαρκεί τυπικά σε μεγάλο βαθμό ακόμη σήμερα, χωρίς αυτό να προκαλεί την διαμαρτυρία του τύπου, κυρίως γιατί η νομοθεσία αυτή παραμένει ως επί το πλείστον ανεφάρμοστη. Όπως π.χ. οι νόμοι περί τύπου 50/60/1931, 1092/1938, 10/1975,

⁷ Βλ. Λυχνό Γ., Ο Τύπος: Χθες, σήμερα, αύριο, Εκδόσεις Κέρκυρα, 1972, σ. 15.

⁸ Βλ. Σγουρίτσα Χρ., Συντ. δικ. Β' β σ. 72, με παραπομπές στην έκθεση προς τη Βουλή του προέδρου της επιτροπής του ΗΕ΄ ψηφίσματος. Για τις διατάξεις περί τύπου του Συντάγματος του 1952 βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., Προσανατολισμός και σκοποί του νέου συντάγματος, ΤοΣ 1975, σ. 27 επ. (36/37).

⁹ Η εξάρτηση της κυκλοφορίας εντύπων από διοικητική άδεια διατηρήθηκε μέχρι το 1962 (ν.δ. 4234/1962). Μόνο η εξάρτηση εκδόσεως εφημερίδων από την χορήγηση διοικητικής αδείας έληξε το 1956 με την απόφαση 1827/1956 του Συμβουλίου της Επικρατείας.

¹⁰ Βλ. Μάνεση Αρ., Η συντ. προστασία κ.λ.π., σ. 35/36.

780/1978, ν. 1181/1978, ν. 1072/1980, 1178/1981 κ.λ.π. Επίσης υπάρχουν διατάξεις στον Ποινικό Κώδικα.¹¹

Το ισχύον σύνταγμα του 1975, αν και δεν συντάχθηκε την επόμενη του εμφυλίου πολέμου, διατήρησε βασικά τη δύσπιστη και περιοριστική διατύπωση του άρθρου 14 του συντάγματος του 1952. Η μόνη διάταξη που δεν επανέλαβε είναι εκείνη που επέτρεπε τη λήψη δια νόμου ιδιαίτερων κατασταλτικών μέτρων «προς καταπολέμησιν της επικινδύνου εις το ήθος της νεότητας φιλολογίας». Πρόσθεσε όμως την εξουσιοδότηση προς τον νομοθέτη να ορίσει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος – μια διάταξη δυνητικά επικίνδυνη για την ελευθερία του τύπου. Επιπλέον προέβλεψε πάντως και ένα περιορισμό, που μπορεί να ενισχύσει την ελευθερία του τύπου, τη δυνατότητα δηλαδή «να προσδιορίσει ότι τα μέσα χρηματοδότησεως εφημερίδων και περιοδικών δέον να καθίστανται γνωστά».

Η διάκριση μεταξύ του ατομικού δικαιώματος του «εκφράζεσθαι δια του τύπου» και της θεσμικής εγγυήσεως της ελευθερίας του τύπου βρίσκει θεμέλιο και στο άρθρο 14 παρ. 1 και 2 του ισχύοντος Συντάγματος, όπως και στις αντίστοιχες διατάξεις των προγενέστερων συνταγμάτων. Στο ατομικό δικαίωμα αναφέρεται η διάταξη της παραγράφου 1, κατά την οποία «έκαστος δύναται να εκφράζει τους στοχασμούς του, τηρών τους νόμους του κράτους». Την θεσμική εγγύηση αφορά η διάταξη της παρ. 2 εδ. 1, κατά την οποία «ο τύπος είναι ελεύθερος». Χωρίς αυτή τη διάκριση, η διάταξη αυτή θα ήταν περιττή και ακατανόητη επανάληψη της πρώτης.¹²

Στις «ενεργητικά» διατυπωμένες αυτές διατάξεις αντιστοιχεί το «παθητικό» δικαίωμα του ατόμου και του πολίτη να προμηθεύεται και να διαβάζει ελεύθερα τον τύπο.

¹¹ Βλ. Κόρσο Δημ., Τύπος και ραδιοτηλεόραση, εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα, 1989, σ. 11-17, ο οποίος παραπέμπει στον Ν. Αθανασόπουλο, Βασικές διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας περί τύπου, 1979, του ιδίου, Βασικές διατάξεις περί δημοσιογράφων και ενώσεων ιδιοκτητών εφημερίδων, 1979.

¹² Πρβλ. ΣτΕ 903/81 (Ολ.), ΤοΣ 1981, 701 (704): «Κατά την έννοια της συνταγματικής επιταγής, ο τύπος, ως θεσμός, είναι ελεύθερος δια να δύναται να επιτελεί την δημόσιαν αποστολήν του συνισταμένην εις την ακώλητον αλληλεπίδρασιν αυτού και της κοινής γνώμης...».

1.3 Κατοχύρωση στην αλλοδαπή

Η αναγνώριση της ελευθερίας του τύπου στην αλλοδαπή υπήρξε βραδεία, ανισοταχής και συχνά παλίνδρομη. Μια συνοπτική έστω παρουσίασή της αντανακλά με ιδιαίτερη διαύγεια την πολιτική και δημοκρατική εξέλιξη της Ευρώπης και γι' αυτό ενδείκνυται να γίνει.

Η Αγγλία ήταν η πρώτη μεγάλη χώρα που απέκτησε, ήδη πριν από τρεις αιώνες, πλήρη ελευθερία του τύπου. Ο λόγος είναι ότι στη χώρα αυτή επικράτησε το αργότερο στο τέλος του 18ου αιώνα η άποψη ότι το κράτος δεν καθοδηγεί την κοινή γνώμη, ούτε λογοκρίνει εκ των προτέρων τον τύπο, αλλά περιορίζεται απλώς στην εκ των υστέρων τιμώρηση τυχόν δυσφημιστικών εκδηλώσεων ή αποκαλύψεων κρατικών απορρήτων.¹³

Το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης μέσω του τύπου, στην Αγγλία, συνιστά ιδιαίτερη εκδήλωση της ελευθερίας του λόγου. Η νομική φύση της ελευθεροτυπίας έχει αποτυπωθεί ως ατομικό δικαίωμα στις ιστορικές συνθήκες εξέλιξης του αγγλικού πολιτεύματος.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ακολούθησαν την ίδια οδό. Τη 12η Ιουνίου 1776 διεκήρυσσε το Bill of Rights της πολιτείας της Βιργινίας, ότι ο τύπος είναι ένας από τους μεγαλύτερους προμαχώνες της ελευθερίας («one of the great bulwarks of liberty»). Δεκαπέντε χρόνια αργότερα (1797) η πρώτη τροποποίηση του ομοσπονδιακού συντάγματος περιείχε γενική απαγόρευση των νόμων που περιορίζουν την ελευθερία του λόγου ή του τύπου. Ο τύπος έμεινε πάντοτε και μέχρι τις μέρες μας ελεύθερος στις Ηνωμένες Πολιτείες, ελευθερότερος μάλιστα από τις περισσότερες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Αγγλίας, όπου οι νομοθετικοί περιορισμοί δεν θα είχαν ίσως επιτρέψει την αποκάλυψη του αμερικανικού σκανδάλου της Watergate.

Στις μη αγγλοσαξονικές χώρες η ελευθερία του τύπου δεν επικράτησε παρά διακόσια χρόνια αργότερα. Ενώ τόσο στην Αγγλία όσο και στις Η.Π.Α. υπερίσχυσε από νωρίς η αντίληψη ότι το κράτος δεν πρέπει να επεμβαίνει στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, στη Γαλλία αντιθέτως η καθοδήγηση και κηδεμόνευση της κοινής γνώμης και του έντυπου λόγου αποτέλεσε πάντοτε μέριμνα του κράτους. Πριν από την επανάσταση δεν υπήρχε ελευθερία του τύπου, αλλά εξάρτηση του από την

¹³ Βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, Τόμος Α', σ. 557.

ευαρέσκεια της κυβερνήσεως. Το αποτέλεσμα ήταν ότι τα διασημότερα έργα της γαλλικής διανόησης του 18ου αιώνα δεν δημοσιεύτηκαν στη Γαλλία, αλλά σε χώρες, όπως π.χ. έργα του Montesquieu, του Voltaire ή του Rousseau. Αλλά και μετά την επανάσταση και παρά τις επαναστατικές και συνταγματικές διακηρύξεις,¹⁴ η ελευθερία του τύπου δεν καθιερώθηκε παρά μόνο προς το τέλος του 19ου αιώνα, αν και τότε όχι πάντοτε πλήρως.¹⁵

Στη Γερμανία, η παράδοση του αυταρχικού και πατερναλιστικού κράτους καθυστέρησε την ανάπτυξη ελεύθερου τύπου, αν και η εξέλιξη δεν ήταν ενιαία στα διάφορα γερμανικά κράτη πριν από την ένωση του 1871. Η διακήρυξη της ελευθερίας του τύπου από την επανάσταση του 1848 ήταν η πρώτη με μόνιμα αποτελέσματα, τα οποία, ύστερα από ενδιάμεσες παλινδρομήσεις κατοχυρώθηκαν με τον περί τύπου νόμο (Reichspressegesetz) του 1874, που ακολούθησε την ένωση της Γερμανίας. Το σύνταγμα του 1919 (σύνταγμα της Βαϊμάρης) κατοχύρωσε στο άρθρο 11 την ελευθερία της εκφράσεως της γνώμης δια του τύπου και απαγόρευσε κατ' αρχήν τη λογοκρισία. Μετά την πλήρη κατάλυσή της από το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς, η ελευθερία του τύπου αποκαταστάθηκε το 1945, αλλά μόνο στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Εκεί κατοχυρώθηκε ρητώς στο άρθρο 5 παρ. 1 του συντάγματος του 1949 (Grundgesetz) και έγινε σεβαστή στην πράξη. Ακολούθησαν οι περί τύπου νόμοι των γερμανικών χωρών στη δεκαετία του 1960. Με την κατάρρευση της Γερμανικής Λαοκρατικής Δημοκρατίας και τη γερμανική ένωση του 1990 επεκτάθηκε η ελευθερία του τύπου και στην (πρώην) ανατολική Γερμανία.

Η ευρωπαϊκή συνταγματική απαγόρευση της λογοκρισίας και διακήρυξη της ελευθερίας του τύπου, που αποτέλεσε υπόδειγμα πολλών μεταγενέστερων συνταγματικών διατάξεων, ήταν το άρθρο 18 του βελγικού συντάγματος του 1831. Τη διατύπωσή του ακολούθησε, βασικά, το άρθρο 10 του ελληνικού συντάγματος του 1844.

Σήμερα, σε όλες τις δυτικές χώρες, αλλά και στις χώρες το πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, καθώς και σε λίγες χώρες του «τρίτου κόσμου» (προπάντων στην Ινδία)

¹⁴ Άρθρο 11 εδ. 2 της Διακηρύξεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη του 1789. Άρθρο 7 του συντάγματος του 1793. Άρθρο 8 του συνταγματικού χάρτη του 1814. Άρθρο 8 του συντάγματος του 1830.

¹⁵ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, 2005, Τόμος Α', σ. 559επ.

είναι κατοχυρωμένη και γίνεται σεβαστή η ελευθερία του τύπου. Σε μερικές άλλες αναπτυσσόμενες χώρες η ελευθερία του τύπου είναι περιορισμένη και ασταθής, ενώ στις υπόλοιπες είναι ανύπαρκτη. Ελευθερία του τύπου δεν υπάρχει στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού (Κίνα, Βόρεια Κορέα, Βιετνάμ, Κούβα), όπου βρίσκεται σε αντίφαση με τη μονοκομματική διάρθρωση του κράτους και της κοινωνίας.

1.4 Κατοχύρωση στις διεθνείς συμβάσεις

Η εχθρότητα ή επιφυλακτικότητα των περισσότερων καθεστώτων εξηγεί, γιατί η ελευθερία του τύπου δεν κατοχυρώνεται ρητά και διεξοδικά, όπως μερικές άλλες ατομικές ελευθερίες, στις διεθνείς διακηρύξεις των ατομικών δικαιωμάτων.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου το 1948 (που δεν έχει νομική δεσμευτικότητα) περιορίζεται στην κατοχύρωση της ελευθερίας της γνώμης και της διαδόσεώς της «με κάθε μέσο» (άρθρο 19), χωρίς να αναφέρει τον τύπο. Το Διεθνές Σύμφωνο των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων του 1966 (που κυρώθηκε καθυστερημένα από την Ελλάδα με τον νόμο 2462/1997) προσθέτει την φράση «γραπτώς ή δια του τύπου» στην κατοχύρωση της ελευθερίας της γνώμης και της πληροφορίας (άρθρο 18), αλλά τίποτε περισσότερο.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών του 1950 (που έχει κυρωθεί από την Ελλάδα)¹⁶ κατοχυρώνει μεν στο άρθρο 10 την ελευθερία της γνώμης και της πληροφορίας, αλλά δεν αναφέρεται καθόλου στην ελευθερία του τύπου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου τόνισε όμως ήδη πριν από το τέλος της δεκαετίας του 1980 την ιδιαίτερη σημασία του τύπου σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία. Στην πρώτη υπόθεση περιορισμού της ελευθερίας του τύπου που ήχθη ενώπιον του (υπόθεση Sunday Times) υπογράμμισε τη σπουδαιότητα του τύπου ως μέσου πληροφορήσεως του κοινού και συνήγαγε μάλιστα από την ελευθερία της πληροφορίας αξίωση του κοινού, θεμελιωμένη στη Σύμβαση, προς εκπλήρωση της αποστολής αυτής εκ μέρους του τύπου.¹⁷

Η έλλειψη ρητής κατοχυρώσεως δεν εμπόδισε λοιπόν το δικαστήριο να προχωρήσει σε συμπεράσματα που κρίνονται μάλιστα, όχι αδικαιολόγητα, ως κάπως υπερβολικά.

Γενικά η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που υπόκειται στο Σύνταγμα, αλλά υπέρκειται κατά το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντ. των νόμων, μπορεί μόνο να διευρύνει, αλλά όχι να συρρικνώσει τη συνταγματική προστασία της ελευθερίας του τύπου.

¹⁶ Η χώρα μας κύρωσε την σύμβαση αυτή με το νόμο 2329/1953 και ξανά (μετά την πτώση της δικτατορίας) με το νόμο 53/1974.

¹⁷ Βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., όπως υποσημ. Νο 16, σ. 560-561.

Διερεύνηση (ή τουλάχιστον διασάφηση) αποτελεί αφενός η περιεχόμενη στο άρθρο 10 ρητή κατοχύρωση της ελευθερίας της πληροφορίας και αφετέρου η επίσης ρητή κατοχύρωση της διασυνοριακής ελευθερίας, της ελευθερίας δηλαδή συλλογής πληροφοριών και αντλήσεως ύλης, καθώς και διαδόσεως και πωλήσεως του εντύπου ανεξαρτήτως συνόρων.

Το σχέδιο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (που αποτελεί το δεύτερο μέρος της υπό κύρωση συνταγματικής συνθήκης της Ευρώπης) ορίζει ότι «η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η πολυφωνία τους είναι σεβαστές» (άρθρο 11 παρ. 2).

1.5 Έννοια του τύπου

Η έννοια του τύπου είναι κατ' αρχήν τεχνική, έχει όμως καταστεί ήδη νομική, δοθέντος ότι όχι μόνο περιλαμβάνεται στο σύνταγμα ειδική ρύθμιση περί της νομικής έννοιας του τύπου, αλλά και περεταίρω υφίσταται ειδικός περί τύπου νόμος αλλά και ειδικός κλάδος της επιστήμης, εν προκειμένω το δίκαιο του τύπου, το οποίο κι αν ακόμα δεν μπορούμε να δεχτούμε ότι υπάρχει ως ανεξάρτητος κλάδος, εν τούτοις η ενασχόληση με τον τύπο είναι ευρύτατη, τόσο στη χώρα μας όσο και στην αλλοδαπή.

Στο άρθρο 14 παρ. 1 ο τύπος ορίζεται ως κάθε μορφής αποτύπωμα εκφράσεως γνώμης ή λόγου, ανεξάρτητα από το σκοπό διαδόσεως. Αντιθέτως, στην έννοια του τύπου στο άρθρο 14 παρ. 2 περιλαμβάνονται όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση. Ακριβέστερος ωστόσο είναι ο ακόλουθος ορισμός, που υποστηρίζεται από μια πληθώρα συγγραφέων: Έντυπο είναι κάθε κείμενο, κάθε όχι απλώς διακοσμητική εικαστική παράσταση, κάθε εγγραφή μουσικού έργου με κείμενο ή επεξηγήσεις και κάθε ηχητικό αποτύπωμα απλού ή μελωδικού λόγου, εφόσον έχει παραχθεί με μηχανική ή φυσικοχημική ή ηλεκτρονική διαδικασία κατάλληλη για παραγωγή σημαντικού αριθμού αντιτύπων και προορίζεται για διάδοση. Τύπος και έντυπα είναι τα βιβλία, οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα φυλλάδια, οι προκηρύξεις, οι αφίσες, τα «αυτοκόλλητα» σε παράθυρα καταστημάτων, αυτοκινήτων κ.ο.κ., δηλαδή όλα τα προϊόντα της τυπογραφίας κάθε μορφής – τα «έντυπα» με τη στενή έννοια του όρου – αλλά και οι προορισμένες για διάδοση φωτογραφίες, εικόνες, πανό, σχέδια, εμβλήματα, ανεξάρτητα από την ύλη στην οποία είναι αποτυπωμένα.

Υπό ορισμένα ξένα συντάγματα, στην έννοια του τύπου υπάγονται και οποιαδήποτε αποτυπώματα ήχου ή κινητής εικόνας όπως δίσκοι, κασέτες, βιντεοκασέτες κ.ο.κ.¹⁸ Το Σύνταγμά μας όμως διακρίνει τον τύπο (άρθρο 14) από τη φωνογραφία και κινηματογραφία, τις οποίες ρυθμίζει χωριστά (άρθρο 15 παρ. 1). Δεν μπορούν επομένως, υπό το δικό μας σύνταγμα, τα αποτυπώματα ήχου ή κινητής εικόνας να υπαχθούν απροβλημάτιστα στην έννοια του τύπου. Πρέπει αντιθέτως να γίνει μια διάκριση. Στην έννοια του εντύπου υπάγεται (και διέπεται επομένως από το άρθρο 14) και κάθε ηχητικό αποτύπωμα ομιλούμενου ή μελωδικού λόγου. Αντιθέτως,

¹⁸ Βλ. π.χ. εν όψει του άρθρου 5 παρ. 1 και 2 του γερμ. Συντάγματος Chr. Stark, Mangoldt/ Klein/ Stark, Grundgesetz, Kommentar, τόμος 1, γ' έκδοση, 1985, σ. 512.

η αποτύπωση φωνητικής ή ενόργανης μουσικής υπάγεται στη φωνογραφία και διέπεται από το άρθρο 15 παρ. 5.¹⁹

Ζήτημα γεννάται όσον αφορά το διαδίκτυο (internet), το οποίο προσιδιάζει τόσο στον τύπο όσο και στη ραδιοτηλεόραση.²⁰ Μια προσεκτική παρατήρηση σχετικά με τη φύση του διαδικτύου θα μας πείσει ότι αυτό (ως προς ένα μεγάλο μέρος του) πρέπει να περιβληθεί με την προστασία του τύπου. Η υπαγωγή του στο άρθρο 14 παρ. 2 Σ και όχι στο 15 παρ. 1 Σ θα πρέπει να θεωρηθεί όχι μόνο *de lege ferenda* αλλά και *de lege lata* επιβεβλημένη, τουλάχιστον ως προς ένα μέρος του υλικού που μεταδίδεται μέσω διαδικτύου.²¹ Άλλωστε, ο υπ' αριθμόν 3021/2002 εκτελεστικός νόμος της διάταξης 14 παρ. 8 του Συντάγματος, στο άρθρο 1 παρ. 1 δ περιλαμβάνει στην έννοια του ΜΜΕ και όποιον παρέχει «μέσω διαδικτύου υπηρεσίες οπτικοακουστικού περιεχομένου – ενημερωτικού χαρακτήρα – κατά το πρότυπο των εφημερίδων – ειδήσεις για πολιτικά ή κοινωνικά ή οικονομικά ή πολιτιστικά ή αθλητικά γεγονότα και εκδηλώσεις, καθώς και άρθρα, σχόλια, συνεντεύξεις ή συζητήσεις...», χωρίς να μπορεί ο νόμος να κατισχύσει του Συντάγματος.²²

Σκόπιμο είναι να προσεγγίζει κανείς κάθε φορά το σκοπό των διατάξεων 14 και 15 του Συντάγματος για να διαπιστώσει αν και σε ποια έκταση, κάποιο από τα εμπλεκόμενα στο διαδίκτυο μέρη πρέπει να τύχει της νομικής μεταχείρισης του τύπου.

Όπως ειπώθηκε στην αρχή, μέσω του διαδικτύου είναι δυνατή η μετάδοση ήχου και κινούμενης εικόνας. Στο βαθμό που έχουμε αποτύπωσή τους σε κάποιο υλικό φορέα και μετάδοσή τους μέσω του διαδικτύου αποτελούν είδος κινηματογραφικού έργου και εμπίπτουν στο άρθρο 15 παρ. 1 και στο ν. 1597/1986, που περιέχει ένα πολύ ευρύ ορισμό της κινηματογραφίας. «Κινηματογραφικό έργο είναι εκείνο που αποτυπώνεται σε υλικό φορέα εικόνας ή εικόνας και ήχου και προορίζεται για κινηματογραφική ή τηλεοπτική ή οποιαδήποτε άλλη

¹⁹ Για την ελευθερία του κινηματογράφου και της φωνογραφίας βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., *Ατομικά Δικαιώματα*, Τόμος Α, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, σ. 645 επ.

²⁰ Βλ. Gets Marina, *Meinungsaussagerungs- und Informationsfreiheit im Internet aus der Sicht des Voelkerrechts*, Berlin Verlag, 2002, σ. 22-45, Fiedler Christoph, *Meinungsfreiheit in einer vernetzten welt, Staatliche Inhaltskontrolle, gezetsliche providerhaftung und die Inhalsneutralitaet des Internet*, Νόμος 2002, Baden – Baden, σ. 36-58.

²¹ Βλ. και Χριστοδούλου, Ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου ιδιαιτερότητες του καθεστώτος των ηλεκτρονικών δικτύων, Δ 35, σ. 420.

²² Χριστοδούλου, ό.π. σ. 421.

οπτικοακουστική μετάδοση, όποιο και αν είναι το περιεχόμενο και η διάρκειά του και όποιες κι αν είναι οι μέθοδοι, τα μέσα και τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή, την αναπαραγωγή ή την προβολή του, είτε είναι ήδη γνωστά είτε θα εφευρεθούν στο μέλλον». Η αποτύπωση και μετάδοση φωνητικής ή ενόργανης μουσικής στο διαδίκτυο συνιστά φωνογραφία που εμπίπτει πάλι στο άρθρο 15 παρ. 1 Σ. Ο τύπος κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 2 εδ. 1 Σ περιλαμβάνει όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση. Κατά το άρθρο 1 εδ 1 του α.ν. 1092/1938 περί τύπου «τύπος και έντυπών» είναι «παν ό,τι εκ τυπογραφίας ή οιουδήποτε άλλου μηχανικού ή χημικού μέσου παράγεται εις όμοια αντίτυπα και χρησιμεύει εις πολλαπλασιασμόν ή διάδοσιν χειρόγραφων, εικόνων, παραστάσεων μετά ή άνευ σημειώσεων...».

Σήμερα κρατεί σε μας ο ορισμός ότι «έντυπο είναι κάθε κείμενο, κάθε όχι απλώς διακοσμητική εικαστική παράσταση, κάθε εγγραφή μουσικού έργου με κείμενο ή επεξηγήσεις και κάθε ηχητικό αποτύπωμα απλού ή μελωδικού λόγου, εφόσον έχει παραχθεί με μηχανική ή φυσική ή ηλεκτρονική διαδικασία κατάλληλη για παραγωγή σημαντικού αριθμού αντιτύπων και προορίζεται για διάδοση».²³ Με δεδομένο ότι οι ιστοσελίδες, οι ταχυδρομικοί κατάλογοι, τα μηνύματα στις ομάδες συζητήσεων περιέχουν συνήθως κείμενα που παράγονται με ένα συνδυασμό μηχανικής, φυσικοχημικής και ηλεκτρονικής διαδικασίας και προορίζονται για διάδοση μέσω του διαδικτύου, καθώς και το ότι κάθε ανάκληση του συγκεκριμένου υλικού από κάποιον χρήστη ουσιαστικά συνιστά «αντίτυπο», γίνεται σαφές ότι ένα σημαντικό τμήμα του υλικού που διακινείται στο διαδίκτυο συνιστά τύπο με την έννοια του άρθρου 14 παρ. 2 εδ. 1 Σ. Έντυπα λοιπόν είναι τα κείμενα βιβλίων, οι ηλεκτρονικές εφημερίδες και προκηρύξεις, τα ηλεκτρονικά περιοδικά και φυλλάδια.

Στον τύπο συμπεριλαμβάνονται και φωτογραφίες, σχέδια κ.λ.π. Εξαιρούνται της εγγυήσεως της διάταξης 14 παρ. 2 Σ τα διακινούμενα στο διαδίκτυο μηνύματα των δημοσίων υπηρεσιών ή οργανισμών, οι τιμοκατάλογοι, οι κατάλογοι πωλήσεων, οι εμπορικές εγκύκλιοι, οι κοινωνικές προσκλήσεις και οι αγγελίες, εκτός αν δημοσιεύονται στο πλαίσιο μιας ηλεκτρονικής εφημερίδας ή περιοδικού. Δεν

²³ Βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., όπ. Π. σ. 568 επ, του ίδιου, Τύπος και Σύνταγμα, passim, Bamberger, Einföhrung, in das Medienrecht, passim, Μάνεση, όπ.π., ΤοΣ 1977, σ. 1 επ. Waldenberger, AfP 2000, σ. 237.

εμπίπτουν φυσικά στην έννοια του τύπου τα μηνύματα που δεν προορίζονται να διαδοθούν, π.χ. ηλεκτρονική αλληλογραφία.²⁴

²⁴ Για περισσότερα σχετικά με το διαδίκτυο βλ. Καράκωστα Ι., Το δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, 1998, σ. 490-494.

1.6 Έννοια και περιεχόμενο της ελευθεροτυπίας

Σχετικά με την ελευθερία του τύπου αναπτύχθηκαν δύο θεωρίες, οι οποίες αν και διαφέρουν σε καίρια σημεία, κατ' ουσία μάλλον ταυτίζονται, στο μέτρο που υποστηρίζουν την ίδια άποψη με διαφορετικό τρόπο.

Κατά την πρώτη θεωρία η ελευθερία του τύπου είναι έννοια σύνθετη. Αναλύεται στις εξής επιμέρους ελευθερίες : α) ελευθερία περιεχομένου και απαγόρευσης της λογοκρισίας, β) ελευθερία ίδρυσης εκδοτικής επιχείρησης, γ) ελευθερία έκδοσης και απαγόρευσης προηγούμενης αδείας ή θέσεως εγγυήσεως ή μη εύλογων προσόντων, δ) ελευθερία συνεχίσεως της έκδοσης και απαγόρευση παύσεως του εντύπου ή της άσκησης του επιτηδεύματος του εκδότη, ε) ελευθερία εκλογής τίτλου του εντύπου και διατήρησης τούτου, στ) ελευθερία κυκλοφορίας των εντύπων και απαγόρευσης παρακωλύσεως της, ζ) ελευθερία άσκησης δημοσιογραφικού επαγγέλματος, η) ελευθερία εκτυπώσεως, θ) απαγόρευση επιβολής βαριάς φορολογίας στον τύπο.²⁵

Κατά τη δεύτερη θεωρία η ελευθεροτυπία νοείται υπό δύο μορφές, ως τυπική ελευθεροτυπία και ως ουσιαστική ελευθεροτυπία. Τυπική ελευθεροτυπία είναι η απαγόρευση επιβολής διοικητικών μέτρων κατά του τύπου με σκοπό την προστασία του εντύπου ως σώματος αυτής που έχει γεννηθεί (εκτυπωθεί), μέχρι αυτό να επιτελέσει τον προορισμό του.

Μέχρι δηλαδή να περιέλθει ανεμπόδιστα στον αναγνώστη και να χρησιμοποιηθεί επίσης ανεμπόδιστα από αυτόν σύμφωνα με την αρέσκεια του. Ουσιαστική ελευθεροτυπία είναι η υπαγωγή του περιεχομένου του τύπου στους μη αντιστρατευόμενους προς το άρθρο 14του συντάγματος νόμους και η ευχέρεια της ακώλυτης διαμορφώσεως του περιεχομένου του τύπου.²⁶

Φορείς ή υποκείμενα της ελευθερίας του τύπου είναι φυσικά η νομικά πρόσωπα που ασκούν κατ' επάγγελμα ή ευκαιριακά οποιαδήποτε δραστηριότητα ή έργο σχετιζόμενο ή συναρτώμενο με τον τύπο. Φορείς είναι επίσης οι αγοραστές και αναγνώστες των εντύπων.

²⁵ Βλ. Κρίππα Γ.Η., Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 1972, σ. 24 επ., Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2005, σ. 570 επ., Καράκωστα Ι., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1998, σ. 23 επ.

²⁶ Περισσότερα για τη θεωρία αυτή, βλ. Κρίππα, σ. 26-29. Κρατούσα σήμερα είναι βεβαίως η πρώτη θεωρία.

Φορείς της ελευθερίας του τύπου είναι και ανήλικοι. Το ατομικό δικαίωμα τους προστατεύει όμως μόνο έναντι κρατικών προσβολών, αλλά όχι έναντι του γονικού δικαιώματος μορφώσεως και εκπαίδευσεως των παιδιών (π.χ. απαγόρευση αναγνώσεως ενός βιβλίου), το οποίο έχει βέβαια και αυτό τα όριά του. Ιδιαίτερα ζητήματα θέτουν τα σχολικά περιοδικά που εκδίδονται ή/και συντάσσονται από μαθητές.²⁷

²⁷ Περισσότερα βλ. Δαγτόγλου Π.Δ., σ. 603, Δημητρόπουλο Α. Γ., Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα συνταγματικού δικαίου, Τόμος Γ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2008, σ. 151 επ.

1.7 Περιορισμοί

Η θεσμοθέτηση και οριοθέτηση περιορισμών της ελευθερίας του τύπου δικαιολογείται από την ανάγκη προστασίας άλλων έννομων αγαθών που επίσης κατοχυρώνονται στο σύνταγμα.²⁸ Στο πλαίσιο του άρθρου 14 επιτρέπονται γενικοί και ειδικοί περιορισμοί στο βαθμό και στο μέτρο προστασίας άλλων εννόμων αγαθών χωρία όμως να θίγεται ο πυρήνας της προστασίας του τύπου.

Όσον αφορά το γενικό περιορισμό που απορρέει από την επιφύλαξη νόμου, ο συνταγματικός νομοθέτης εννοεί προφανώς νόμο με τον οποίο κατά τρόπο γενικό, αντικειμενικό και απρόσωπο με βάση την αρχή της αναλογικότητας και χωρίς να θίγεται ο απαραβίαστος πυρήνας της ελευθερίας του τύπου, προστατεύονται ή κατοχυρώνονται άλλα συνταγματικώς προστατευόμενα αγαθά, όπως λόγου χάριν εκφράσεις ή εκδηλώσεις της προσωπικότητας του ατόμου, ο ιδιωτικός βίος, η εικόνα, η φήμη κ.ο.κ. Πέραν του γενικού περιορισμού εκ του νόμου, το ισχύον σύνταγμα περιέχει και ένα μακρύ κατάλογο ειδικών περιορισμών που αφορούν αποκλειστικά τον τύπο. Οι πιο πάνω περιορισμοί δεν ισχύουν για τα έντυπα που είναι συγχρόνως και έργα τέχνης ή επιστήμης, τα οποία εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του άρθρου 16 παρ. 1 του συντάγματος και για τα οποία δεν ισχύουν οι ειδικοί περιορισμοί.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα μας απασχολήσει ο περιορισμός της ελευθερίας του τύπου σε σχέση με το δικαίωμα της προσωπικότητας, και ειδικότερα με το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας. Όπως ειπώθηκε πιο πριν, η έκταση της ελευθερίας του τύπου πρέπει να είναι τέτοια, ούτως ώστε να μη θίγεται ο πυρήνας άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων. Στην πράξη, όταν υφίσταται κάτι τέτοιο έχουμε σύγκρουση δικαιωμάτων και αναγκαστικά πρέπει να σταθμίσουμε τα δύο δικαιώματα. Τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα είναι, από άποψη βαρύτητας, ισοδύναμα. Όταν όμως υφίσταται σύγκρουση δικαιωμάτων ένα από τα δύο δικαιώματα οφείλει να υποχωρήσει χάριν του άλλου, όχι όμως σε τέτοιο βαθμό ώστε να θίγεται ο πυρήνας του.

²⁸ Βλ. Δημοτρόπουλο Α. Γ., σ. 179-208, 219 επ.

Κεφάλαιο δεύτερο: Το δικαίωμα της προσωπικότητας

2.1 Συνταγματική κατοχύρωση

Το δικαίωμα της προσωπικότητας αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα του δικαιοϋκού μας συστήματος και προστατεύεται τόσο στο Σύνταγμα όσο και στον Αστικό Κώδικα. Ο ΑΚ περιέλαβε διάταξη (ΑΚ57), με την οποία προστατεύει την προσωπικότητα του προσώπου από κάθε παράνομη προσβολή. Η προστασία αυτή έχει λάβει ήδη και συνταγματική κατοχύρωση, καθώς το άρθρο 2 παρ. 1 Σ προβλέπει ότι «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας». Συγκεκριμενοποίηση αυτής της επιταγής αποτελούν η ΑΚ 57, άλλες ειδικότερες διατάξεις του ΑΚ (ΑΚ 58,60,932 κ.λ.π.), καθώς και κανόνες του ποινικού δικαίου (ΠΚ 299 επ., 361 επ. κ.λ.π.). Η διαφορά της ΑΚ 57 από τις τελευταίες είναι ότι με αυτή κατοχυρώνεται σφαιρική προστασία της προσωπικότητας.

Η συνταγματική κατοχύρωση της προσωπικότητας έχει ως συνέπεια την υποχρέωση των οργάνων της Πολιτείας να τη σέβονται και να την προστατεύουν. Έτσι, νόμος που περιορίζει ή καταργεί την προστασία που παρέχεται από τις διατάξεις του ΑΚ, θεωρείται αντισυνταγματικός και συνεπώς δεν εφαρμόζεται από τα δικαστήρια.²⁹

²⁹ Βλ. ΟΛΑΠ 40/1998 ΕλλΔνη 1999,46 που έκρινε αντισυνταγματικές διατάξεις του άρθρου 45 παρ. 1 και 3 του νόμου 2172/1993 που προβλέπουν την απόσβεση αξιώσεων χρηματικής ικανοποίησης ηθικής βλάβης από αδικήματα που τελέστηκαν δια του τύπου.

2.2 Εκδηλώσεις του δικαιώματος της προσωπικότητας

Αν και το δικαίωμα της προσωπικότητας είναι ενιαίο, για λόγους κυρίως συστηματικούς διακρίνονται διάφορα στοιχεία της, τα οποία αποτελούν εκδηλώσεις του σχετικού δικαιώματος. Η απαρίθμησή τους είναι ενδεικτική: α) φυσική υπόσταση (ζωή, σωματική ακεραιότητα, υγεία), β) ψυχική υπόσταση (ψυχικός και συναισθηματικός κόσμος), γ) ηθική υπόσταση (τιμή, υπόληψη, αξιοπρέπεια), δ) ανάπτυξη της προσωπικότητας, ε) μέσα προσδιορισμού του ανθρώπου (όνομα, εικόνα, φωνή), στ) προϊόντα της διάνοιας, η) δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, θ) κοινόχρηστα πράγματα, ι) επαγγελματική απασχόληση και ανέλιξη.³⁰

³⁰ Βλ. Γεωργιάδη Α. Σ., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σ.146-162, Καράκωστα Ι., Προσωπικότητα και Τύπος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, σ. 39 επ., Καράκωστα Ι., ΑΚ: Ερμηνεία – Σχόλια - Νομολογία, Τόμος Ι, Γενικές Αρχές (ΑΚ 1-126), Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σ. 313-332.

2.3 Το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας

Στοιχείο της προσωπικότητας που μάλιστα υπόκειται σε προσβολές εκ μέρους του τύπου και των ΜΜΕ είναι η εικόνα του προσώπου (όπως διαπιστώθηκε παραπάνω), η οποία και έχει αναγνωριστεί ως αυτοτελές δικαίωμα που θεμελιώνεται στην ΑΚ 57.

Όπως γίνεται δεκτό από τη θεωρία και τη νομολογία,³¹ απαγορεύεται η φωτογράφιση προσώπου και η έκθεση της φωτογραφίας σε κοινή θέα χωρίς τη συναίνεση του προσώπου αυτού, εκτός αν πρόκειται για φωτογραφίες καθημερινής επικαιρότητας ή προσώπων που ανήκουν στη σύγχρονη ιστορία. Είναι δυνατόν, όμως, να επέλθει προσβολή της τιμής και της υπόληψης ενός ατόμου από την παράλειψη αναφοράς του ονόματος ενός ατόμου κατά τη δημοσίευση μιας φωτογραφίας στην οποία εμφανίζεται και αυτό, καθώς και από την παράλειψη προσβολής της εικόνας ενός ατόμου και αναφοράς του ονόματός του σε δημοσίευμα που αναφέρεται σε γεγονός στο οποίο μετείχε και το άτομο αυτό. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση υπ' αριθμόν 6/2004 του Αρείου Πάγου,³² με την οποία κυρώθηκε η απόφαση του Εφετείου που έκρινε ότι είχε συντελεστεί προσβολή της προσωπικότητας του ενάγοντος, πολιτικού και υποψηφίου βουλευτή στις εκλογές της 6.4.2000, με τη δημοσίευση ενός δημοσιεύματος στο οποίο παραλειπόταν το όνομα του ενάγοντος, ενώ είχε δημοσιευθεί φωτογραφία της εικόνας του και στη συνέχεια με τη δημοσίευση δεύτερου δημοσιεύματος, το οποίο αναφερόταν σε συνέντευξη και επίσκεψη πρώην υπουργού του ίδιου κόμματος στην Άρτα, κατά την οποία είχε παρευρεθεί και ο ενάγων, χωρίς όμως να αναφερθεί το όνομα του, ούτε να δημοσιευθεί η εικόνα που στις φωτογραφίες το εν λόγω δημοσίευματος. Ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι «τα εν λόγω δημοσιεύματα προσέβαλαν την τιμή και την υπόληψη του ενάγοντα, αφού τον παρουσίαζαν έμμεσα, αλλά σαφώς στο αναγνωστικό κοινό της εφημερίδας ως ανάξιο να συγκαταλέγεται μεταξύ των υποψηφίων βουλευτών του ως ανωτέρω κόμματος και γι' αυτό ως πολιτικού με προδιαγεγραμμένη την κακή πολιτική τύχη». Η νομολογία ομόφωνα επισημαίνει ότι «η εικόνα παριστάνει την εξωτερική μορφή του ανθρώπου και όπως αυτή τον συνοδεύει πάντοτε και εμφανίζεται δημόσια μόνον όταν ο ίδιος το θέλει, έτσι και η εικόνα του δεν ανήκει

³¹ Βλ. Σούρλας, ΕρμΑΚ, Εισαγ. Άρθρ. 57-60, 83. Πλαγιαννάκος, ΕλλΔνη 1966,σ. 118 επ.. Καρακατσάνης, σε Γεωργιάδη – Σταθόπουλο, ΑΚ 57, αρ. 9. ΕφΘες 3424/1989, Αρμ. 1978,σ. 786. ΕφΑθ 8908/1988, ΝοΒ 36, σ. 1664.

³² ΑΠ 6/2004, Τ.Ν.Π. Δ.Σ.Α.

στο κοινό, αλλά μόνον στο πρόσωπο το οποίο παριστάνει». Επίσης απαγορεύεται η χρησιμοποίηση της εικόνας του προσώπου για διαφημιστικούς σκοπούς, χωρίς τη συναίνεση του εικονιζόμενου, διότι αποτελεί αυτόνομη παράνομη προσβολή της προσωπικότητάς του, έστω και αν δεν συνιστά μείωση της τιμής ή παραβίαση του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής.

Περισσότερο παρά με τη μαγνητοφώνηση, η προς τα έξω εξατομίκευση του ανθρώπου πραγματοποιείται με τη φωτογράφιση και τη μαγνητοσκόπησή του. Ο σεβασμός προς τον άνθρωπο επιβάλλει την αναγνώριση εξουσίας επιλογής, από το ίδιο το άτομο, του τρόπου και του χρόνου απεικονιστικής αποτύπωσης της εξωτερικής του εμφανίσεως, καθώς και την κρίση, από τον ίδιο, για το εάν η εικόνα αυτή θα εκτεθεί ή όχι στην κοινή θέα.³³ Είναι γενικώς αναγνωρισμένο ότι η αποτύπωση της εικόνας του ανθρώπου χωρίς τη συναίνεση του, εμπίπτει στο πραγματικό της ΑΚ 57, εφ' όσον, όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις, δεν επικρατήσει αντίθετο συμφέρον. «Έτσι συνιστά παράνομη προσβολή της προσωπικότητας η λήψη της εικόνας του προσώπου με φωτογράφιση κ.λπ. χωρίς τη συναίνεση του προσώπου αυτού, εκτός αν πρόκειται για λήψη φωτογραφιών καθημερινής επικαιρότητας ή προσώπων που ανήκουν στη σύγχρονη ιστορία».³⁴

Παράνομη είναι επίσης η φωτογράφιση προσώπου μετά την ανάκληση της συναινέσεως: «Η μετά την ανάκληση της συναινέσεως συνέχιση λήψεως φωτογραφιών συνιστά προσβολή της προσωπικότητας, άσχετα αν η ανάκληση αποτελεί ενδεχομένως αθέτηση συμβατικής δεσμεύσεως».

Ως δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας θεωρείται η εξουσία του προσώπου να αποφασίζει για την αποτύπωση, διάδοση ή δημόσια έκθεση της απεικόνισης της μορφής του. Από τον παραπάνω ορισμό συνάγεται ότι η αξίωση προστασίας της εικόνας μπορεί να ασκηθεί είτε στο στάδιο της λήψεως είτε κατά τη διάδοσή της χωρίς τη συναίνεση του δικαιούχου. Το πότε υφίσταται συναίνεση του εικονιζόμενου,

³³ Βλ. Κρίππα Γ.Η., Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών. 1972, σ. 83 : «Ως εικόν νοείται οιαδήποτε εικονική παράσταση πάσης φύσεως, ε.π. φωτογραφία, σκίτσον, προσωπογραφία, κ.λπ. ομοίως φωτεινή εικόν, σχέδιον, προτομή κ.τ.τ. Το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας υφίσταται υπό διπλήν μορφήν, τ.ε. το άτομον προστατεύεται ου μόνον έναντι της δημοσιεύσεως της εικόνας του, αλλά και έναντι της λήψεως ταύτης. Το δικαίωμα επί της μη λήψεως της εικόνας όσον αφορά εις τον ιδιωτικό βίο είναι απόλυτον, υπό την έννοιαν ότι και τα υπόλοιπα πρόσωπα της επικαιρότητας δεν υποχρεούνται να ανέχονται λήψιν εικόνων του ιδιωτικού βίου.».

³⁴ Βλ. ενδεικτικά ΠΠρΘες 26488/2001, Αρμ. 2003, 931, ΕφΘες 2147/2001, Αρμ. 2002, 1161, ΕφΑθ 3346/1996, ΕλλΔνη 1998, 665.

κρίνεται με βάση τις ερμηνευτικές διατάξεις των άρθρων 173 και 200 ΑΚ, δυνάμει να συναχθεί και σιωπηρώς από το σύνολο των περιστάσεων κάθε περίπτωσης ή από τη συναλλακτική καλή πίστη. Από τη νομολογία³⁵ γίνεται δεκτό ότι υπάρχει σιωπηρή συναίνεση προς λήψη φωτογραφίας και αναπαραγωγή όταν για τη λήψη της ο φωτογραφούμενος λαμβάνει αμοιβή. Μάλιστα, η συνδρομή της συναίνεσης πρέπει να προβληθεί και σε περίπτωση αμφισβήτησης να αποδειχθεί από τον εναγόμενο, ο οποίος προτείνει σχετική ένσταση. Αν ο εικονιζόμενος δεν λαμβάνει αντάλλαγμα για την παραχώρηση της εικόνας, η απόδειξη αφορά όχι μόνο στη χορήγηση της συναίνεσης εν γένει, αλλά και στην έκτασή της.³⁶

Κατά την κρατούσα άποψη, το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας είναι αυτοτελές, πράγμα που σημαίνει ότι για την προστασία του σε περίπτωση προσβολής δεν απαιτείται να προσβάλλονται ταυτόχρονα και άλλα αγαθά της προσωπικότητας. Για τη λήψη και διάδοση της εικόνας απαιτείται, κατ' αρχήν, συναίνεση του εικονιζόμενου, εκτός εάν πρόκειται για πρόσωπα της επικαιρότητας³⁷ ή για δημόσια συνάθροιση προσώπων.³⁸

Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών με την υπ' αριθμόν 65/2004 απόφασή του έκρινε ότι όλες οι φωτογραφίες της ενάγουσας (μητέρας γνωστού πολιτικού και υπουργού) που συνόδευαν ορισμένα δημοσιεύματα προέρχονταν από δημόσιες εμφανίσεις της τελευταίας, καθώς και η φωτογραφία του εξωφύλλου του περιοδικού, στην οποία εμφανιζόταν η ίδια με τον υιό της (γνωστό πολιτικό και υπουργό) και συνεπώς δικαιολογείτο η δημοσίευσή τους, αφού επρόκειτο για πρόσωπα, τα οποία ανήκαν στη σύγχρονη επικαιρότητα και ενδιέφεραν την κοινή γνώμη.³⁹

³⁵ Βλ. ΕφΑθ 3346/1996, ΕλλΔνη 1998, σ. 665.

³⁶ Βλ. ΕφΑθ 6805/87, ΕλλΔνη 1990, σ. 1450.

³⁷ ΠολΠρΑθ 1189/2001, ΧρΙδ 2001, σ. 416. Βλ. σχετικά και απόφαση Καρολίνας του Μονακό κατά Γερμανίας (2004) στην οποία κάνει αναφορά και ο Αλεβιζάτος, «Ιδιωτικότητα και Δημοσιοποίηση. Επικαιρες παρατηρήσεις για τα όρια των δημοσιογραφικών αποκαλύψεων», ΔΙΜΜΕ 2005, 17

³⁸ Συναίνεση, ωστόσο, δεν υπάρχει όταν στην εικόνα του συμμετέχοντος σε τελετή εκφράζονται αρνητικά συναισθήματα και αρνητικές επιδράσεις από τη συγκεκριμένη εκδήλωση (βλ. ΕφΠειραιώς 954/1999, ΕπισκΕΔ 1999, σ. 1168).

³⁹ ΠΠρΑθ 65/2004, ΔΙΜΕΕ 2004, Σ. 390. Βλ. και γνωμοδότηση Ι. Καράκωστα σχετικά με την απόφαση αυτή, «Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας», ΔιμΜΕ 2005, 24.

2.4 Δημόσια Πρόσωπα

Το ζήτημα της προβληματικής του σε ποιο βαθμό συστέλλεται το δικαίωμα της ιδιωτικότητας, του απορρήτου της ιδιωτικής σφαίρας στα πρόσωπα του δημοσίου βίου, σε εκείνα που αποφασίζουν να εκθέσουν με οποιοδήποτε τρόπο τον εαυτό τους, σε σχέση με όλους αυτούς που επιλέγουν να μην το κάνουν, συμπυκνώνεται κυρίως, στον ορισμό του ποια πραγματικά είναι τα λεγόμενα «δημόσια πρόσωπα».

Όσον αφορά στο δικαίωμα της προσωπικότητας γίνεται δεκτό ότι η έκταση αξιώσεως του σεβασμού της προσωπικότητας (της οποίας έκφανση αποτελεί η ιδιωτικότητα και το απόρρητο αυτής) καθορίζεται από τον ίδιο το φορέα. Το ίδιο το άτομο φέρει την ευθύνη αλλά έχει τη δύναμη της περιχάραξης των ορίων της κοινωνικής του παρουσίας.⁴⁰ Γίνεται λοιπόν λόγος για εξουσία αυτοπροσδιορισμού του ατόμου. Εκείνο επιλέγει τον τρόπο με τον οποίο θα προβάλλει τον εαυτό του και εκείνο θα κρίνει ποιες πτυχές της προσωπικότητάς του θα αποκαλύψει ή θα καταστήσει προσιτές, καθώς και την εικόνα με την οποία θα κινείται στο κοινωνικό περιβάλλον και τελικά αυτό είναι που επιλέγει πότε προσβάλλεται η προσωπικότητά του και πότε όχι.⁴¹

Η εξουσία αυτοπροσδιορισμού δεν είναι ωστόσο απεριόριστη, όπως υπονοήθηκε και παραπάνω. Το άτομο οφείλει να δέχεται επεμβάσεις στην προσωπικότητά του και κατ' επέκταση στην ιδιωτική του ζωή που συνδέονται άμεσα με τον τρόπο ζωής που επέλεξε το ίδιο.⁴² Κατά τον ορισμό του Prosser⁴³ «δημόσιο είναι το πρόσωπο που με τα επιτεύγματα του, την φήμη του, τον τρόπο ζωής τους, την επιλογή του επαγγέλματός του, κάνει το κοινό να ενδιαφέρεται θεμιτά για τις δραστηριότητες, τις υποθέσεις, το χαρακτήρα του». Όποιος επιλέγει την διακεκριμένη παρουσία του στην κοινωνική σφαίρα, πρέπει να αποδέχεται ή τουλάχιστον να μην αποκλείει ότι μπορεί να γίνει αντικείμενο συζητήσεως τρίτων που δικαιολογεί τη δημιουργία δημοσίου ενδιαφέροντος γύρω από το πρόσωπό του, το οποίο οφείλει να ανέχεται ο θιγόμενος. Αυτό ισχύει, ειδικά στην περίπτωση των προσώπων που ασκούν δημόσιο λειτούργημα ή που συμμετέχουν στην πολιτική ζωή, καθώς και τα λεγόμενα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας.⁴⁴ Πρόσωπα που ασκούν δημόσιο

⁴⁰ Καράκωστας, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, 2005, σελ.245.

⁴¹ οπ.πάρ..

⁴² Καράκωστας, ΔιΜΕΕ,2005,όπ. παρ. σελ.27.

⁴³ Prosser W. Privacy, 48, Cal.L.Rev., 1960 σελ.410 σε Μαυριάς, Το Συνταγματικό δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο, Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, 1982, σελ. 97.

⁴⁴ οπ.παρ..

λειτουργήματα δεν είναι μόνο οι δημόσιοι υπάλληλοι εν στενή έννοια, αλλά όλα τα πρόσωπα, στα οποία έχει ανατεθεί νομίμως, έστω και προσωρινά, η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου.⁴⁵ Η έννοια μάλιστα των δημοσίων λειτουργών εισήχθη από το αμερικανικό δίκαιο το 1964 με τον όρο public officials ενώ τρία χρόνια αργότερα το Ανώτατο Δικαστήριο, εισήγαγε και τον όρο public figures, όρος ο οποίος έχει επικρατήσει και στη διεθνή νομική ορολογία, επεκτείνοντας την έννοια των «δημοσίων προσώπων» και με τα άτομα που θέτουν υποψηφιότητα για δημόσια αξιώματα.⁴⁶ Πολιτικοί από την άλλη πλευρά είναι τα πρόσωπα που ασχολούνται με την πολιτική με την ευρεία έννοια και ασκούν, άσκησαν ή επιδιώκουν να ασκήσουν πολιτικό αξίωμα.⁴⁷

Τα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας που αναφέρθηκαν παραπάνω διακρίνονται, σύμφωνα με θεωρία που διατυπώθηκε από την γερμανική θεωρία σε πρόσωπα απόλυτης και σχετικής επικαιρότητας και η γερμανική νομολογία, στηριζόμενη στη διάταξη του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως αυτή ερμηνεύτηκε από τον καθηγητή Neumann- Duesberg, δέχεται ότι είναι δυνατή η δημοσίευση πληροφοριών για την ιδιωτική ζωή των προσώπων αυτών, χωρίς τη συναίνεσή τους. Τα πρώτα ενδιαφέρουν εν γένει το κοινό, ενώ τα δεύτερα εν όψει ενός εκτάκτου γεγονότος. Για παράδειγμα, πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας θεωρούνται όσα κατέχουν μια εξέχουσα θέση στο δημόσιο βίο, όπως αρχηγοί κρατών, πρωθυπουργοί, υπουργοί, βουλευτές, πολιτικοί άντρες κ.λπ., ενώ σχετικής επικαιρότητας μπορούν αν θεωρηθούν ο τυχερός του πρώτου λαχνού ενός μεγάλου λαχείου, ο λογοτέχνης που τιμήθηκε με Νόμπελ, το θύμα ενός εγκλήματος ή ατυχήματος, ο εφευρέτης μιας νέας θεραπείας κλπ.

Από την κατηγοριοποίηση γίνεται εμφανής η διεύρυνση που λαμβάνουν τα όρια των δημοσίων προσώπων στις μέρες μας. Ένα πρόσωπο της απόλυτης επικαιρότητας, οφείλει να ανέχεται το ενδιαφέρον του κοινού ακόμα και για στοιχεία της ιδιωτικής του ζωής, όχι όμως και για τα στοιχεία της σφαίρας απορρήτου που ανάγονται στον απαραβίαστο πυρήνα της αξίας του ανθρώπου. Επιπλέον, η αξίωση του κοινού για πληροφόρηση δεν πρέπει να φτάνει στο σημείο της διαπόμπευσης και του χλευασμού. Πρέπει να τηρείται ένας κανόνας αναλογικότητας, σε κάθε

⁴⁵ άρθρο 16 ΠΚ.

⁴⁶ Καράκωστας, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Σάκκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, 2005, σελ.248.

⁴⁷ Καράκωστας, όπ.παρ., σελ.246.

περίπτωση, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω. Είναι αξιοσημείωτο ότι σύμφωνα με τη γερμανική νομολογία, στην απαραβίαστη σφαίρα του απορρήτου περιλαμβάνονται οι τηλεφωνικές συνομιλίες μεταξύ πολιτικών προσώπων όπως αναγνωρίστηκε και από τη νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου.⁴⁸

Σε αντιδιαστολή, τα πρόσωπα σχετικής επικαιρότητας οφείλουν να δέχονται επεμβάσεις στην προσωπικότητά τους και την ιδιωτική τους ζωή και εικόνα, μόνο κατά το διάστημα κατά το οποίο βρίσκονται στο προσκήνιο της δημοσιότητας. Το ΕΔΔΑ, σε μια προσπάθεια να περιχαρακώσει το δικαίωμα και να θέσει κριτήρια για τη στάθμισή του κάθε φορά, έχει κρίνει ότι οι πληροφορίες που αφορούν στην κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα ενός προσώπου, δηλαδή την κοινωνική σφαίρα της προσωπικότητάς του, μεταπίπτουν στην ιδιωτική σφαίρα, αν έχει περάσει σημαντικό χρονικό διάστημα μεταξύ της χρήσης των πληροφοριών και των γεγονότων στα οποία αναφέρονται.⁴⁹ Κατά τον ίδιο τρόπο και τα δεδομένα του ιδιωτικού βίου, για τα οποία υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για δημοσιοποίησή τους κατά το χρόνο που λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα, δεν είναι επιτρεπτό να δημοσιεύονται μετά την πάροδο μεγάλου χρονικού διαστήματος. Επιπλέον, δε μπορεί να υποστηριχθεί ότι το κοινό έχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον να έχει πλήρη εικόνα των προσώπων της σχετικής επικαιρότητας και συνεπώς ο κύκλος των επιτρεπτών επεμβάσεων στην προσωπικότητά τους περιορίζεται στον κύκλο των δραστηριοτήτων που τα έκανε γνωστά.⁵⁰

Σε άλλες έννομες τάξεις το ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση έρχεται σε δεύτερη μοίρα, σε σχέση με το προστατευόμενο έννομο αγαθό του προσώπου για κατοχύρωση του ιδιωτικού του βίου. Στην ελληνική νομολογία παρόλα αυτά η τάσεις φαίνονται να κινούνται προς την αντίθετη κατεύθυνση. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση που αφορά σε πρόσωπα της σχετικής επικαιρότητας, 1189/2001 Μον. Πρ. Αθηνών (Χρ ΙΔ 2001,σελ.416- 417) που έκρινε ότι η συμμετοχή προσώπου που ήταν φορέα του AIDS σε τηλεοπτική εκπομπή με θέμα την ασθένεια αυτή, είχε ως αποτέλεσμα την έκθεσή του σε κοινή θέα και την κατάταξή του στην κατηγορία των προσώπων σχετικής επικαιρότητας, δεδομένου ότι το θέμα που πραγματευόταν η εν λόγω εκπομπή ήταν και είναι ακόμη επίκαιρο. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι το

⁴⁸ Υπόθεση Bartinko vs Vopper.

⁴⁹ Καράκωστας, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Σακουλλας 2003, σελ.229.

⁵⁰ Καράκωστας, ΔιΜΕΕ,2005, όπ.παρ. σελ.27.

πρόσωπο είναι υποχρεωμένο να δέχεται επεμβάσεις στην προσωπικότητά του καθώς και σε πολύ ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.⁵¹ Παρατηρείται δηλαδή μια διεύρυνση των ορίων της ανοχής των προσβολών της προσωπικότητας από τα μέσα ενημέρωσης, ενώ αντίθετα διαρκώς συστέλλεται το πεδίο προστασίας για τους πολίτες που φαίνεται να χάνουν το δικαίωμα της ατομικότητάς τους και του αυτοπροσδιορισμού τους.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ακολουθώντας τις πρακτικές των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ανώτατου δικαστηρίου, η συζήτηση για την ιδιωτικότητα έχει μεταφερθεί πλέον στο επίπεδο των αρχών.⁵² Το Δικαστήριο του Στρασβούργου κάνει σαφή στροφή προς την κατεύθυνση αυτή. Κατά την κρίση του ανώτατου ευρωπαϊκού δικαιοδοτικού οργάνου για ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του ΕΔΔΑ, ως δημόσια πρόσωπα νοούνται τα πρόσωπα που κατέχουν δημόσια θέση ή / και χρησιμοποιούν δημόσιο χρήμα ή ακόμα και όλοι όσοι διαδραματίζουν ρόλο στη δημόσια ζωή είτε την πολιτική, την οικονομική, την καλλιτεχνική, την κοινωνική, την αθλητική ή οποιουδήποτε άλλου τομέα της δημόσιας ζωής.⁵³ Το κεντρικό διακύβευμα και ο βασικός άξονας γύρω από τον οποίο αναπτύσσεται η προβληματική και επιζητείται η όσο το δυνατό ορθότερη προσέγγισή του, παραμένει η διάκριση ανάμεσα σε δημόσια πρόσωπα και μη. Τον χρυσό κανόνα όμως αυτό, αμβλύνει η τάση που περιγράφηκε παραπάνω να διευρύνεται διαρκώς ο κύκλος των προσώπων που ανήκουν στα δημόσια πρόσωπα, κάτι που είναι κατανοητό εξαιτίας της μεγάλης απήχησης που έχει το αίτημα για διαφάνεια και αξιοκρατία στη ζωή των δημοσίων προσώπων. Αναγνωρίζοντας τους κινδύνους που ελλοχεύει η διεύρυνση αυτή, οι Δικαστές αναγνώρισαν έναν πυρήνα ιδιωτικότητας και στα δημόσια πρόσωπα.⁵⁴ Έθεσαν δηλαδή, το ζήτημα πως ακόμα και τα με την στενή έννοια του όρου δημόσια πρόσωπα, όπως ο πρωθυπουργός, ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ο αρχηγός του κράτους ή ο αρχιεπίσκοπος, διαθέτουν έναν πυρήνα ιδιωτικής ζωής, ο οποίος βρίσκεται στο απυρόβλητο της δημοσιογραφικής αποκάλυψης και της δημόσιας κριτικής και αποκάλυψης. Μήπως, δηλαδή, ακόμη και όσοι βρίσκονται εξ ορισμού στο επίκεντρο του εύλογου ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης δικαιούνται μιας σφαίρας ιδιωτικού απορρήτου, σε πείσμα της ελευθερίας της έκφρασης και της

⁵¹ Καράκωστας, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Σάκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή, 2005, σελ.247.

⁵² Αλεβιζάτος, «Ιδιωτικότητα και Δημοσιοποίηση. Επίκαιρες παρατηρήσεις για τα όρια των δημοσιογραφικών αποκάλυψεων» ΔιΜΕΕ, 2005, σελ.22.

⁵³ βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Καρολίνα του Hannover κατά Γερμανίας, 24.6.2004

⁵⁴ όπ. παρ.

αρχής της διαφάνειας; Η γαλλική Δικαιοσύνη, η οποία διακρίνεται σε όλο τον Ευρωπαϊκό χώρο για την πολιτική προστασίας της ιδιωτικότητας του ατόμου, έδωσε καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό.⁵⁵

Στο σημείο αυτό τέθηκε το ερώτημα με ποιόν ακριβώς τρόπο και βάσει ποιου κριτηρίου θα καθοριστεί η έκταση του πυρήνα της ιδιωτικότητας. Από τη γερμανική νομολογιακή πρακτική προτάθηκε το κριτήριο της «χωρικής απομόνωσης» το οποίο κρίθηκε απρόσφορο και ρευστό από το ΕυρΔΔΑ, όπως και το κριτήριο της ποιότητας του εκφερόμενου λόγου και τη διάκρισή του ανάμεσα σε «πολιτικό λόγο» (που πρέπει να είναι ανεκτός) και σε «ψυχαγωγικό» (που δεν πρέπει να είναι). Η δική μας ελληνική Αρχή Προστασίας Δεδομένων, χρησιμοποίησε το κριτήριο της «άσκησης καθηκόντων». Και αυτό το κριτήριο με τη σειρά του κρίνεται απρόσφορο, καθώς δεν καταλαμβάνει τα δημόσια πρόσωπα που δεν ασκούν δημόσιο λειτούργημα, όπως μεγάλους καλλιτέχνες ή ισχυρούς επαγγελματίες και αθλητές. Γιατί, αν δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ένας σημαίνων πολιτικός ή, σε τοπικό τουλάχιστον επίπεδο, ένας δημόσιος λειτουργός ανήκει εξ ορισμού στην κατηγορία των public officials ιδίως αν είναι αιρετός, δεν συμβαίνει το ίδιο με τον καλλιτέχνη που δεν επιδιώκει τη μεγάλη δημοσιότητα, ούτε με τον επιχειρηματία που δεν διοικεί ποδοσφαιρικό σωματείο, ούτε με τον μοναδικό αυτόπτη μάρτυρα ή το θύμα ενός στυγερού εγκλήματος, ούτε με τον υπερτυχερό του ΛΟΤΤΟ.⁵⁶ Η εξομοίωση της ιδιωτικής δράσης των τελευταίων με την άσκηση δημοσίων καθηκόντων θα ισοδυναμούσε με κατάργηση της διάκρισης ιδιωτικού και δημόσιου βίου και σε επικίνδυνη διεύρυνση των ορίων με ανεξέλεγκτα αποτελέσματα.

Σύμφωνα με τον Καθηγητή Κ. Νίκο Αλιβιζάτο, το μοναδικό κριτήριο που θα μπορούσε να αποδώσει αποτελέσματα και να ισχύσει σε όλες τις περιπτώσεις σύγκρουσης ιδιωτικότητας και δημοσιοποίησης, είναι η κραυγαλέα αντινομία ανάμεσα στο δημόσιο λόγο ενός δημοσίου προσώπου και τη συμπεριφορά του στην ιδιωτική του ζωή, η αντίθεση ανάμεσα στην εικόνα που το ίδιο το πρόσωπο θέλει να προωθήσει σχετικά με τον εαυτό του στην κοινή γνώμη και την κατάσταση ως έχει πραγματικά.⁵⁷ Αν θέλουμε να διαβάσουμε ανάμεσα από τις γραμμές, τότε, εκείνο που

⁵⁵ στην υπόθεση της συζύγου του τ. πρωθυπουργού Ρ. Φαμπιός, η δημοσίευση φωτογραφίας της συζύγου του πρωθυπουργού Φαμπιός να κάνει ηλιοθεραπεία γυμνόστητη προκάλεσε καταδίκη του εντύπου.

⁵⁶ Αλιβιζάτος Ν., Τα Νέα, 1997.

⁵⁷ όπ. παρ.

θέλει να δηλώσει η δικαστική κρίση, είναι πως αν είσαι ένα δημόσιο πρόσωπο, δεν μπορείς να ξεφύγεις, παρουσιάζοντας τον εαυτό σου σαν «ιππότη με γυαλιστερή πανοπλία».⁵⁸ Το κοινό δικαιούται την πλήρη εικόνα. Το κριτήριο αυτό σε συνδυασμό κατά την εφαρμογή του από το Δικαστή με τη αρχή της αναλογικότητας μπορεί να αποδώσει ένα άλλο σταθερό κριτήριο που να βρίσκει εφαρμογή σε κάθε περίπτωση που ανακύπτει το συγκεκριμένο ζήτημα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει να παρατηρήσουμε και τον τρόπο με τον οποίο διαπλάθονται οι ανωτέρω έννοιες στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού ωκεανού, αφού, όπως έχει καταστεί, σε μεγάλο βαθμό, προφανές, η νομολογία των ΗΠΑ και συγκεκριμένα του Ανώτατου Δικαστηρίου, αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης και εξέλιξης εννοιών που σχετίζονται με την ελευθερία των μέσων και του τύπου και την προστασία της προσωπικότητας κατά ευρεία έννοια, αφού λόγω της σαρωτικής ανάπτυξης των τεχνολογιών, της παρουσίας των μεγιστάνων των μέσων και των μεγαλύτερων σε παγκόσμιο επίπεδο δικτύων και της ιδιόμορφης πολυπολιτισμικής και ετερόκλητα διαρθρωμένης κοινωνίας, συνεχώς ανακύπτουν ζητήματα στάθμισης των ανωτέρω συμφερόντων.

Η σχετική συζήτηση διεξάγεται εδώ και χρόνια λοιπόν, στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου η νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου διακρίνει τους ασκούντες δημόσιο λειτουργήματα (public officials) από τα πρόσωπα που, είτε λόγω της θέσης που κατέχουν είτε λόγω τυχαίων συμβάντων, βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης (public figures), όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα. Αντίστοιχη με τη γερμανική διάκριση μεταξύ προσώπων απόλυτης αφενός και σχετικής επικαιρότητας αφετέρου, η κατηγοριοποίηση αυτή δεν λύνει όλα τα προβλήματα.

Το Ανώτατο δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών στην υπόθεση Sullivan, όταν τίθεται μπροστά στο ερώτημα πως συστέλλεται το δικαίωμα των δημοσίων προσώπων στην ιδιωτικότητα, στην τιμή και στην υπόληψη σε σχέση με την ελευθερία του λόγου του τύπου κατέληξε σε μία κατηγορική στάθμιση, θέτοντας ένα συνταγματικό κανόνα γενικής εφαρμογής.

⁵⁸ www.Guardian.co.uk, Anthony Scrivener, Sex, privacy and press freedom.

Συγκεκριμένα το δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όσοι κατέχουν δημόσιο αξίωμα πρέπει να υπόκεινται σε δημόσια κριτική, ακόμα κι αν αυτή είναι καυστική και έντονη, ακόμη κι να στηρίζεται σε ψέματα και ανακρίβειες, γιατί ο πολιτικός διάλογος, όταν αφορά δημόσια δράση δημοσίων προσώπων, μπορεί να περιορίσει την προστασία της τιμής και της υπόληψής τους.⁵⁹ Τα δημόσια πρόσωπα εκθέτουν οικειοθελώς τον εαυτό τους στη δημόσια σφαίρα και η μεγαλύτερη διακινδύνευση της τιμής και της υπόληψής τους είναι αποτέλεσμα της επιλογής τους, όπως δηλώθηκε και παραπάνω. Επιπλέον, τα άτομα αυτά διαθέτουν πολύ πιο αποτελεσματικά μέσα στην απόκρουση της δυσφήμισης, αλλά και της διείσδυσης στην ιδιωτική τους ζωή από τους απλούς ιδιώτες που είναι πολύ πιο ευάλωτοι σε επεμβάσεις από τη στιγμή που αυτές θα πραγματοποιηθούν.⁶⁰ Το Δικαστήριο θεωρεί δηλαδή ότι, σε αντίθεση με τους ιδιώτες τα δημόσια πρόσωπα και όσοι κατέχουν δημόσια αξιώματα παραιτούνται σε κάποιο βαθμό από το συνταγματικά προστατευόμενο συμφέρον τους στην προστασία της τιμής και της υπόληψής τους και οφείλουν να επιδεικνύουν μεγαλύτερο βαθμό ανοχής στις ενδεχόμενες προσβολές ή περιορισμούς των δικαιωμάτων τους.

Το Ανώτατο Δικαστήριο εξέτασε και προσπάθησε να διευκρινίσει την έννοια του δημοσίου προσώπου στην Υπόθεση Gertz. Στην Υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι «η ιδιότητα του δημοσίου προσώπου πρέπει να κρίνεται σε σχέση με τη συμμετοχή του ατόμου στο συγκεκριμένο θέμα που έδωσε το έναυσμα για δυσφήμιση».⁶¹ Κρίθηκε λοιπόν ότι η ιδιότητα του δικηγόρου σε μια γνωστή δίκη, για παράδειγμα-όπως στην υπόθεση που εξετάζουμε- δεν αρκεί ώστε να καταστεί κάποιος δημόσιο πρόσωπο και να υπαχθεί στον ιδιαίτερα αυστηρό κανόνα της Sullivan.⁶² Ούτε η συμμετοχή του Gertz κατά το παρελθόν σε επιτροπές της πόλης και η παρουσία και η ιδιότητά του δικηγόρου στην έρευνα για τις συνθήκες θανάτου

⁵⁹ Φωτιάδου Α., Σταθμίζοντας την ελευθερία του λόγου : Δικαστικές τεχνικές και ελευθερία του λόγου στις ΗΠΑ και στην Ελλάδα», Σάκκουλας Αντ. Αθήνα -Θεσσαλονίκη, 2006, σελ.53.

⁶⁰ Φωτιάδου, όπ. παρ. σελ.55.

⁶¹ Στην Υπόθεση αυτή (Gertz v. Robert Welch, Inc), ο Elmer Gertz, γνωστός δικηγόρος ανέλαβε την πολιτική αγωγή εναντίον του Nuccio, αστυνομικού από το Σικάγο που είχε πυροβολήσει και σκοτώσει έναν νεαρό αφροαμερικανό. Ο Gertz έκανε αγωγή αποζημίωσης για δυσφήμιση ενάντια στον εκδότη του περιοδικού «Αμερικανική Γνώμη», το οποίο με δημοσίευσμά του έκανε λόγο για στημένη δίκη από τον δικηγόρο και άφηνε σοβαρές υπόνοιες για το κομμουνιστικό του παρελθόν και για το ποινικό του μητρώο.

⁶² Στην Υπόθεση New York Times Co v. Sullivan, το δικαστήριο κατέληξε στον κανόνα ότι για την αποζημίωση για τη δυσφήμιση αξιωματούχου του δημοσίου, όταν η υπόθεση αφορά θέμα δημοσίου ενδιαφέροντος, απαιτείται πραγματικός δόλος.

του θύματος δεν τον κατέστησαν αξιωματούχο του δημοσίου.⁶³ Κατά το δικανικό συλλογισμό, προκύπτει ένα ακόμη κριτήριο για τη διάκριση δημοσίων προσώπων και ιδιωτών είναι ο εκούσιος ή μη χαρακτήρας της εμπλοκής ενός πολίτη στο δημόσιο βίο, ενώ είναι αξιοσημείωτη η παρατήρηση του Ανώτατου δικαστηρίου ότι η συμμετοχή και μόνο ενός προσώπου στον κοινωνικό και επαγγελματικό βίο δεν το καθιστά αυτόματα δημόσιο πρόσωπο για κάθε χρήση.

Από όλα τα παραδείγματα αυτά προκύπτει ότι η σφαίρα του ιδιωτικού απορρήτου των εν στενή εννοία δημοσίων προσώπων δεν έχει σταθερά όρια, τα οποία μπορούν εκ των προτέρων να καθορισθούν με νόμο ή άλλους κανόνες δεοντολογίας. Μια απλή κοινωνική συνάντηση του πρωθυπουργού με αμφίβολης εντιμότητας επιχειρηματία ενδέχεται να αποτελεί είδηση. Όπως και ένας ερωτικός δεσμός του, αν αυτός έχει επιπτώσεις πάνω στο πώς ασκεί τα καθήκοντά του. Αντίθετα, το καλλίγραμμο ή μη του κορμιού της πρωθυπουργικής συζύγου, αν η τελευταία δεν έχει την παραμικρή ανάμειξη με τα δημόσια πράγματα ή αν η ίδια δεν έχει ταχθεί δημόσια κατά του γυμνισμού στις παραλίες, δεν εκφεύγει της σφαίρας του απορρήτου.

Ως εκ τούτου, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τη διάκριση δημοσίων και μη προσώπων, έτσι και για την οριοθέτηση της σφαίρας του απόλυτου απορρήτου τα πράγματα είναι ρευστά και επιβάλλουν κάθε φορά σταθμίσεις, εν όψει των συγκεκριμένων περιστατικών.

- Η Ανεξάρτητη Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων στην Ελλάδα.
- Η έννοια των δημοσίων προσώπων και η σύγκρουση των δικαιωμάτων μέσα από το πρίσμα της

Στην χώρα μας, πέρα από τον ποινικό και πολιτικό δικαστή και επειδή, όπως υπονοήθηκε ήδη οι πολύ λεπτές έννοιες που πραγματευόμαστε λόγω της δύσκολης και πολύ ευαίσθητης φύσης τους, μόνο περιπτωσιολογικά και μετά από πολλή προσοχή μπορούν να προσδιοριστούν, καθώς και από τις κατευθύνσεις που δίνει το ΕΔΔΑ με τις αποφάσεις του, τα τελευταία χρόνια σημαντικότερο ρόλο διαδραματίζει και η Ανεξάρτητη Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Η Αρχή αυτή ιδρύεται και αρχίζει τη λειτουργία της το Νοέμβριο του 1997, είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη, προβλέπεται στο άρθρο 9Α του Συντάγματος και ιδρύεται με το νόμο

⁶³ Φωτιάδου, όπ.παρ, σελ.56.

2472/1997, ο οποίος ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο την ευρωπαϊκή οδηγία 95/46/EK. Η οδηγία αυτή θέτει κανόνες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όσον αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, ίσχυε ο νόμος 2774/1999, ο οποίος όμως καταργήθηκε από 29.07.06 και στη θέση ισχύει πια ο Ν. 3471/06. Η αρχή έχει γνωμοδοτικό και ελεγκτικό έργο, το δικαίωμα να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις και να παραπέμπει τις υποθέσεις που κρίνει ότι χρήζουν δικαστικού ελέγχου στα αρμόδια δικαστήρια.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε πως ο νόμος 2472/1997 παρεκκλίνοντας σε πολύ μικρό βαθμό από την οδηγία της ΕΕ, έφτασε στο σημείο να εισάγει μια υπερβολική προστασία των «απλών» προσωπικών δεδομένων που αφήνει και στο πεδίο αυτό μόνο μια «υπολειμματική» λειτουργία στην ελευθερία της πληροφόρησης. Η ρύθμιση απομακρύνεται από τη λογική του δεδικοιολογημένου συμφέροντος, την κατά το άρθρο 367 παρ.1 ΠΚ που έχει γενική ισχύ στο σύνολο του δικαίου των μέσων ενημέρωσης και δεν απαιτεί, οπωσδήποτε, για την εφαρμογή της, τη συνδρομή ενός «εξαιρετικού» δημοσίου συμφέροντος, όπως αυτό διαβαθμίζεται στο άρθρο 5 παρ.2, ενώ η προηγούμενη άδεια της Αρχής για την δημοσιογραφική επεξεργασία δεδομένων, χωρίς την άδεια του ενδιαφερομένου, προσκρούει στο άρθρο 14 παρ.2 του Συντάγματος που προβλέπει την απαγόρευση κάθε προληπτικού μέτρου στον τύπο. Μία τέτοια απαίτηση κρίνεται αντισυνταγματική, αφού στην ουσία καθιδρύει μια αφηρημένη και απόλυτη υπεροχή του δικαιώματος στην προστασία προσωπικών δεδομένων έναντι της ελευθερίας της πληροφόρησης.⁶⁴ Επειδή όμως, η στάθμιση των διακυβευόμενων συμφερόντων γίνεται πάντα *ad hoc*, αφήνεται μεγάλο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας στην Αρχή, να ερμηνεύσει το νόμο κατά το πιο συνετό αποτέλεσμα.

Πράγματι, το έργο της είναι πολύ σημαντικό από την άποψη ότι με τις αποφάσεις της αντικατοπτρίζει και στρέφει την ελληνική νομική σκέψη προς μια καινούργια τάση αντιμετώπισης των ζητημάτων ιδιωτικότητας, προσωπικότητας και προστασίας αυτής. Πολύ περισσότερο προσανατολισμένη στη λογική του ΕΔΔΑ, η Αρχή προκρίνει την προστασία της προσωπικότητας και των στοιχείων της ιδιωτικής ζωής του ατόμου, ενώ δεν διστάζει να προχωρήσει σε *contra legem*, αλλά *secundum*

⁶⁴ Ανθόπουλος, όπ.παρ.

constitucionem, ερμηνεία του άρθρου 7 παρ.2 του Ν.2472/1997, διευρύνοντας την έννοια του «δημοσίου προσώπου» κατά το άρθρο αυτό,⁶⁵ ώστε να περιλαμβάνει και τα απλώς ευρύτερα γνωστά πρόσωπα που δεν ασκούν δημόσιο λειτούργημα και παραμερίζοντας ουσιαστικά τη διάταξη αυτή κατά το μέρος που εξαρτά τη δημοσιογραφική έρευνα από προηγούμενη άδεια της αρχής .

Κατ' αρχάς, μέσα από τις αποφάσεις της είναι σκόπιμο να διαπιστώσουμε με ποιο τρόπο διαχειρίζεται τις έννοιες που μας απασχολούν. Ως «δημόσια πρόσωπα» λοιπόν, σύμφωνα με την ΑΠΔ, θεωρούνται εκείνα, στα οποία έχει αποδοθεί δημόσια εξουσία αλλά και τα επονομαζόμενα πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας, ήτοι τα πρόσωπα που κατέχουν μια ιδιαίτερη θέση στην κοινωνία, διατηρώντας ισχύ και ασκώντας επιρροή στα κοινωνικά δρώμενα, όπως είναι π.χ. οι πολιτικοί ή οι καλλιτέχνες. Ως άτομα στα οποία έχει αποδοθεί δημόσια εξουσία θεωρούνται από την ελληνική νομολογία, «σε μια δημοκρατική κοινωνία τα άτομα τα οποία αποφασίζουν να αναλάβουν οποιαδήποτε θέση που θεωρείται ή μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά το δημόσιο βίο και προδήλως τέτοια είναι η θέση του κυβερνητικού επιτρόπου έστω και προσωρινού, μιας Τράπεζας, υπόκεινται στον αμείλικτο έλεγχο του τύπου, τον οποίο, εφ' όσον δεν θίγει ανεπίτρεπτα την τιμή ή την υπόληψή τους, είναι υποχρεωμένα να ανεχθούν (ΕφΑθ 9975/1985, ΕφΑθ 3129/1998, ΕφΑθ 8908/1988).⁶⁶

Για την περίπτωση των προσώπων που θεωρούνται δημόσια, επειδή ανήκουν στην κατηγορία των προσώπων της επικαιρότητας, η ύπαρξη της ιδιότητας αυτής κρίνεται *in concreto*, ενόψει της ιδιαίτερης θέσης που κατέχουν στην κοινωνία και της επιρροής που ασκούν στον τομέα των δραστηριοτήτων τους. Έτσι ένας καλλιτέχνης, ένας αθλητής ή ένας δημοσιογράφος μπορεί να είναι δημόσιο πρόσωπο, αν και εφόσον συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Με βάση τα παραπάνω, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κάποιο πρόσωπο αποκτά την ιδιότητα του δημοσίου προσώπου διότι ανήκει σε συγκεκριμένη κατηγορία αναγνωρίσιμων απλώς προσώπων ή αντανακλαστικά, λόγω δηλαδή συγγένειας με δημόσιο πρόσωπο.⁶⁷

⁶⁵ Απόφαση 100/2000.

⁶⁶ βλ. Απόφαση 26/2007 Αρχής Προστασίας Δεδομένων.

⁶⁷ Βλ. και Υπόθεση Μαργαρίτας Παπανδρέου κατά Κανέλλη.

Η σαφής και αυστηρή διατύπωση της διάταξης του άρ. 7 παρ. 2 ζ' του Ν.2472/1997 επιτάσσει, τέλος, τα δεδομένα των δημοσίων προσώπων που υφίστανται επεξεργασία, να συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων. Συνεπώς, δεν μπορούν να υπαχθούν στην εξαίρεση του άρ. 7 παρ. 2 ζ' τα λεγόμενα πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας εφόσον δεν ασκούν δημόσιο λειτουργήμα ούτε διαχειρίζονται συμφέροντα τρίτων.⁶⁸

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες είναι και οι σκέψεις που διατύπωσε η Αρχή στην απόφαση 26/2007. Στην Υπόθεση αυτή ένας καθηγητή ανώτερης εκπαίδευσης αντιμετώπιζε τις κατηγορίες της προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας, της απόπειρας παράνομης βίας και ασέλγειας με κατάχρηση εξουσίας, σε βάρος τεσσάρων σπουδαστριών του τμήματος στο οποίο δίδασκε. Και ενώ εκκρεμούσε η ποινική δίωξη σε βάρος του καταγγέλλοντος, κάποιες εφημερίδες δημοσίευσαν το κλητήριο θέσπισμα, το οποίο ανέφερε τα στοιχεία του και την κατηγορία σε βάρος του, παραβιάζοντας τη μυστικότητα της ποινικής διαδικασίας, το τεκμήριο αθωότητάς του, και κατ' επέκταση το δικαίωμα της τιμής και της υπόληψής του, πιθανώς και ανεπανόρθωτα.

Είναι λοιπόν αξιοσημείωτη και ενδεικτική της κατεύθυνσης της σκέψης της Αρχής η κρίση της αναφορικά με την υπόθεση αυτή ότι: «ένας καθηγητής ανώτερης εκπαίδευσης δεν μπορεί να θεωρηθεί δημόσιο πρόσωπο που ασκεί δημόσιο λειτουργήμα. Μια τέτοια ερμηνεία θα διέστελλε ανεπίτρεπτα την εξαίρεση που εισήγαγε ο Νόμος και θα αποδυνάμωνε το θεμελιώδες δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό. Επομένως, ο καταγγέλλων δεν είναι δημόσιο πρόσωπο κάτι που καθιστά την δημοσίευση του κλητηρίου θεσπίσματος στο φύλλο των εφημερίδων Ψ και Ζ βάσει των άρθρων 4 και 7 παρ. 2 στ. ζ' του Νόμου 2472/97 παράνομη επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων. Κάτι αντίστοιχο, επικύρωσε η Αρχή στην υπόθεση 53/2004 στην οποία απεφάνθη ότι η ενημέρωση του κοινού για προσωπικά θέματα ατόμου μη δημοσίου δεν υπερέχει την πληροφορική αυτοδιάθεσης αυτού.⁶⁹

Ακόμη και στις περιπτώσεις που επιτρέπεται η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου

⁶⁸ βλ. Απόφαση 6/2007 Αρχής Προστασίας Δεδομένων.

⁶⁹ βλ. Απόφαση 53/2004 Αρχής Προστασίας Δεδομένων.

λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων, πρέπει να πληρούνται και οι λοιπές προϋποθέσεις του Νόμου έτσι ώστε η επεξεργασία να είναι σύννομη.

Ακόμη λοιπόν και αν η επεξεργασία αφορούσε σε δημόσιο πρόσωπο, οι αρχές της αναγκαιότητας και αναλογικότητας επιβάλλουν η δημοσιοποίηση των στοιχείων δημοσιογραφικής έρευνας που περιέχουν προσωπικά δεδομένα να καθίσταται απολύτως αναγκαία για την ενημέρωση του κοινού. Η ανάγκη ενημέρωσης του κοινού για την απρόσκοπτη λειτουργία του θεσμού του πανεπιστημίου θα μπορούσε να ικανοποιηθεί με απλή αναφορά στο συμβάν και οπωσδήποτε μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας». ⁷⁰

Η Αρχή κινείται με μεγάλη προσοχή και διακριτικότητα ανάμεσα στα δύο δικαιώματα, αντιλαμβανόμενη πως πραγματικό της έργο και ευθύνη είναι η διαφύλαξη ενός σκληρού πυρήνα ιδιωτικότητας και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων μακριά από τις όποιες κατεύθυνσης προσβολές, αλλά ταυτόχρονα να μην δεσμεύει υπερβολικά άλλα δικαιώματα και να δίνει περιθώριο δημιουργικής εξέλιξης σε ελευθερίες, όπως εκείνη του τύπου να μπορέσουν αν επιτελέσουν τόσο τον εμπορικό όσο και τον κοινωνικό σκοπό τους. Ενδιαφέρον παρουσιάζει προς αυτή τη λογική η απόφαση 100/2000 της Αρχής, η οποία «επικυρώθηκε» στην ουσία και με την απόφαση 3545/2002 του ΣτΕ και η οποία αφορά στην γνωστή υπόθεση Κορκολή-Τριανταφυλλόπουλου.. Η Υπόθεση αυτή αποτέλεσε μια πρωτόγνωρη εμπειρία για τα ελληνικά δημοσιογραφικά δεδομένα, εισήγαγε νέα ήθη και νέα έθιμα (με κύριο αυτό της διεισδυτικής δημοσιογραφία με όποιο πρόσχημο θέλει ο καθένας να βάλει μπροστά), συγκλόνισε την κοινή γνώμη, αρχικά με το σοκ της αποκάλυψης, έπειτα όμως- και κατά την άποψη της γράφουσας- από την επίμονη, την αδικαιολόγητα παρατεταμένη σε βάθος χρόνου προβολή του ζητήματος, καθώς και τις σοκαριστικές και μη αυτολογοκριμένες εικόνες που επιλέχθηκαν.

Επιδεικνύοντας ανοιχτό πνεύμα και διάθεση να μη δεσμευτεί από τις ανελαστικές ρυθμίσεις του ν. 2472/1997, κατά τη στάθμιση, προσπερνά το άρθρο 7 παρ.2ζ και ανάγεται απευθείας στο Σύνταγμα, αναζητώντας τις προτεραιότητες. Στο σκεπτικό της δεν αποκλείει μάλιστα θεωρητικά, να μπορούν τα μέσα να προχωρήσουν σε δημοσιοποίηση πληροφοριών, ακόμα και από την ερωτική ή σεξουαλική ζωή επωνύμων προσώπων (στα οποία ανήκουν από όσα έχουν εκτεθεί

⁷⁰ βλ. Απόφαση 26/2007 Αρχής Προστασίας Δεδομένων.

και πιο πάνω και πρόσωπα του καλλιτεχνικού ή αθλητικού χώρου και όχι μόνο της πολιτικής ζωής)- πτυχές δηλαδή που ανήκουν, χωρίς την παραμικρή αμφιβολία στην σφαίρα του απορρήτου- αν τα γεγονότα αυτά έχουν να προσφέρουν κάτι στον κοινωνικό διάλογο είτε ως παράδειγμα προς μίμηση είτε προς αποφυγή και αν αποτελούν τμήμα της λειτουργίας του τύπου ως ελεγκτικού και ενημερωτικού μέσου. Πάλι όμως, η αρχή της αναλογικότητας έδωσε τη λύση και έγειρε την πλάστιγγα υπέρ της προστασίας των δεδομένων της προσωπικής ζωής του καλλιτέχνη. Ο συγκεκριμένος τρόπος έκθεσης των γεγονότων, δηλαδή η αυτούσια προβολή ερωτικών σκηνών και η αυτούσια ανάγνωση σελίδων προσωπικού ημερολογίου υπερέβαινε τον επιδιωκόμενο ενημερωτικό ή ελεγκτικό σκοπό,⁷¹ γιατί σύμφωνα με το σκεπτικό «η αξίωση του κοινού για ενημέρωση δε φτάνει μέχρι του σημείου να απαιτεί να λαμβάνει αυτό γνώση ευαίσθητων δεδομένων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή της αξίας του ανθρώπου με εξευτελισμό ή διαπόμπευση».

Στο απόσπασμα αυτό της απόφασης της Αρχής, βρίσκεται μια σημαντική σκέψη Για τη νομική δογματική των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όταν κατά την άσκηση της ελευθερίας της πληροφόρησης διακυβεύεται η αρχή της αξίας του ανθρώπου (αρ.2 παρ.1 Σ), τότε δεν υπάρχει ουσιαστικά περιθώριο στάθμισης αλλά υπερισχύει πάντα η αρχή της αξίας του ανθρώπου.⁷² Ενώ δηλαδή, η έννομη τάξη μας στηρίζεται στη λογική της πλήρους ισοδυναμίας των συνταγματικών δικαιωμάτων, στην πραγματικότητα υπάρχει ένα, που αποτελεί το θεμέλιο λίθο όλων και αυτό δεν είναι άλλο από το την αξία του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι η αρχή αυτή και τα υπόλοιπα θεμελιώδη δικαιώματα δεν βρίσκονται στο ίδιο συνταγματικό επίπεδο. Αυτό συμβαίνει, γιατί η αρχή αυτή αποτελεί τον ερμηνευτικό κανόνα του Συντάγματος μας και περιέχει τις υπέρτερες αξίες του συστήματος των θεμελιωδών δικαιωμάτων, το αξιολογικό πλαίσιο αναφοράς, μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθεί απαραίτητα η ερμηνεία των κατ' ιδίαν συνταγματικών διατάξεων που διασφαλίζουν συνταγματικά δικαιώματα.⁷³ Συγκεκριμένα, ενώ η αρχή της αξίας του ανθρώπου απολαμβάνει απόλυτης συνταγματικής προστασίας, το ίδιο δεν ισχύει για τα θεμελιώδη δικαιώματα, η συνταγματική προστασία των οποίων είναι σχετική.⁷⁴ Το

⁷¹ Ανθόπουλος, όπ.παρ.

⁷² Ανθόπουλος Χ. όπ.παρ., σελ.537.

⁷³ Ανθόπουλος Χ. Το πρόβλημα της λειτουργικής δέσμευσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1993, σελ.85.

⁷⁴ όπ.παρ.

απρόσβλητο minimum,⁷⁵ δηλαδή της προσωπικότητας και της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου-ακόμα κι αν αυτοί είναι πρόσωπα επώνυμα και προβεβλημένα- αυτό για το οποίο τόσος λόγος γίνεται και είναι το επιδιωκτέο αποτέλεσμα κατά τη δικαστική στάθμιση, δεν είναι άλλο από την αξία του ανθρώπου. Ακόμα όμως και η πρωτοκαθεδρία του δικαιώματος αυτού δεν μπορεί να είναι ανεπιφύλακτη και άνευ όρων. Στην περίπτωση λοιπόν, που η αρχή της αξίας του ανθρώπου χρησιμοποιείται ως καταλυτικό συνταγματικό επιχείρημα, η έννοια της θα πρέπει και πάλι να χρησιμοποιείται ως αναφορά στον συγκεκριμένο άνθρωπο και όχι στην ανθρωπότητα εν γένει.⁷⁶ Αυτό δηλαδή που επιχείρησε να προστατεύσει η αρχή ήταν μια αφηρημένη ιδέα περί της αξίας του ανθρώπου και όχι και τα συγκεκριμένα πρόσωπα,⁷⁷ θέλοντας να δημιουργήσει προφανώς, ένα πρόκριμα δικαίου, αγγίζοντας όμως ηθικολογικές προσεγγίσεις. Όπως αναφέρει πολύ εύστοχα, ο καθηγητής κ. Ανθόπουλος για τις τάσεις αυτές στην ελληνική νομολογία «η προσέγγιση αυτή σύμφωνα, με την οποία όλοι οι πολίτες πρέπει να συμμερίζονται ή μάλλον να προσχωρούν στις ηθικό-πολιτικές αξίες που εκφράζουν οι θεμελιώδεις αρχές του Συντάγματος και τα θεμελιώδη δικαιώματα, δεν προσιδιάζει σε μια πλήρως αναπτυγμένη πλουραλιστική δημοκρατία, στην οποία δεν πρέπει να υπάρχει ούτε καταναγκασμός ενηλίκων σε αξιοπρέπεια ούτε ιδιωτικότητα με το ζόρι ». Τίθεται έτσι και το ζήτημα της συναίνεσης . Αν μπορεί δηλαδή ένας ενήλικας, έχοντας πλήρη συνείδηση και ικανότητα δικαίου, να «εκχωρήσει» το δικαίωμά του στην ιδιωτική του ζωή και τα προσωπικά του δεδομένα σε κάποιον άλλο είτε επ' αμοιβή είτε επιδιώκοντας κάποιον άλλο σκοπό και κατά πόσο μπορεί το κράτος να επέμβει σε μια τέτοια εκούσια παραίτηση από το δικαίωμα. Η απάντηση βέβαια σε ένα τέτοιο ερώτημα δεν είναι ούτε εύκολη ούτε ανώδυνη και για μία κόμη φορά δε θα μπορούσε να υπαχθεί σε έναν γενικότερο κανόνα. Το μόνο που θα μπορούσε να υποστηριχθεί είναι πως η παραίτηση αυτή θα μπορούσε να γίνει δεκτή μόνο υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα μόνιμη, αλλά μόνο προσωρινή και φυσικά θα υπήρχε η δυνατότητα ανάκλησης. Κατά τα άλλα οι συνθήκες, είναι εκείνες που θα δώσουν την απάντηση: δεν μπορεί να κριθεί με τον ίδιο τρόπο η απόφαση ενός καλλιτέχνη να εκθέσει κάθε πτυχή της προσωπικής του ζωής σε κάποιο είδος performance, έχοντας την επιθυμία κι την επιδίωξη να μεταδώσει κάποιο μήνυμα, να κάνει μια διακήρυξη άποψης με τον τρόπο

⁷⁵ Παντελης Α., Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, Σάκουλας, Αθήμα- Κομοτηνή, 1984, σελ. 263 επ.

⁷⁶ Ανθόπουλος,, όπ.παρ.

⁷⁷ όπ.παρ.σελ.540.

αυτό, με εκείνον που απογυμνώνει κάθε πτυχή μυστικότητας της ζωής του, με μοναδικό σκοπό τον προσπορισμό οικονομικού οφέλους. Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις αυτές σαφής απάντηση δεν μπορεί να δοθεί εκ των προτέρων, αλλά μετά από προσεκτική εξέταση των πραγματικών και νομικών περιστατικών.

Κεφάλαιο Τρίτο: Σύγκρουση τύπου και ιδιωτικής ζωής - η αρχή της αναλογικότητας

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο ιδιωτικός βίος είναι από τα πιο συχνά πληττόμενα αγαθά από τη λειτουργία του τύπου. Κάθε πολίτης, καθώς και οι διασημότητες και τα «δημόσια πρόσωπα» δικαιούνται σε μια ιδιωτική ζωή απαλλαγμένη από την εισβολή των μέσων, εκτός αν με τη συμπεριφορά τους επιζητούν το δημόσιο ενδιαφέρον ή εμπλέκονται σε φαινόμενα διαφθοράς και παραβίασης του νόμου⁷⁸. Ο ιδιωτικός βίος πλήττεται όχι μόνο κατά τη διάρκεια της δημοσίευσης, αλλά εξίσου και κατά το χρονικό διάστημα της δημοσιογραφικής έρευνας. Ως προσβολές του ιδιωτικού βίου θεωρούνται οι επεμβάσεις, με τις οποίες παραβιάζονται τα όρια του ιδιωτικού βίου, όπως η συστηματική παρακολούθηση, η υποκλοπή ιδιωτικών συζητήσεων μέσω τεχνικών εγκαταστάσεων κάθε είδους, η μυστική φωτογράφιση σε ιδιωτικούς χώρους, η αποκάλυψη των πτυχών της ιδιωτικής ζωής.⁷⁹

Αυτό το ίδιο το άτομο-φορέας του δικαιώματος είναι υπεύθυνο και φέρει το βάρος του προσδιορισμού των ορίων της προσωπικής του ζωής, μέχρι ποιου σημείου είναι αυτή εκτεθειμένη και προβεβλημένη και από ποιο σημείο και μετά αυτή πρέπει να είναι απροσπέλαστη. Ο προσδιορισμός όμως του ιδιωτικού βίου είναι διττή διαδικασία: υπάρχει ένας υποκειμενικός προσδιορισμός προερχόμενος από το ίδιο το άτομο και ένας αντικειμενικός προσδιορισμός. Η έκταση του ιδιωτικού βίου συγκαθορίζεται δηλαδή από τις τρέχουσες κοινωνικές αντιλήψεις και στο συγκεκριμένο χρόνο και στο συγκεκριμένο πεδίο δράσεως, αφού ληφθεί υπόψη η θέση του ενδιαφερομένου προσώπου στον κοινωνικό περίγυρο.⁸⁰

Παράλληλα όμως, με την προστασία του δικαιώματος αυτού από διεθνείς συμβάσεις και σύμφωνα,⁸¹ βαίνει και η κατοχύρωση της προστασίας από τις ίδιες συμβάσεις των δικαιωμάτων της ελευθερίας εκφράσεως (άρθρο 10 της Διεθνούς Σύμβασης των δικαιωμάτων Του Ανθρώπου) και της ελευθερίας αναζήτησης πληροφοριών (άρθρο 19 παρ.2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα).

⁷⁸Mass Media: Privacy and Freedom of Expression.

⁷⁹Hubmann, Das Persönlichkeitsrecht, σελ.320 in Καράκωστας, Τύπος και Προσωπικότητα, Σάκκουλας,, Αθήνα, 2000, σελ.77.

⁸⁰Μιχαηλίδης- Νουάρος, όπ.παρ, σελ.379.

⁸¹ βλ.παρ.απ.

Είναι φανερό ότι οι διεθνείς συμβάσεις αφενός κατοχυρώνουν το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής, αφετέρου προβλέπουν δυνατότητες περιορισμού. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός, ότι στην ουσία, η αντίληψη που επικρατεί διεθνώς, τόσο σε θεωρία όσο και σε νομολογία είναι πως αυτή η περίπτωση σύγκρουσης δικαιωμάτων μεταφέρθηκε στον πεδίο της σύγκρουσης δύο συμφερόντων: του κοινωνικού αιτήματος πληροφόρησης του κοινού, ως βασική αρχή του φιλελεύθερου πολιτεύματος και του ατομικού αιτήματος ιδιωτικού απορρήτου.⁸²

⁸²Μαυριάς Κ., σελ.167.

3.1 Η επιλογή της νομολογίας: Στάθμιση συμφερόντων- Αρχή αναλογικότητας

Έχει αρχίσει να γίνεται ορατό, από όλα όσα έχουν αναλυθεί μέχρι το σημείο αυτό, ότι έτοιμες λύσεις και κανόνες που να λύουν το πρόβλημα της σύγκρουσης του δικαιώματος της προσωπικότητας και της ελευθερίας του τύπου και της έκφρασης δεν υπάρχουν, πολύ δε περισσότερο, όταν η σύγκρουση αυτή αφορά στα πρόσωπα της δημοσιότητας, αφού στην περίπτωση των ιδιωτών, η προσωπικότητά τους και κατά συνέπεια και η ιδιωτική τους ζωή απολαμβάνει περισσότερων προνομίων και πιο σκληρής και έντονης προστασίας, κάμπτοντας συνήθως πιο εύκολα την ελευθερία της έκφρασης, το δικαίωμα για πληροφόρηση και την ελευθερία του τύπου, απαιτώντας πολύ ισχυρούς λόγους για να αναιρεθεί σε οποιοδήποτε βαθμό, καθώς τα άτομα αυτά δεν εκθέτουν τη ζωή τους σε δημόσια θέα από επιλογή και είναι λογικό να επιζητούν από την πολιτεία και το νόμο την συνδρομή τους, για να μην γίνουν βωβή σε ένα επικοινωνιακά και πληροφοριακά αδηφάγο περιβάλλον.

Στην περίπτωση των δημοσίων προσώπων όμως το έργο του δικαστή δυσχεραίνεται ιδιαίτερα, αφού η ένταση των δικαιωμάτων διαβαθμίζεται διαφορετικά: από τη μία πλευρά τα δημόσια πρόσωπα με τη συμπεριφορά τους εμφανίζουν ένα βαθμό «παραίτησης» από το δικαίωμα της ιδιωτικής τους ζωής, επωμιζόμενοι το βάρος των επιλογών τους, όσον αφορά στη δημόσια εικόνα τους και αποδεχόμενοι το γεγονός ότι εκθέτουν τον εαυτό τους, ενώ από την άλλη πλευρά, το ενδιαφέρον του κοινού, η ανάγκη πληροφόρησης, αλλά και ελέγχου σχετικά με τα πρόσωπα αυτά αυξάνεται. Τα κριτήρια φαίνονται απρόσφορα, από την άλλη πλευρά όμως, είναι επιτακτική η ανάγκη να υπάρχει κάποια ακμή, κάποια άκρη στο νήμα.

Τα συνταγματικά κατοχυρωμένα και προστατευόμενα δικαιώματα είναι κατ' αρχήν ισάξια και απόλυτα, έχουν την ίδια τυπική ισχύ. Κανένα δεν υπερτερεί ούτε υστερεί του άλλου. Όταν λοιπόν, προκύπτει τυχόν σύγκρουση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα από αυτά, αυτή δε μπορεί να λυθεί με την αναφορά σε ιεραρχική κλίμακα ισχύος. Στο χώρο της επιστήμης έχουν αναπτυχθεί ορισμένες θεωρίες για την άρση της σύγκρουσης ανάμεσα στην ελευθερία πληροφόρησης του τύπου και την προστασία του ιδιωτικού βίου. Οι θεωρίες αυτές εμπεριέχουν ορισμένες αρχές γενικής εφαρμογής, καθώς και ορισμένες ρήτρες με ανοιχτό περιεχόμενο, οι οποίες μολονότι δε διαθέτουν ένα συγκεκριμένο κανονιστικό περιεχόμενο, είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν ως κριτήρια κατά την αξιολόγηση. Προς εξυπηρέτηση της

οικονομίας της εργασίας αυτής και της συνοχής των σκέψεων του αναγνώστη, οι σημαντικότερες τρεις θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί, θα παρουσιαστούν με την αντίστροφη σειρά, από εκείνη με την οποία εμφανίζονται βιβλιογραφικά:

A. Η τρίτη κατά σειρά, αλλά πρώτη κατά παρουσίαση, θεωρία είναι εκείνη της θεωρίας ή αρχής των θεμιτών αναγκών της κοινότητας για πληροφόρηση σε μια δημοκρατική κοινωνία, η οποία αποτελεί στην ουσία προϋπόθεση για την εφαρμογή των δύο επόμενων θεωριών.⁸³ Η αρχή αυτή προκύπτει από τον ορισμό του ιδιωτικού βίου και έμμεσα από το άρθρο 10 παρ.2 της ΕΣΔΑ. Η συγκεκριμένη θεωρία θέτει ως πρωταρχικό κριτήριο για την άρση της σύγκρουσης ανάμεσα στην ελευθερία πληροφόρησης του δημοσιογράφου και του τύπου και την προστασία του δικαιώματος της προσωπικότητας, τις ανάγκες της κοινότητας για πληροφόρηση, στοιχείο που αποτελεί σταθμιζόμενο συμφέρον και στις δύο επόμενες θεωρίες. Ένα πολύ εύλογο ζήτημα όμως, εγείρεται στην περίπτωση αυτή: ποιες είναι οι θεμιτές ανάγκες πληροφόρησης σε μια δημοκρατική κοινωνία και πώς θα προσδιοριστεί η έκταση και το περιεχόμενο των αναγκών αυτών. Συνοπτικά δύο είναι τα κριτήρια τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τα τον προσδιορισμό αυτό: α) το κριτήριο του γενικού συμφέροντος και β) τα έθιμα και οι αντιλήψεις της ηθικής που επικρατούν στον κοινωνικό μέσο άνθρωπο, οι οποίες διαφέρουν από χώρα σε χώρα και από εποχή σε εποχή,⁸⁴ όπως δέχτηκε και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην απόφαση Handyside κατά Ηνωμένου Βασιλείου.⁸⁵ Η ρευστότητα όμως, του κριτηρίου αυτού και η μετέωρη φύση του κάνει εμφανή την απροσφορότητά του και την προβληματική εφαρμογή του.

B. Η δεύτερη κατά σειρά θεωρία, είναι η θεωρία των διάσημων προσώπων ή προσώπων της δημοσιότητας. Η θεωρία αυτή στηρίζεται στη γνωστή μας διάκριση σε πρόσωπα σχετικής και απόλυτης επικαιρότητας. Η θεωρία ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στην κοινή εμπειρία και τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις των πολιτισμένων εθνών και για το λόγο αυτό έχει γίνει δεκτή από τη νομολογία πολλών χωρών. Τα πρόσωπα αυτά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ζωή και για το λόγο αυτό το κοινό έχει εύλογο ενδιαφέρον να πληροφορηθεί λεπτομέρειες της ιδιωτικής τους ζωής. Τα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας, όσο υψηλότερη θέση

⁸³Μιχαηλίδης- Νουάρος, σελ.388.

⁸⁴Μέλος Θ. Ελευθερία πληροφόρησης του Δημοσιογράφου και προστασία της προσωπικότητας, ΔτΑ, 1999, σελ.338.

⁸⁵Μιχαηλίδης- Νουάρος, σελ.389.

κατέχουν στο δημόσιο βίο, τόσο πιο περιορισμένη είναι η σφαίρα του απορρήτου τους. Οι προσβολές είναι ανεκτές από το δίκαιο, μόνο όταν δικαιολογούνται από τα επικρατούντα έθιμα ή από ένα εύλογο κοινωνικό ενδιαφέρον. Οι προσβολές αντίθετα, που αποβλέπουν στη νοσηρή εκμετάλλευση της περιέργειας του κοινού είναι αντίθετες στο πνεύμα του νόμου και τα χρηστά ήθη.⁸⁶ Η πληροφόρηση είναι αναγκαίο να βρίσκεται σε αντιστοιχία με την ιδιότητα και τις ασχολίες των προσώπων της κατηγορίας αυτής (π.χ. γίνεται δεκτό ότι η κοινή γνώμη έχει σε όλες τις χώρες άμεσο συμφέρον να γνωρίζει την κατάσταση της υγείας των προσώπων που ασκούν την εξουσία,⁸⁷ ενώ δε συμβαίνει το ίδιο με τις αυστηρά προσωπικές τους δραστηριότητες).⁸⁸

Ως προς τα πρόσωπα της σχετικής επικαιρότητας, το ζήτημα της προσβολής της ιδιωτικότητάς τους γίνεται πιο σύνθετο. Η δημοσίευση πληροφοριών γύρω από τα πρόσωπα αυτά είναι θεμιτή μόνο αναφορικά με τα γεγονότα εξαιτίας των οποίων ήλθαν αυτά στην επικαιρότητα και μόνο εντός ορισμένων χρονικών πλαισίων, όσο δηλαδή το γεγονός εξακολουθεί αν είναι επίκαιρο.⁸⁹ Η χρονική διάρκεια όμως είναι ένα πολύ επισφαλές κριτήριο, δεδομένης της τάσης του τύπου να συντηρεί τα γεγονότα για πολύ περισσότερο χρόνο από εκείνον που πραγματικά απαιτούν και επομένως, διαφαίνεται και η αδυναμία της αρχής αυτής, αφού η αποδοχή του κριτηρίου -όπως παρουσιάζεται για τα πρόσωπα της σχετικής επικαιρότητας- θα οδηγούσε στην ελαχιστοποίηση της προστασίας του ιδιωτικού βίου των προσώπων αυτών, κάτι που θα ξέφευγε τελικά από το σκοπό του δικαίου.

Γ. Η πρώτη κατά σειρά και τελευταία, κατά παρουσίαση θεωρία, δεν είναι άλλη από τη στάθμιση συγκρουόμενων συμφερόντων. Στην περίπτωση σύγκρουσης δύο ισοδύναμων, όπως δηλώθηκε και πιο πριν, δικαιωμάτων, από τα οποία κανένα από τα δύο δε μπορεί να αξιώσει, σε αφηρημένο επίπεδο υπεροχή, έναντι του άλλου, αυτόματα εμφανίζεται και το αίτημα για άρση της σύγκρουσης αυτής με την στάθμιση των συμφερόντων που διακυβεύονται και επαπειλούνται και με την επιδίωξη της αποδοτικότερης για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη λύσης. Έχει καταστεί ήδη σαφές, από πολύ νωρίς, κατά τη διάρκεια της μελέτης αυτής, πως μαζικές λύσεις

⁸⁶ Μιχαηλίδης- Νουάρος, *όπ.παρ.*, σελ.387.

⁸⁷βλ. Απόφαση Plon κατά Γαλλίας.

⁸⁸Μέλφος θ., *όπ.παρ.*, σελ.336.

⁸⁹Κρίππας, Γ., *Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου*» Αθήνα 1972, σελ.59.

δεν υπάρχουν και πως η κάθε περίπτωση λειτουργεί αυτόνομα και αναπτύσσει τα δικά της ιδιαίτερα και ξεχωριστά χαρακτηριστικά, γι' αυτό και γίνεται πάντα λόγος για ad hoc στάθμιση και περαιτέρω ρύθμιση. Η τεχνική αυτή είναι εκείνη που έχει επικρατήσει τόσο στην Ευρώπη όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες και βρίσκεται σε αρμονία με την κοινωνική προσφορότητα της πράξης, η οποία αναπτύχθηκε αρχικά στο χώρο του ποινικού δικαίου, αλλά είχε και απήχηση στο χώρο του αστικού δικαίου. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή μια πράξη που προσβάλλει ή θέτει σε κίνδυνο αγαθά του προσώπου, είναι κοινωνικά πρόσφορη, και συνεπώς θεμιτή, μόνο όταν εμφανίζει κοινωνική χρησιμότητα, εξυπηρετεί δηλαδή έναν τομέα της κοινωνικής ζωής και δεν προξενεί στο προσβαλλόμενο πρόσωπο ζημία που στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν βρίσκεται σε ορθή αναλογία προς το μέγεθος της προσβολής και επομένως, δεν είναι ανεκτή από τις κρατούσες ηθικές αντιλήψεις. Κατ' εφαρμογή λοιπόν, της θεωρίας αυτής, στην περίπτωση της δημοσιεύσεως στον τύπο θεμάτων σχετικών με τη ζωή ενός προσώπου (και ενός δημοσίου κατ' επέκταση προσώπου) πρέπει να σταθμίζουμε κάθε φορά αν η δημοσίευση αυτή είναι κοινωνικά χρήσιμη.⁹⁰

Στάθμιση δεν είναι τίποτε άλλο πέρα από μια τεχνική που χρησιμοποιεί ο δικαστής κατά την εξέταση των πραγματικών και νομικών γεγονότων που συνιστούν το ερώτημα το οποίο του τίθεται. Η ανάδυση άλλωστε της στάθμισης συμφερόντων στη σχετική με τα θεμελιώδη δικαιώματα νομολογία βασίζεται ακριβώς σε αυτή την παράμετρο: παρατηρείται πολλαπλασιασμός των συγκρούσεων, οι οποίες δε μπορούν να ρυθμιστούν, παρά μόνο μετά τη στιγμή της εμφάνισής τους, καθώς δεν είναι προβλέψιμες. Η στάθμιση αντιμετωπίζει τη συνταγματική διαφορά ως ένα ερώτημα ανταγωνιστικών αξιών⁹¹ που πρέπει να εντοπιστούν, να αποτιμηθούν και να συγκριθούν. Στο νομικό λεξικό του Black δίνεται ένας εύστοχος και συμπυκνωμένος ορισμός της στάθμισης, η οποία ορίζεται ως *«η συνταγματική μέθοδος, με την οποία το δικαστήριο ζυγίζει το δικαίωμα ενός ατόμου στην προστασία ορισμένων συνταγματικών δικαιωμάτων του με το δικαίωμα του κράτους να προστατεύσει τους πολίτες του από την παραβίαση των δικαιωμάτων τους»*.⁹² Η στάθμιση ορίζεται ως *«η συνταγματική δικαστική τεχνική ζυγίσματος»*. Ο δικαστής, όταν βρίσκεται μπροστά σε μια σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα οποία εξ ορισμού αφικνούνται από την

⁹⁰ Μέλφος Θ., όπ.παρ., σελ.381-385.

⁹¹ D.L. Faigman "Madisonian Balancing: A Theory of Constitutional Adjudication, 88 Nw.U. L.Rev.641 in Φωτιάδου όπ.παρ. σελ. 133".

⁹² H.C. Black, Black's Law Dictionary, St. Paul, West Publishing, 1983, sel.75.

ΐδια βάζση και εΐναι ιςάξια και ιςοβαρή ϡτην έννομη τάξη, πρέπει αναλύοντας τα ξεχωριςτά γνωρίςματα της κάθε περιπίτωσης που καλείται να κρίνει, να ζυγίςει ποιο δικαΐωμα βαραΐνει περιςςότερο τη δεδομένη ϡτιγμή για τη ϡυγκεκριμένη υπόθεση.⁹³

Η ϡτάθμιση όμωρ αυτή δεν μπορεί να εΐναι αφηρημένη και ανεξάρτητη από την ϡυνταγματική αλληλουχία των ατομικών δικαιωμάτων. Ενώ η αφηρημένη ϡτάθμιση δεν εΐναι θεμιτή, εΐναι δυνατή και επιδιωκτέα η προϡπάθεια πρακτικής εναρμονίςεωρ των ατομικών δικαιωμάτων ϡτη ϡυγκεκριμένη εφαρμογή τουρ.⁹⁴ Το ζητούμενο δηλαδή και το ευκταΐο, όταν έχουμε να κάνουμε με ϡυνταγματικές θεμελιώδειρ ελευθερίερ δεν εΐναι να υπεριςχύςει η μία της άλληρ ή να αναςτείλει η μία τη λειτουργία της άλληρ, αλλά να βρεθεί η λύση εκείνη που θα προϡτατεύςει όοο το δυνατόν περιςςότερο το βαςικά θιγόμενο αγαθό, με τον κατά το μικρότερο περιοριςμό του άλλου δικαιώματορ. Πρέπει να βρίςκονται δηλαδή τα διακυβευόμενα δικαιώματα ϡε μια διαρκή και ακατάπαυϡτη διαλεκτική ϡχέση, τέτοια που να επιτρέπει να γίνονται ορατέρ οι πολύ λεπτέρ ιςορροπίερ και να μπορούν να διατηρηθούν αυτέρ, χωρίρ να θιγεί ϡτον πυρήνα του κανένα δικαΐωμα. Η λύση πρέπει να αναζητείται κατ' αρχάρ ϡτο ΢ύνταγμα και τιρ ϡυνταγματικά θεμελιωμένερ αρχέρ, με προεξάρχουρα εκείνη της αναλογικότηταρ.

Η αρχή αυτή αποτελεί ίρωρ την πιο αποτελεςματική αρχή ϡτο πεδίο της νομικήρ ϡκέψηρ. ΢τη χώρα μαρ αντλεί τη ϡυνταγματική της ιςχύ από το άρθρο 5 παρ. 1 του ΢υντάγματορ, ϡε ϡυνδυαςμό με το άρθρο 25 παρ. 1, ενώ πρώτα αναπτύχθηκε ϡτο γερμανικό δίκαιο, όπου το Ομοϡπονδιακό ΢υνταγματικό Δικαςτήριο την ϡυνάγει από την αρχή του κράτουρ δικαΐου και της αποδίδει με τον τρόπο αυτό ϡυνταγματική ιςχύ που δεϡμεύει το νομοθέτη, αλλά και το δικαςτή, κατά τον περιοριςμό των ϡυνταγματικών δικαιωμάτων.⁹⁵ Εξάλλου, εΐναι η μόνη που μπορεί να δίνει αποτελέςματα πέρα από γραμματολογικήρ, τελολογικήρ, ϡυγκριτικήρ ερμηνείερ, αφού παρουςιάζει τη μοναδική ευελιξία που απαιτεί πλέον το ϡύγχρονο δίκαιο με τιρ ϡυνεχώρ εναλλαϡόμενερ ϡυνθήκερ, για περιπίτωϡιολογική αντιμετώπιση του εκάϡτοτε ζητήματορ. ΢την ουςία πρόκειται για έναν μηχανιςμό οριοθέτητηρ του περιοριςμού των ατομικών δικαιωμάτων. Κατά την αρχή αυτή, ϡτο πλαίσιο του

⁹³ Υποϡτηρίζεται και η αντίθετη άποψη. Ο καθηγητήρ κ. Δημητρόπουλορ θεωρεί πωρ : «Πληροφόρηση του κοινού και προϡωπικότητα δεν αποτελούν κατά δίκαιο ϡυγκρουόμενα αγαθά. Οι αντιθέειρ που δημιουργούνται ϡτο πεδίο της ένταϡηρ τύπου και προϡωπικότηταρ δεν μπορούν να βρουν τη λύση με τη μέθοδο της ϡτάθμιτηρ των ϡυμφερόντων», ΢ημειώρειρ ΢υνταγματικού δικαΐου, 2001, ϡελ.1088.

⁹⁴ Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαΐωματα , ΢άκκουλαρ, Αθήνα - Κομοτηνή,1991, ϡελ.109.

⁹⁵ Δαγτόγλου, όπ.παρ., ϡελ.177.

συνταγματικού δικαίου, ανάμεσα στο νόμιμο σκοπό που επιδιώκει ένας περιορισμός δικαιώματος και την ένταση, την έκταση και τη διάρκεια του συγκεκριμένου περιορισμού, πρέπει να υπάρχει εύλογη σχέση. Η σχέση δεν είναι εύλογη, όταν ο περιορισμός είναι απρόσφορος και επαχθέστερος σε ένταση, έκταση και διάρκεια από το αναγκαίο για την επίτευξη του αποτελέσματος μέτρο και δυσανάλογος σε σχέση προς τους λόγους που τον προκάλεσαν (επομένως, για παράδειγμα, δεν μπορεί να περιοριστεί η ελευθερία του τύπου για τη δημοσίευση άρθρων με πληροφορίες, αλλά και παράθεση κριτικής από μέρους του δημοσιογράφου σε μία περίπτωση καταφανούς και με αποδείξεις διαφθοράς ενός σημαίνοντος πολιτικού προσώπου της χώρας).

Κατά τη δικαστική τεχνική της αναλογικότητας λοιπόν, ο δικαστής πρέπει για να φτάσει στα παραπάνω συμπεράσματα, να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

1. Ο νόμος υπηρετεί τον σκοπό που θέτει;
2. Υπάρχουν λιγότερο επαχθή μέσα με τα οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί ο σκοπός;
3. Ο σκοπός του νόμου αξίζει τον περιορισμό ή την επιβάρυνση που επιβάλλει;⁹⁶

Την αρχή της αναλογικότητας εφαρμόζει και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Στρασβούργου.⁹⁷ Μέσω της διεθνούς και κοινοτικής νομολογίας, η αρχή διείσδυσε και στο δίκαιο των κρατών – μελών (principle of proportionality, principle de proportionality). Έχει μάλιστα σχηματοποιήσει ένα τεστ αναλογικότητας, σύμφωνα με το οποίο το Δικαστήριο αναζητά, «αν υπάρχει μια επιτακτική κοινωνική ανάγκη που να δικαιολογεί το κρινόμενο μέτρο και αν συγκεκριμένα ο περιορισμός είναι ανάλογος με τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό».⁹⁸ Η αναλογικότητα ως δικαστική τεχνική δίνει την δυνατότητα, την ελευθερία στο δικαστή να κάνει μια στάθμιση δικαιωμάτων ακολουθώντας κριτήρια και χωρίς να δεσμεύεται από ανελαστικούς κανόνες. Θεμελιώδες χαρακτηριστικό της αναλογικότητας είναι ότι έχει δύο όψεις, μία πεζή και μία υπερβατική. Ο Αντώνης Μανιτάκης⁹⁹ διακρίνει ανάμεσα στην ουσιαστική και τη διαδικαστική σκέψη. Η αναλογικότητα αποτελεί ένα δικονομικό

⁹⁶ Φωτιάδου Α, όπ.παρ, σελ.143.

⁹⁷ βλ. Υπόθεση Allan Jacobsson από 25.10.1989.

⁹⁸ Φωτιάδου, οπ.παρ., σελ.146.

⁹⁹ Μανιτάκης Α., «Η αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος», ΤοΣ (1978) σε Φωτιάδου, όπ.παρ., σελ.146 .

εργαλείο στα χέρια του δικαστή που του επιτρέπει να ζυγίζει τα συγκρουόμενα αγαθά. Ο δικαστής χρησιμοποιώντας μια συγκεκριμένη τεχνική, κατά την αναζήτηση του εφαρμοστέου μέτρου της αναλογικότητας, αναζητά την ουσία της και την καθιστά ιδανικό γνώμονα για την συγκεκριμένη στάθμιση. Έτσι αυτή δομείται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η αντιπαράθεση των συγκρουόμενων αγαθών να γίνει με έναν τρόπο εύλογο,¹⁰⁰ η αναζήτηση του οποίου αποτελεί για τον Β. Βουτσάκη τη «δημιουργική στιγμή» της χρήσης της αναλογικότητας, της στιγμής που «ο δικαστής καλείται να προσδιορίσει την εύλογη συνάφεια του μέσου και του σκοπού, σύμφωνα με μέσα αρμόμενα από την επίδικη σχέση στην ιδιότητά της».¹⁰¹

Πιο συγκεκριμένα, στο ζήτημα που μας απασχολεί και αφού η κάθε περίπτωση παρουσιάζει τα δικά της χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες απαιτούνται και οι ανάλογες σταθμίσεις, οι οποίες πρέπει να γίνονται με κάποιους προκαθορισμένους, σαφείς και ξεκαθαρισμένους γνώμονες που: α. να υπηρετούν την ασφάλεια του δικαίου και β. να επιτρέπει την καλύτερη δυνατή εναρμόνιση και εξισορρόπηση της ελευθερίας του τύπου με την προστασία της προσωπικότητας του ατόμου. Οι γνώμονες αυτοί αφορούν τρία βασικά στοιχεία της προσβολής:

1. Ποια είναι η πηγή της προσβολής. Τα ΜΜΕ είναι βασικός φορέας της ελευθερίας του λόγου. Ο πλουραλισμός των ιδεών είναι συστατικό στοιχείο της δημοκρατίας και δικαιολογεί περιορισμούς άλλων δικαιωμάτων. Ο κατεξοχήν λόγος που προστατεύεται είναι ο πολιτικός, ο οποίος μπορεί να είναι οξύς, προκλητικός, κακόγουστος, σατυρικός και να παραμένει προστατεύσιμος
2. Ποιος προσβάλλεται, κατά το οποίο, κρίσιμη είναι η διάκριση των δημόσιων και μη προσώπων, όπως έχει αναπτυχθεί εκτενέστατα σε άλλα κεφάλαια
3. Πώς τον προσβάλλει. Η βασικότερη διάκριση που αφορά τον τρόπο, με τον οποίο γίνεται η προσβολή, είναι αν γίνεται με έκφραση γνώμης ή αναφορά γεγονότος. Όσον αφορά στη γνώμη, αυτή χρήζει ιδιαίτερης προστασίας. Δεν υπάρχει λάθος γνώμη. Η αναφορά όμως ενός ψεύδους γεγονότος, μπορεί να επιφέρει κυρώσεις και στην περίπτωση των δημοσίων προσώπων, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις. Είναι

¹⁰⁰ οπ. Παρ. σελ.148.

¹⁰¹ Βουτσάκης Β., «Η αρχή της αναλογικότητας: από την ερμηνεία στη διάπλαση δικαίου»σελ.229 σε Φωτιάδου, σελ.148.

επομένως βασικό να καθοριστεί τι αποτελεί γεγονός και τι γνώμη. Η αμερικανική νομολογία έχει προτείνει τρία κριτήρια:

- α. Αν αυτό που ειπώθηκε ή δημοσιεύθηκε έχει ένα συγκεκριμένο νοηματικό πυρήνα, για τον οποίο υπάρχει συναίνεση στον τρόπο που γίνεται κατανοητός
- β. Ο βαθμός στον οποίο μπορεί να επαληθευτεί.
- γ. Το πλαίσιο στο οποίο λέγεται.
- δ. Το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται.¹⁰²

Στην Αγγλία θεωρείται γεγονός ό,τι ο μέσος κοινωνικός άνθρωπος αντιλαμβάνεται ως τέτοιο¹⁰³, ενώ το ΕΔΔΑ διακρίνει τη γνώμη και το γεγονός με βάση το κριτήριο της δυνατότητας επαλήθευσης. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η καλόπιστη αναφορά και σχολιασμός γεγονότων δεν είναι δυνατόν να τιμωρείται, χωρίς να θεωρείται ότι έτσι τίθεται υπέρμετρος περιορισμός στην ελευθερία του λόγου.¹⁰⁴

Όταν ο θιγόμενος είναι δημόσιο πρόσωπο, ο τρόπος της προσβολής δεν περιλαμβάνει μόνο την αναφορά ψευδούς γεγονότος, αλλά και την πρόθεση του προσβάλλοντος, ο οποίος πρέπει να γνωρίζει ότι το γεγονός είναι ψέμα ή να το αγνοεί από βαριά αμέλεια μία αρχή που φαίνεται ότι συμμερίζεται και ο Έλληνας ποινικός νομοθέτης. Με τον τρόπο αυτό δεν καταστέλλεται δυνητικά, με την επιβολή υπερβολικής υποχρέωσης επαλήθευσης, η ελευθερία του λόγου (και το ψέμα μπορεί να είναι μέσα στο παιχνίδι του ελεύθερου διαλόγου), ενώ ταυτόχρονα διατηρείται και ο πυρήνας του προστατευτικού πεδίου της προσωπικότητας, ακόμα και του προσώπου εκείνου που επέλεξε την εμπλοκή του στο δημόσιο βίο.¹⁰⁵

Στο σημείο αυτό θα ήταν σκόπιμη και εξαιρετικά κατατοπιστική η σύντομη παρουσίαση δύο Υποθέσεων, των οποίων είχε επιληφθεί το ΕΔΔΑ και μέσα από τις οποίες θα καταστούν πολύ σαφέστερα όλα όσα έχουν αναπτυχθεί σχετικά με το πώς λειτουργεί η στάθμιση και η αρχή της αναλογικότητας, αλλά πολύ περισσότερο θα διαγραφεί η τάση αντιμετώπισης του συγκρουόμενου αυτού ζεύγους δικαιωμάτων (ελευθερίας τύπου και έκφρασης-προστασία προσωπικότητας και ιδιωτικού και

¹⁰² Υπόθεση Ollman vs Evans (1985).

¹⁰³ Υπόθεση, Robertson and Nikol, Media Law, 3rd ed., Penguin Books, 1992, σελ.80-81, σε Φωτιάδου, Η προστασία της προσωπικότητας δημοσίου προσώπου κατά την ικανοποίηση του διαδικαστικού δικαιώματος επανόρθωσης από το ΕΣΠ, Το Σύνταγμα, 1999, σελ.67.

¹⁰⁴ Υπόθεση Lingens vs Austria.

¹⁰⁵ Φωτιάδου, όπ.παρ., σελ.68.

οικογενειακού βίου). Η πρώτη είναι η Υπόθεση News Verglas.¹⁰⁶ Ο τύπος είχε δημοσιεύσει φωτογραφίες ακροδεξιού εξτρεμιστή, υπόδικου για δολοφονικές απόπειρες (ο οποίος στη συνέχεια αθωώθηκε) εναντίον πολιτικών προσώπων της Αυστρίας. Οι φωτογραφίες με εξαίρεση μία που προερχόταν από το γάμο του, είχαν ληφθεί κατά τη διάρκεια δίκης συντρόφων του, κατά την οποία μάλιστα είχε προβεί σε διαμαρτυρία μαζί με τους ακροδεξιούς συντρόφους του, διαδηλώνοντας τα ιδανικά και τις πεποιθήσεις τους. Οι δικαστικές αρχές της Βιέννης διέταξαν ασφαλιστικά μέτρα εναντίον της εκδότριας της εφημερίδας εταιρίας για απαγόρευση δημοσίευσης των σχετικών φωτογραφιών. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου, έκρινε - εφαρμόζοντας την αναλογικότητα και αναζητώντας το εύλογο μέτρο- παράνομη την απόφαση των αυστριακών δικαστικών αρχών. Απεφάνθη ότι ο περιορισμός της ελευθερίας έκφρασης του έντυπου μέσου ήταν δυσανάλογος προς τον σκοπό προστασίας του εξτρεμιστή, ο οποίος είχε αποφασίσει πολύ πριν προκύψει το ζήτημα της εναντίον του εκκρεμούσας δίωξης να παρουσιάσει τον εαυτό του και τα πιστεύω του, κατά τρόπο μάλιστα εξαιρετικά θορυβώδη και προκλητικό (παρόντων των μέσων ενημέρωσης), τέτοιο που δεν άφηνε περιθώρια αμφιβολίας ότι επιθυμούσε να εκθέσει τον εαυτό του κατ' αυτόν τον τρόπο και να ταυτιστεί στη συνείδηση της κοινής γνώμης με την εικόνα αυτή και την ομάδα την οποία υποστήριζε και τις πράξεις της οποίας επικροτούσε δημοσία θέα. Οι μοναδικές φωτογραφίες που δεν άπτονταν της δράσης του αυτής (εκείνες του γάμου) δεν εξέθεταν, εξάλλου κάποια ενδότερη πτυχή της οικογενειακής του ζωής. Είναι λοιπόν καταφανές ότι με τη συμπεριφορά του επέλεξε να εισέλθει στη δημόσια σφαίρα και να φέρει την υποχρέωση ανοχής που απαιτεί η ιδιότητα ενός προσώπου ως δημοσίου, από τη στιγμή ειδικά που συνειδητά εγκαταλείπει εκείνη του ιδιώτη. Δεδομένου, από την άλλη μεριά ότι το θέμα γύρω από το οποίο περιστρέφεται η υπόθεση ήταν πολιτικό από κάθε άποψη (η δράση του κατηγορούμενου, τα πρόσωπα που είχαν πληγεί, ο δημόσιος πολιτικός διάλογος, ο πολιτικός χαρακτήρας των διαπραγμένων εγκλημάτων εν γένει), υπήρχε εντονότερα δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση και απαίτησή του για ενημέρωση.

Το Δικαστήριο δίνει μεγάλη σημασία στις έννοιες του πολιτικού προσώπου και του δημόσιου διαλόγου για να προχωρήσει σε μία ελεύθερη στάθμιση και τελικά να δώσει προτεραιότητα στην περίπτωση αυτή, στις ελευθερίες της έκφρασης και του

¹⁰⁶ News Verglas BmbH&CoKg vs Austria, 11.01.2000.

τύπου. Το Δικαστήριο αναλύει τον τρόπο που χρησιμοποιεί την αναλογικότητα για να ασκήσει μια ευρωπαϊκή εποπτεία στον τρόπο που ασκείται η ελευθερία του λόγου. Επισημαίνει λοιπόν, πως ο δικαστής κρίνει την εφαρμογή του δικαιώματος σε συγκεκριμένες συνθήκες. Στην απόφαση αυτή γίνεται ορατή η ευελιξία του δικαστή να κρίνει πως λειτουργούν τα δικαιώματα σε συγκεκριμένο πλαίσιο, κατά την αναζήτηση της αναλογικότητας.¹⁰⁷

Η δεύτερη υπόθεση είναι η πλέον ενδεικτική και πιο συχνά αναφερόμενη βιβλιογραφικά απόφαση αναφορικά με την επέμβαση του τύπου στην ιδιωτική ζωή των δημοσίων προσώπων. Πρόκειται για την Υπόθεση von Hannover κατά Γερμανίας. Επίμαχο ζήτημα ήταν οι πάνω από πενήντα συνολικά φωτογραφίες, της Καρολίνας, πριγκίπισσας του Πριγκιπάτου του Μονακό, η οποία στα πλαίσια της ιδιότητάς της έχει αναλάβει κοινωνική δράση σε διάφορα πεδία (όπως για παράδειγμα την προεδρία φιλανθρωπικών ή πολιτιστικών ιδρυμάτων), αλλά δεν ασκεί κάποια εξουσία ή κάποιο λειτουργήμα στο πλαίσιο ή για λογαριασμό του κράτους. Σε διάστημα περίπου πέντε ετών, από 1993-1997, δημοσιεύθηκαν σειρά από φωτογραφίες της προσφεύγουσας στο Δικαστήριο Καρολίνας, με κάθε είδους σκηνές από την καθημερινή της ζωή, πολλές από αυτές δε περιλάμβαναν τα παιδιά της, αλλά και φωτογραφίες με το σύντροφό της. Οι φωτογραφίες δεν ήταν «σκανδαλιστικές» και στο σύνολό του και τα σχόλια που της συνόδευαν έδειχναν τη συμπάθεια του τύπου προς το πρόσωπό της. Για τη δημοσίευση των φωτογραφιών αυτών η Καρολίνα προσέφυγε στα γερμανικά δικαστήρια, παραπονούμενη για την προσβολή αφενός της προσωπικότητας και της αξιοπρέπειας της και αφετέρου της ιδιωτικής και ζωής και της εικόνας της. Πρωτόδικα, το δικαστήριο την ενέταξε στα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας της σύγχρονης ιστορίας, έκρινε ότι δε νομιμοποιείται να ζητά προστασία της ιδιωτικής της ζωής, εκτός της κατοικίας της και απέρριψε την αγωγή. Το Εφετείο συμφώνησε με την πρωτόδικη απόφαση, ενώ στη συνέχεια το Ομοσπονδιακό Ακυρωτικό Δικαστήριο, αναγνώρισε έναν πυρήνα ιδιωτικότητας (λέγοντας «όπως όλοι οι άνθρωποι έτσι και τα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας δικαιούνται να αποσύρονται εκτός της οικίας τους, αλλά κατά τρόπο που να τους επιτρέπει να είναι μόνοι προστατευμένοι από το δημόσιο βλέμμα. Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί και σε δημόσιους τόπους υπό την προϋπόθεση ότι στο χώρο αυτό το άτομο, κατά

¹⁰⁷ Φωτιάδου Α., Σταθμίζοντας την ελευθερία του λόγου : Δικαστικές τεχνικές και ελευθερία του λόγου στις ΗΠΑ και στην Ελλάδα», Σάκκουλας Αντ. Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2006 ., σελ.166.

κάποιο τρόπο υποδηλώνει την επιθυμία του να αποκοπεί από την δημόσια παρατήρηση. Αυτή η επιθυμία απομονώσεως πρέπει να μπορεί να αποδειχθεί κατά τρόπο αντικειμενικό») ακόμα και για τα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας, οριοθετώντας τον όμως πολύ στενά και αποκλειστικά χωρικά., απορρίπτοντας όμως κατά τα λοιπά την αναίρεση.¹⁰⁸ Λίγα χρόνια αργότερα, το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, συναισθανόμενο την άποψη της προσφεύγουσας ότι τα κριτήρια που χρησιμοποίησε το Ομοσπονδιακό αναιρετικό δικαστήριο δεν προσφέρουν στην ίδια και την οικογένεια της κανενός σχεδόν είδους προστασία, ενώ μάλλον έκθετη την αφήνουν και υποχρεωμένη να ανέχεται να την φωτογραφίζουν ανά πάσα στιγμή, αναγνώρισε εν μέρει το αίτημά της, χωρίς όμως να παραλείψει να σημειώσει πως το δημόσιο συμφέρον για τις διάφορες εκφάνσεις της ζωής των προσώπων της επικαιρότητας προκύπτει από το γεγονός ότι «εκπροσωπούν συγκεκριμένες ιδέες, σχετικά με τις ηθικές αξίες και στάσεις ζωής», «προσφέρουν σε πολλούς προσανατολισμό στο σχεδιασμό της ζωής τους», «γίνονται σημείο αποκρυστάλλωσης απόψεων αποδοχής ή απόρριψης» και «επιτελούν λειτουργίες προτύπων μίμησης ή αντίθεσης».

Το ΕΔΔΑ με τη σειρά του, στο διατακτικό της απόφασής του διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ περί σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Το Δικαστήριο προέβη σε μια λεπτομερή ανάλυση του άρθρου 8, αυτοτελώς μα και σε συνδυασμό με το άρθρο 10 και κατέληξε στο ότι το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής περιλαμβάνει πέρα από το όνομα και την εικόνα του προσώπου, την ηθική και τη φυσική του υπόσταση και ακεραιότητα. Παρέπεμψε στην απόφαση Peck,¹⁰⁹ για να υπογραμμίσει ότι στην έννοια της ιδιωτικής ζωής εμπίπτουν και συμπεριφορές που ακολουθούνται σε δημόσιο χώρο, για την προστασία των οποίων το κράτος υπέχει και θετικές υποχρεώσεις, ιδίως όταν δεν είναι το ίδιο που τις προσβάλλει αλλά τρίτοι, όπως δημοσιογράφοι. Οφείλει λοιπόν, να προβαίνει κάθε φορά στην αναγκαία στάθμιση, σημαντική παράμετρος της οποίας είναι να διαπιστωθεί εάν η

¹⁰⁸ ΔιΜΕΕ 3/2005, σελ.440.

¹⁰⁹ Στην Υπόθεση αυτή, κατά τη διάρκεια παρακολούθησης σε δημόσιους δρόμους με κάμερες, προσφεύγων έγινε αντιληπτός από τις αρχές τη στιγμή που προσπαθούσε να αυτοκτονήσει και μετά την επέμβασή τους, σώθηκε τελικά η ζωή του. Το βιντεοσκοπημένο ντοκουμέντο χρησιμοποιήθηκε από την τοπική αστυνομία προκειμένου, να διαφημιστούν τα πλεονεκτήματα της τοποθέτησης καμερών στο κέντρο της πόλης. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η πράξη αυτή αποτελεί προσβολή του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, αφού η αρμόδια αρχή, αν και επεδίωκε θεμιτό σκοπό, παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας αφενός μεν μην εξασφαλίζοντας την προηγούμενη συναίνεση Peck και αφετέρου αδιαφορώντας για την κάλυψη ου προσώπου του τελευταίου, τη στιγμή που αυτός σε καμία περίπτωση, δε θα μπορούσε να συμπεριληφθεί στα πρόσωπα τη επικαιρότητας.

επαπειλούμενη προσβολή της ιδιωτικής ζωής, συμβάλλει στην προαγωγή μιας «*συζήτησης γενικού ενδιαφέροντος*», όπως στην Υπόθεση Plon¹¹⁰ κατά Γαλλίας, στην οποία και παρέπεμπε ρητά. Επιπλέον, επεσήμανε, ότι το άρθρο 8 δεν περιορίζεται στην επιβολή στο κράτος, απλώς, υποχρεώσεις αρνητικού χαρακτήρα, δηλαδή την αποχή από αυθαίρετες επεμβάσεις στον ιδιωτικό βίο, αλλά θεσπίζει και θετικές υποχρεώσεις, σύμφυτες με τον αποτελεσματικό σεβασμό του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν τη λήψη μέτρων για τη διασφάλιση αυτού, ακόμα και στις σχέσεις ιδιωτών μεταξύ τους, πράγμα που ισχύει και ως προς την προστασία της εικόνας ενός προσώπου από την αθέμιτη χρήση τρίτων. Το Δικαστήριο εξέφρασε έντονη επιφύλαξη για το αν είναι θεμιτό να χαρακτηρίζεται ως πρόσωπο απόλυτης επικαιρότητας, ένα πρόσωπο, το οποίο δεν ασκεί επίσημα καθήκοντα, αλλά συγκεντρώνει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης εξαιτίας του ότι ανήκει σε μια εστεμμένη οικογένεια,¹¹¹ καταλήγει να χαρακτηρίζει ρητώς στην απόφαση την Καρολίνα ως ιδιώτη και αποκρούει την άποψη ότι ο ιδιωτικός βίος είναι αντικείμενο δημοσίου ενδιαφέροντος. Καταλήγει δε, στον αποφασιστικό παράγοντα για τη στάθμιση του ιδιωτικού βίου με την ελευθερία του τύπου που δεν είναι άλλη από τη συμβολή των δημοσιευμένων φωτογραφιών στο δημόσιο διάλογο.

Βάσει των παραδοχών αυτών, η κατηγορία του προσώπου της απόλυτης επικαιρότητας χάνει κατά πολύ την λειτουργία της, αφού πλέον, η επέμβαση σε προσωπικότητα της κατηγορίας αυτής δικαιολογείται μόνο λόγω της συμβολής του δημοσιεύματος στη δημόσια συζήτηση για θέματα γενικού ενδιαφέροντος και τέτοια δεν είναι κατ' αρχήν τα σχετιζόμενα με την προσωπική συμπεριφορά του προσώπου της απόλυτης προσωπικότητας.¹¹²

¹¹⁰ Με την απόφαση Plon το ΕΔΔΑ καταδίκασε τη Γαλλία για παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, λόγω της δικαστικής απαγόρευσης που είχε επιβληθεί στην κυκλοφορία βιβλίου που είχε συγγράψει ο γιατρός του Γάλλου πρώην Προέδρου Μιτεράν και στο οποίο αποκάλυπτε ότι ο ηγέτης από την έναρξη της θητείας του είχε προσβληθεί από καρκίνο, κάτι που επί δεκατέσσερα έτη κρατούσε κρυφό από το λαό και τα ΜΜΕ. Το ΕΔΔΑ, αν και θεώρησε ότι η προστασία του ιατρικού απορρήτου συνιστά, κατ' αρχήν, λόγο για την επιβολή περιορισμών στην ελευθερία της έκφρασης, έκρινε όμως ότι η επιβληθείσα από τα γαλλικά δικαστήρια απαγόρευση κυκλοφορίας του βιβλίου, ήταν μέτρο «*μη αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία*». Η απάντηση του Δικαστηρίου ήταν σαφής και ενδεικτική: στο βαθμό που το επίμαχο βιβλίο εκδόθηκε στο πλαίσιο μια «*συζήτησης γενικού ενδιαφέροντος*» σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών να είναι ενήμεροι για τις τυχόν ασθένειες από τις οποίες πάσχει ο αρχηγός του κράτους και για την ικανότητά του να ανταποκρίνεται στα καθήκοντά του, η προστασία του ιατρικού απορρήτου κάμπτεται.

¹¹¹ Αλιβιζάτος, ΔιΜΕΕ 1/2005, σελ.18.

¹¹² Τσεβιάς Α., όπ.παρ., σελ.354.

Ο καθηγητής κ. Ι. Καράκωστας, σχολιάζοντας την δική μας υπόθεση Παπανδρεού κατά Κανέλλη, αναφέρει μεταξύ άλλων στο πνεύμα του ΕΔΔΑ ότι «οι απόψεις ενός προσώπου που δεν έχει πολιτικό αξίωμα, αλλά δραστηριοποιείται περιορισμένα στο πλαίσιο ανθρωπιστικών και ειρηνιστικών πρωτοβουλιών, ακόμα και όταν αφορούν, άμεσα ή έμμεσα πολιτικά πρόσωπα και πράγματα δεν ενδιαφέρουν το κοινό, ή τουλάχιστον σε τέτοιο βαθμό, ώστε να δικαιολογείται η εισβολή στην ιδιωτική τους σφαίρα».¹¹³

Καθίσταται φανερό πως η στάθμιση είναι ένα πεδίο ιδιαίτερα ασταθές και αίολο. Όσο πιο σημαντικά είναι τα διακυβευόμενα αγαθά τόσο πιο οξεία είναι η σύγκρουση και επικίνδυνες οι συνέπειες κακής νομικής ρύθμισης. Το γεγονός, άλλωστε, του πόσο κρίσιμη και δύσκολη μπορεί να αποβεί η συγκεκριμένη στάθμιση καταδεικνύεται από το γεγονός ότι όλα τα δίκαιο του κόσμου δεν δίνουν την ίδια λύση. Παρατηρούμε ότι στις ΗΠΑ προτιμάται η ελευθερία του λόγου, στη Γερμανία συνιστάται και εφαρμόζεται εξεύρεση συμβιβασμού, στη Γαλλία προκρίνεται η προστασία της προσωπικότητας, ενώ στην Αγγλία επικρατεί νομική αβεβαιότητα, η οποία όμως δίνει τη δυνατότητα εφαρμοσμένου συγκριτικού δικαίου για την επιλογή της προσφορότερης λύσης.¹¹⁴

¹¹³ Καράκωστας, ΔιΜΕΕ, 1/2005, όπ.παρ,σελ.29.

¹¹⁴ Μαρκεζίνης, Η προστασία του ιδιωτικού βίου των δημοσίων προσώπων: Οι υποθέσεις του Μονακό, Κάθριν Ζέτα Τζόουνς και Ναόμι Κάμπελ από σκοπιάς συγκριτικού δικαίου, ΔτΑ,25/2005, σελ.21.

Κεφάλαιο τέταρτο: Ο Ρόλος Των Ανεξάρτητων Αρχών Στην Προστασία Των Προσωπικών Δεδομένων

4.1 Ειδικό Πλαίσιο Προστασίας

Η προσωπικότητα σε όλες της τις εκφάνσεις, όπως τιμή και υπόληψη, απόρρητο επικοινωνίας, ιδιωτικός βίος, προστατεύεται με μία πληθώρα συνταγματικών διατάξεων, όχι μόνο εθνικά με αστικούς και ποινικούς νόμους, αλλά και με το διεθνές και το ευρωπαϊκό δίκαιο.¹¹⁵ Ωστόσο, ορισμένες πτυχές του ανθρώπου ή ορισμένες πληροφορίες και δεδομένα που τους αφορούν, εξακολουθούν να μην προστατεύονται επαρκώς. Αυτό συμβαίνει λόγω της μεγάλης εξάπλωσης που γνωρίζουν οι πληροφοριακές τεχνολογίες σήμερα, με την εξάπλωση του διαδικτύου και την δυνατότητα αποθήκευσης και επεξεργασίας τεράστιου όγκου δεδομένων.

Η επεξεργασία, όμως, των προσωπικών δεδομένων, πέρα από τις απειλές και τα προβλήματα που ενδεχομένως να ελλοχεύει,¹¹⁶ σχετικά με τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών, μπορεί αν αποτελεί και την ζωογόνο δύναμη του κοινωνικού και πολιτικού διαλόγου¹¹⁷. Είναι άλλωστε γνωστό πως η ελεύθερη πληροφόρηση

¹¹⁵ Σταθόπουλος Μ., Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, ΝοΒ 48/1, όπου υπάρχει εκτενής αναφορά στις προϋπάρχουσες διατάξεις για την προστασία του ιδιωτικού βίου, της σφαιράς του απορρήτου και άλλων εκφάνσεων της προσωπικότητας. Ο συγγραφέας αναλύει και αξιολογεί την ένταξη της νέας ρύθμισης στην παλαιότερη ευρύτερη αρχή της προστασίας της προσωπικότητας.

¹¹⁶ Για τους κινδύνους από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εκ μέρους του Τύπου και της ραδιοτηλεόρασης, βλ. Τσεβάς Α., Η εφαρμογή του νόμου για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τύπο και την ραδιοτηλεόραση, ΚριτΕ 1998/1, σελ 185επ.. Ο συγγραφέας στη συνέχεια υποστηρίζει ότι η τήρηση και επεξεργασία λεπτομερούς αρχείου εκ μέρους των μέσων ενημέρωσης για διάφορα πρόσωπα, κάνει πλέον τα άτομα που έχουν κάποιο ρόλο διστακτικά γιατί φοβούνται την ενδεχόμενη αναξιοπιστία τους, αφού εύκολα μπορούν πλέον να αποκαλυφθούν προηγούμενες θέσεις τους. Έτσι, «το άτομο χάνει τον έλεγχο του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζει εαυτό στο δημόσιο χώρο και η προσωπικότητα και η κοινωνική του εικόνα γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας από τρίτους, πολλές φορές με τεχνικά μέσα, με αποτέλεσμα τη μετατροπή του ατόμου σε αντικείμενο και τη διατάραξη της σχέσης του με το κοινωνικό του περιβάλλον. (...) Αποτέλεσμα είναι η παγίδευση του ατόμου σε ό,τι είπε ή έπραξε στο παρελθόν, η ατομία του, η απώλεια κάθε αυθορμητισμού ή η αυτοαπομόνωσή του».

Παρόμοιες απόψεις εκφράζει ο Απ. Γέροντας, Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών - Υπερβολή ή αναγκαιότητα, ΤοΣ 4/1997, 849. Τονίζει ότι «η αυτονομία αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση λειτουργίας μιας ελεύθερης και δημοκρατικής πολιτείας που στηρίζεται στη δυνατότητα δράσης και συμμετοχής των πολιτών της. (...) Συνεπώς αν κάποιος πιθανολογεί ότι η συμμετοχή του σε μια απεργία, συνάθροιση, διαδήλωση διαμαρτυρίας ή μια ομάδα πρωτοβουλίας πολιτών καταγράφεται από κάποια διοικητική αρχή και ανησυχεί, για ενδεχόμενες συνέπειες στην επαγγελματική του δραστηριότητα ή την προσωπική ζωή, είναι πιθανό να παραιτηθεί από την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύουν τις δραστηριότητες αυτές».

¹¹⁷ Ο Α. Γέροντας, στο μόλις ανωτέρω αναφερθέν κείμενό του, αναφέρει ότι «η πληροφορία μέσα από την πληροφορική γίνεται ταυτόχρονα αγαθό και απειλή για τον άνθρωπο και την κοινωνία. Όσο οι πληροφορίες συλλέγονται, γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας και μεταδίδονται μέσα στα φυσιολογικά όρια δυνατότητας του ανθρώπου, αποτελούν, κατά κανόνα, μια χρήσιμη και υγιή πηγή γνώσης» (σελ. 864). Στη συνέχεια αναφέρει και τους κινδύνους που δημιουργούνται όταν οι δυνατότητες που δίνει η σύγχρονη τεχνολογία χρησιμοποιούνται με τρόπο που διαταράσσει την ισορροπία τους μέσα στο

είναι ένα αναγκαίο αγαθό για την ορθή λειτουργία της δημοκρατικής κοινωνίας και του δημοκρατικού πολιτεύματος εν γένει.¹¹⁸

Σταδιακά, άρχισε να παγιώνεται η άποψη πως είναι απαραίτητη η θεσμοθέτηση νέων κανόνων τόσο εθνικά, όσο και στην Ευρώπη, που θα θωρακίζουν τα προσωπικά δεδομένα των πολιτών έναντι των προσβολών που εγκυμονεί η τεχνολογική έκρηξη. Κρίθηκε ότι είναι αναγκαίο να δημιουργηθεί ένα νέο και αυτοτελές δικαίωμα του προσώπου. Πρόκειται για το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού ή της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης και σημαίνει το δικαίωμα του προσώπου να είναι αυτό που αποφασίζει για την οποιαδήποτε χρήση, επεξεργασία και διάθεση των πληροφοριών και των δεδομένων που αφορούν το βίο του και την προσωπικότητά του.

Η Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης «για την προστασία των ατόμων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» και η κοινοτική οδηγία 95/46/EK «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών» αποτέλεσαν δύο σημαντικά βήματα για τη δημιουργία του ειδικού πλαισίου προστασίας¹¹⁹. Οι χώρες άρχισαν σταδιακά να προσαρμόζουν το εθνικό τους δίκαιο στο νέο υπό διαμόρφωση πλαίσιο. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης με το ν. 2068/1992. Κανόνες όμως για την προστασία των ατόμων από την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων, θέσπισε με το ν. 2472/1997,¹²⁰ που ισχύει σήμερα όπως έχει έκτοτε τροποποιηθεί.

Επειδή στη συνέχεια κρίθηκε ότι δεν αρκεί αυτό το νομοθετικό πλαίσιο, στην

σύστημα των εννόμων βιοτικών σχέσεων.

¹¹⁸ Ο Μ. Σταθόπουλος στο πόνημά του «Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους», ΝοΒ 48/1, κάνοντας αναφορά στους κινδύνους αλλά και στα θετικά της ύπαρξης και της επεξεργασίας των δεδομένων, μεταξύ άλλων υποστηρίζει: « Η δημοκρατία προϋποθέτει ενημέρωση και διαφάνεια. (...) Το να παραμείνει δυνατή η αρχειοθέτηση και επεξεργασία πληροφοριών σημαίνει ενίσχυση της διατήρησης της μνήμης μιας κοινωνίας, της ιστορίας της και της ιστορίας των μελών της» (σελ. 3).

¹¹⁹ Σε εκτενή ανάλυση των ρυθμίσεων της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης καθώς και των προπαρασκευαστικών εργασιών που οδήγησαν στην οδηγία της Ε.Ε., προχωρά ο Αλ. Καλαντζής στο πόνημά του «Η προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων», ΝοΒ 44, σελ. 314 επ.

¹²⁰ Σταθόπουλος Μ., Η χρήση ..., ο.π. , σελ. 7, όπου αναφέρει τους τρεις λόγους που κατά την άποψή του κατέστησαν αναγκαίες τις νέες ρυθμίσεις, παρά την ύπαρξη της ΑΚ 57. Συνοπτικά: α) οι νέοι κανόνες εξειδικεύουν τις γενικές ρήτρες και δημιουργούν μεγαλύτερη βεβαιότητα δικαίου, β) οι νέες ρυθμίσεις διευρύνουν την έννοια των παράνομων προσβολών της προσωπικότητας και σε περιπτώσεις που δυσχερώς θα ενέπιπταν στην ΑΚ 57, γ) με τις νέες ρυθμίσεις δίνεται έμφαση στην πρόληψη των προσβολών με την πρόβλεψη απαγορεύσεων ή περιορισμών στην πηγή των κινδύνων, ενώ στην ΑΚ 57 το προβάδισμα ανήκει στην καταστολή.

αναθεώρηση του Συντάγματος που ολοκληρώθηκε το 2001, αποφασίστηκε η προσθήκη νέας, ειδικής διάταξης που να αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων και τη δημιουργία της σχετικής ανεξάρτητης αρχής που θα παρακολουθεί και θα διασφαλίζει την προστασία αυτή¹²¹. Πρόκειται για το άρθρο 9^Α του Συντάγματος, που ορίζει ότι: «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει». Επιπροσθέτως, η γ' παράγραφος του άρθρου 19 του Συντάγματος προβλέπει ότι «απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9^Α».

¹²¹ Ο Χ. Ανθόπουλος, στο «Προστασία προσωπικών δεδομένων και ελευθερία της πληροφόρησης», ΔτΑ 22/2004, σελ. 519 επ., υποστηρίζει ότι ορθά επελέγη η ρητή θετική συνταγματική κατοχύρωση του νέου δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού παρά η κατ'ερμηνεία των άρθρων 5 π. 1 για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και 9 π. 1 για το άσυλο της κατοικίας, «επιχειρηματολογική θεμελίωσή του. Προσθέτει ότι η ρητή αυτή κατοχύρωση δεν είναι περιττή αλλά αντιθέτως χρήσιμη και λόγω της παιδαγωγικής λειτουργίας του Συντάγματος. Βλέπει επίσης στη συνταγματική διάταξη και το ρόλο του ενισχυτή της αποτελεσματικότητας του ν. 2472/1997.

4.2 Ο νόμος 2472/1997

Στα άρθρα 2 και 3 του ν. 2472/1997 αναλύονται οι ορισμοί και παρουσιάζεται το πεδίο εφαρμογής του. Στο άρθρο 4 περιλαμβάνονται τα απαραίτητα χαρακτηριστικά των δεδομένων για να αποτελέσουν αντικείμενο νόμιμης επεξεργασίας, που είναι: α) η αρχή της θεμιτής και νόμιμης επεξεργασίας και η αρχή του σκοπού, β) η αρχή της αντιστοιχίας σκοπού και δεδομένων (αρχή αναλογικότητας), γ) η αρχή της ακρίβειας των δεδομένων και δ) η αρχή της χρονικά πεπερασμένης διατήρησης των δεδομένων.¹²² Οι αρχές αυτές διέπνεαν και τη σύμβαση 108/1991 καθώς και την οδηγία 95/46/EK.

Προϋπόθεση νόμιμης επεξεργασίας θεωρείται η ελεύθερη, ρητή και ειδική βούληση (συγκατάθεση)¹²³ του προσώπου που αφορούν τα δεδομένα, αφού έχει προηγηθεί ενημέρωσή του για τα βασικά χαρακτηριστικά της. Στη συνέχεια τίθενται κάποιες περιπτώσεις όπου συνιστάται εξαίρεση από τον κανόνα της συγκατάθεσης (αρθ. 5). Ο νόμος προβλέπει την υποχρέωση γνωστοποίησης της σύστασης και λειτουργίας αρχείου ή της έναρξης της επεξεργασίας αυτής στην αρμόδια Αρχή (αρθ.6).

Στα χνάρια των δύο αυτών ευρωπαϊκών κειμένων βάδισε ο Έλληνας νομοθέτης και στο ζήτημα της ειδικής κατηγοριοποίησης μερικών προσωπικών δεδομένων που τα χαρακτηρίζει «ευαίσθητα» και θέτει περαιτέρω όρους και προϋποθέσεις για να είναι αποδεκτή από την έννομη τάξη η επεξεργασία των δεδομένων αυτών. Ευαίσθητα θεωρούνται «τα δεδομένα που αφορούν στη φυλετική ή εθνική προέλευση, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία, στην κοινωνική πρόνοια και στην ερωτική ζωή, στα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες, καθώς και στη συμμετοχή σε συναφείς με τα ανωτέρω ενώσεις προσώπων».

Μια πρώτη παρατήρηση είναι ότι ο κατάλογος των προσωπικών δεδομένων που θεωρούνται «ευαίσθητα», είναι αρκετά διευρυμένος. Κι αν για την υγεία, την

¹²² Αυγουστιανάκης Μιχ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Προβλήματα και αντιμετώπιση από το δίκαιο, ΔτΑ 11/2001, σ. 692-3. Στις προηγούμενες σελίδες υπάρχει εκτενής αναφορά στη Σύμβαση 108/1991 και στην οδηγία 95/46/EK ως προπομπούς του ελληνικού νομοθετήματος.

¹²³ Λεπτομερής ανάλυση της έννοιας και των χαρακτηριστικών της συγκατάθεσης του υποκειμένου στο πόνημα του Κωνσταντίνου Χριστοδούλου, Προς μια επανεξέταση της έννοιας της δικαιοπραξίας; Το παράδειγμα της συγκατάθεσης του υποκειμένου στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του, ΔιΜΕΕ 3/2005, σελ. 357 επ.

πρόνοια ή την ερωτική ζωή δεν μπορεί κάποιος να διαφωνήσει, υπάρχει μεγάλο περιθώριο να αμφισβητηθεί η σκοπιμότητα και η ορθότητα της συμπερίληψης των πολιτικών φρονημάτων, των θρησκευτικών πεποιθήσεων και της συνδικαλιστικής δράσης. Ο ένας λόγος είναι ότι συνήθως η κοινωνική, πολιτική, θρησκευτική, συνδικαλιστική δράση εκδηλώνεται στο δημόσιο χώρο. Αυτός είναι άλλωστε και ο σκοπός της δράσης αυτής, δηλαδή η εξωτερίκευση των απόψεων του υποκειμένου και ο αγώνας υπέρ αυτών, έτσι ώστε να ενημερωθούν και άλλα πρόσωπα και να διευρυνθεί το πεδίο επιρροής των απόψεων αυτών. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι κάθε άτομο που αναπτύσσει κάποια από τις παραπάνω δραστηριότητες, οφείλει να είναι υπερήφανο για τις απόψεις του και να μην έχει ενδοιασμούς ή φόβους στο να υποστηρίξει επωνύμως αυτά που πιστεύει. Υπάρχει μιας μορφής αντίφαση στο να επιδιώκει κάποιος να διατυπώσει απόψεις που αφορούν την πορεία της κοινωνίας και της χώρας αλλά ταυτόχρονα να επιθυμεί την παρεμπόδιση της κοινωνίας στο να πληροφορηθεί τη δράση του αυτή.

Στο άρθρο 7, ο νόμος ορίζει ότι καταρχήν απαγορεύεται η συλλογή και επεξεργασία των ευαίσθητων¹²⁴ δεδομένων, ενώ στη συνέχεια τίθενται επτά κατηγορίες προϋποθέσεων που, όταν συντρέχουν, κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η συλλογή και η επεξεργασία των δεδομένων αυτών, καθώς και η ίδρυση και λειτουργία σχετικού αρχείου, ύστερα από άδεια της Αρχής. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η περίπτωση ζ', η οποία αφορά τα δημόσια πρόσωπα. Ορίζεται, λοιπόν, ως μία περίπτωση εξαίρεσης όταν «η επεξεργασία αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων, και πραγματοποιείται αποκλειστικά για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Η άδεια της αρχής χορηγείται μόνο εφόσον η επεξεργασία είναι απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος καθώς και στο πλαίσιο καλλιτεχνικής έκφρασης και εφόσον δεν παραβιάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής». Εξάλλου, κατά το

¹²⁴ Τσάτσος Δ., Σκουρής Β., Σπυρόπουλος Φ., Ελευθερία του τύπου και προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών, ΤοΣ 3/1998, σελ. 497 επ.. Στην ανάλυσή τους χαρακτηρίζουν τον όρο «ευαίσθητα» ως «έναν αόριστο όρο με περιορισμένη αντικειμενική χρησιμότητα» (σελ. 505). Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι, όσον αφορά τα δημόσια πρόσωπα ή πρόσωπα της επικαιρότητας, υπάρχει μια ανοχή της έννομης τάξης για την επεξεργασία και τη δημοσίευση προσωπικών δεδομένων τους και ότι μόνο σε κάποιες πολύ ακραίες περιπτώσεις μπορεί να προκύψει κίνδυνος από μία δημοσιογραφική επεξεργασία που αποσκοπεί στην ικανοποίηση του δικαιώματος του κοινού για πληροφόρηση.

άρθρο 11, δεν υφίσταται υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να ενημερώσει το υποκείμενο των προσωπικών δεδομένων, όταν η συλλογή γίνεται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς και αφορά δημόσια πρόσωπα.

Ο Π. Κ. Σούρλας¹²⁵ υποστηρίζει ότι οι ρυθμίσεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δημιουργούν σοβαρές εντάσεις με την προστασία της ελευθερίας του λόγου, του Τύπου και της πληροφόρησης. Τονίζει ότι οι διατάξεις που αφορούν την ελευθερία της έκφρασης κατέχουν «περίοπτη θέση» στο πλέγμα των διατάξεων για τα ατομικά δικαιώματα στο Σύνταγμα και συνεπώς η νέα διάταξη για τα προσωπικά δεδομένα, που ενσωματώθηκε στον υπέρτατο νόμο μας με την αναθεώρηση του 2001, «οφείλει να ερμηνευθεί εναρμονισμένα προς αυτές». Ασκεί δε κριτική στον κοινό νομοθέτη ότι εξειδίκευσε τη συνταγματική διάταξη με «άμετρο τρόπο, κυρίως με το ν. 2472/1997». Ο συγγραφέας χαρακτηρίζει υπερβολή το γεγονός ότι ο νόμος θεωρεί ως δεδομένο, κάθε πληροφορία. Υποστηρίζει ότι ο κοινός νομοθέτης ξέχασε να δώσει ορισμό της έννοιας «δημόσια πρόσωπα» («υπάρχουν άραγε και ιδιωτικά πρόσωπα»;) ενώ προσθέτει ότι δεν προκύπτει ο τρόπος με τον οποίο θα εξακριβώνεται το αν η συλλογή και επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων γίνεται αποκλειστικά κατά την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος («μήπως εκτός από άδεια της Αρχής, χρειάζεται και βεβαίωση της ΕΣΗΕΑ»;))

Ο Π. Σούρλας καταλήγει, μεταξύ άλλων, στο συμπέρασμα ότι ο νομοθέτης υπερέβη τα όρια της εντολής που του έδωσε το Σύνταγμα γιατί δεν έλαβε υπόψη του το σύνολο των ατομικών δικαιωμάτων αλλά έδειξε υπερβολική μονομέρεια υπέρ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Ο νομοθέτης «παρέλειψε το αυτονόητο ότι και πριν από την καθιέρωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων υπήρχε ελευθερία του λόγου, ελευθερία του Τύπου και ελευθερία της πληροφόρησης, υπήρχε και πριν προστασία της προσωπικότητας, της τιμής και του ιδιωτικού βίου, υπήρχαν και πριν εντάσεις μεταξύ τους, υπήρχαν και πριν νόμοι, διαδικασίες, θεωρίες και επιχειρήματα για την αντιμετώπισή τους. Και ευτυχώς υπάρχουν και μετά τη συνταγματική προσθήκη. Της οποίας η προστατευτική εμβέλεια έπρεπε ερμηνευτικά να περιοριστεί στον κύκλο των περιπτώσεων όπου χρειάζεται πραγματικά: στην

¹²⁵Σούρλας Π., Τι ξέχασε ο νομοθέτης, *Με τις ρυθμίσεις αυτές ο νομοθέτης υπερέβη τα όρια της εντολής που του δίνει το Σύνταγμα. Γιατί, χάνοντας την αίσθηση του μέτρου, επέδειξε υπερβολική μονομέρεια υπέρ της προστασίας ορισμένων προσωπικών πληροφοριών, Το Βήμα, 14/1/2007, ενθ. Νέες εποχές.

αποτροπή καταχρήσεων που έγιναν ευχερέστερες λόγω των τεχνικών δυνατοτήτων που παρέχει η ηλεκτρονική επεξεργασία πληροφοριών».

Υπερβολικό θεωρεί γενικότερα το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων και ο Α. Γέροντας. Τονίζει μάλιστα ότι «η υστερία που επικρατεί στο δίκαιο προστασίας των δεδομένων βρίσκεται σε οξεία αντίθεση με τις εξελίξεις στον κοινωνικό χώρο, όπου το φυσικό ένστικτο για την ιδιωτική ζωή φαίνεται να χάνεται».¹²⁶ Ο συγγραφέας στην ανάλυσή του υποστηρίζει ότι ο νομοθέτης υπερεκτίμησε τους θεωρητικούς κινδύνους που μπορεί να δημιουργήσουν οι νέες τεχνολογίες για το δικαίωμα της προσωπικότητας, με αποτέλεσμα να καταλήξει σε ρυθμιστικούς κανόνες που πλέον αντιστρατεύονται βασικές και παραδοσιακές νομικές αρχές, δοκιμασμένες σε μακροχρόνια βάση, όπως η αρχή της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης και το δικαίωμα στην αλήθεια. Η υπερβολική θωράκιση της αρχής της πληροφοριακής ελευθερίας και η ανάδειξή της σε νέο υπέρτατο στόχο της έννομης τάξης, οδηγεί σε περιορισμό¹²⁷ της ελευθερίας άσκησης άλλων συνταγματικώς προστατευόμενων δικαιωμάτων και σε δυσχέρειες ως τη λειτουργία διαφόρων κοινωνικών τομέων. Εν τέλει, η αρχή της πληροφοριακής ελευθερίας πρέπει να ερμηνευτεί με τρόπο συμβατό προς την ανάγκη προστασίας και άλλων αγαθών, διαφορετικά θα ισοδυναμούσε με δικαίωμα άρνησης της επικοινωνίας.

Τις υπερβολές του νόμου αναγνωρίζει και ο Μ. Σταθόπουλος, παρότι επί της αρχής είναι υποστηρικτής του νέου νομοθετικού πλαισίου. Αναφέρει ότι πλέον δυσχεραίνεται ακόμα και η ακίνδυνη κυκλοφορία των πληροφοριών ενώ ταυτόχρονα, με τον τεράστιο όγκο διατυπώσεων, ελέγχου κ.λπ., δημιουργείται αρκετή γραφειοκρατική δουλειά για την Αρχή. Ο συγγραφέας δικαιολογεί την ευρύτατη σύλληψη των υπό προστασία προσωπικών δεδομένων ως αποτέλεσμα του ενθουσιασμού των πρώτων χρόνων αντιμετώπισης του προβλήματος αλλά δέχεται ότι η σύλληψη αυτή ενέχει το στοιχείο της υπερβολής.¹²⁸ Προχωρεί δε σε συγκεκριμένες προτάσεις για την εκλογίκευση του βαθμού και της έκτασης

¹²⁶ Γέροντας Α., Το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληροφοριών, ΤοΣ, 4/1997, σελ. 858.

¹²⁷ Ο Α. Γέροντας υιοθετεί τον όρο «απαγόρευση» (σελ. 859).

¹²⁸ Και προσθέτει: «Η ανωνυμία είναι μια ατομοκεντρική ανάγκη του προσώπου, βεβαίως σεβαστή. Αλλά και η δυνατότητα εξατομίκευσης του προσώπου είναι και αυτή μια άλλη ανάγκη, κοινωνικής φύσης αυτή, στο μέτρο που ο άνθρωπος δεν ζει μόνος του αλλά σε κοινωνική συμβίωση. Το δικαίωμα στην ανωνυμία δεν μπορεί να σημαίνει δικαίωμα στην κοινωνική ανευθυνότητα». (Σταθόπουλος Μ., Η χρήση ., ο.π., σελ. 9.

προστασίας των δεδομένων είτε μέσω τροποποίησης του σχετικού νόμου, είτε μέσω τελλοογικής συστολής κατά την ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου, είτε με την εισαγωγή ειδικών νομοθετικών ρυθμίσεων κατά τομείς παροχής υπηρεσιών, ώστε να μπορεί να διαφοροποιείται το επίπεδο προστασίας των κατ' ιδίαν δεδομένων ανάλογα με τις συνθήκες που προσιδιάζουν στον καθένα από τους τομείς αυτούς.

Όσον αφορά τη διάταξη του νόμου που αφορά την προϋπόθεση χορήγησης άδειας από την Αρχή, για τη συλλογή και επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων, ο Μ. Σταθόπουλος παραθέτει τον προβληματισμό μήπως είναι αντισυνταγματική ως προσκρούουσα στην απαγόρευση της «λογοκρισίας και κάθε άλλου προληπτικού μέτρου» κατά του Τύπου. Αφού παρουσιάσει όσα έχουν υποστηριχθεί και αφού δώσει μάλλον αρνητική απάντηση, προσθέτει και ότι «η απαγόρευση της προληπτικής λογοκρισίας δεν σημαίνει ότι το Σύνταγμα επιβάλλει και τη διευκόλυνση των δημοσιογράφων στη συλλογή και επεξεργασία στοιχείων, αξιοποιήσιμων για δημοσιεύματα. Το έργο αυτό είναι δικό τους και πρέπει να το εκτελούν στο πλαίσιο των νόμων και σύμφωνα με τους προβλεπόμενους περιορισμούς». Αντιθέτως, καταφατική απάντηση ως προς την αντισυνταγματικότητα της διάταξης, αφού παραβιάζει την απαγόρευση της λογοκρισίας στον Τύπο, δίνει ο Χ. Ανθόπουλος,¹²⁹ ο οποίος μάλιστα προσθέτει ότι η εν λόγω διάταξη του ν. 2472/1997 προσκρούει όχι μόνο στο άρθρο του Συντάγματος που απαγορεύει κάθε είδους προληπτικό μέτρο στον Τύπο αλλά, κατά τη γνώμη του, και στην άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος εν γένει.

Ο συγγραφέας αναγνωρίζει ότι η ελευθερία έκφρασης του δημοσιογράφου είναι πολύτιμη και μάλιστα, ίσως περισσότερο από αυτήν του απλού πολίτη, αφού έχει επίδραση και στο δικαίωμα όλων των κοινωνιών στην πληροφόρηση. Προσθέτει ακόμη ότι η σωστή ισορροπία των συσχετισμών από εδώ και στο εξής πρέπει να είναι το δίπτυχο «προστασία του Τύπου - προστασία από τον Τύπο» και να υπηρετούνται στην πράξη και οι δύο στόχοι.

Λογική και τεκμηριωμένη είναι η πρόταση που κάνει ο Σταθόπουλος στη συνέχεια: να νομοθετηθεί ρύθμιση για τα ΜΜΕ, που θα τα εξαιρεί από τους γενικούς κανόνες προστασίας των δεδομένων και θα προβλέψει ειδικό καθεστώς με περιορισμούς που θα εξασφαλίζουν την προστασία της προσωπικότητας,

¹²⁹ Ανθόπουλος Χ., Προστασία. , ΔτΑ, ο.π., σελ 528.

προσαρμοσμένους όμως στην ιδιομορφία των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Προτείνει ακόμη την επέκταση της ακτίνας προστασίας των δεδομένων σε άλλα θέματα, την απόσυρση της προνομιακής για τα ΜΜΕ εξαίρεσής τους από την υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου όταν η επεξεργασία γίνεται για δημοσιογραφικούς σκοπούς και αφορά τα πρόσωπα της επικαιρότητας και, ακόμη, την καθιέρωση ευθύνης από διακινδύνευση του κατόχου πληροφορίας, όταν ο κάτοχος είναι κερδοσκοπικός οργανισμός που αντλεί εμπορικό όφελος από την κατοχή και χρήση των πληροφοριών.

Ισχυρή κριτική ασκεί ο Χ. Ανθόπουλος στη διάταξη του άρθρου 7 π.2ζ του ν. 2472/1997, θεωρώντας την αντισυνταγματική, αφού είναι «υπερπροστατευτική για του δικαιώματος ιδιωτικού βίου με αντίστοιχο υπερβολικό κόστος για την ελευθερία της πληροφόρησης».¹³⁰ Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι κακώς ο νόμος προβλέπει την απόλυτη απαγόρευση της επεξεργασίας των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων για τα μη δημόσια πρόσωπα καθώς και για τα δημόσια πρόσωπα που δεν ασκούν κάποιο δημόσιο λειτούργημα, που είναι δηλαδή απλώς γνωστά στο ευρύ κοινό. Η προσπάθεια του νομοθέτη να καλύψει, με το ν. 2472/97, και τον ευαίσθητο τομέα της δημοσιογραφικής πληροφόρησης ήταν ανεπιτυχής, καταλήγει ο Ανθόπουλος. Και αυτό γιατί δεν υπήρξε πειστική και ισορροπημένη σύνθεση των δύο συγκρουόμενων συνταγματικών συμφερόντων αλλά καταφανής εύνοια υπέρ του ιδιωτικού βίου και του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, πλήττοντας την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης. Δεν λείπει βέβαια και ο αντίλογος, σύμφωνα με τον οποίο δεν έπρεπε καν να απονεμηθεί στα μέσα ενημέρωσης αυτός ο κατ' εξαίρεση χαρακτήρας ελέγχου του ιδιωτικού βίου των ατόμων.¹³¹

Ο νόμος στη συνέχεια περιλαμβάνει τα δικαιώματα που απονέμονται στο υποκείμενο των προσωπικών δεδομένων. Πρόκειται για τα δικαιώματα: α) ενημέρωσης, που σημαίνει την υποχρέωση του φορέα της επεξεργασίας να ενημερώσει το υποκείμενο των δεδομένων για την ταυτότητά του, το σκοπό της επεξεργασίας, τους αποδέκτες των δεδομένων καθώς και το δικαίωμα πρόσβασης που έχει το υποκείμενο των δεδομένων, β) πρόσβασης, που σημαίνει τη δυνατότητα να γνωρίζει κάποιος αν δεδομένα που τον αφορούν, αποτέλεσαν ή αποτελούν

¹³⁰ Ανθόπουλος Χ., Προστασία., ΔτΑ, ο.π., σελ 529.

¹³¹ Τζίφρας Μάκης, Η νέα αποστολή του Τύπου στην κοινωνία της πληροφορίας και ο ασαφής νομότυπος των σκοπών του στην ελληνική έννομη τάξη, περιοδικό Δικαιόραμα, Ιανουάριος - Μάρτιος 2006.

αντικείμενο επεξεργασίας και επίσης να λαμβάνει πληροφορίες από το φορέα της επεξεργασίας για όλα τα χαρακτηριστικά της διαδικασίας επεξεργασίας, γ) αντίρρησης, που σημαίνει τη δυνατότητα του υποκειμένου των δεδομένων να εναντιωθεί εγγράφως στην επεξεργασία των δεδομένων που το αφορούν και να ζητήσει τη διόρθωση, προσωρινή μη χρησιμοποίηση, δέσμευση, μη διαβίβαση ή διαγραφή των δεδομένων αυτών, και δ) προσωρινής δικαστικής προστασίας, που σημαίνει το δικαίωμα να ζητήσει κάποιος από το αρμόδιο δικαστήριο την άμεση αναστολή ή μη εφαρμογή πράξης ή απόφασης που τον θίγει, την οποία έχει λάβει διοικητική αρχή, ν.π.δ.δ., ν.π.ι.δ., ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο.

4.3 Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

Με το Δ' κεφάλαιο του ν. 2472/1997 συνιστάται Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η οποία ως αποστολή έχει την εποπτεία της εφαρμογής του νόμου και των ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η Αρχή αποτελεί ανεξάρτητη δημόσια αρχή και δεν υπόκειται σε οποιονδήποτε διοικητικό έλεγχο. Τα μέλη της απολαύουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας.

Από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας της, η Αρχή προκάλεσε με τις αποφάσεις της έναν ιδιαίτερα διευρυμένο και έντονο δημόσιο διάλογο. Γρήγορα διαμορφώθηκαν οι οπαδοί και οι πολέμοι του βασικού σκεπτικού και της νοοτροπίας που επέδειξαν τα μέλη της Αρχής κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, την εξέταση των κατ' ιδίαν περιπτώσεων και τη νομική θεμελίωση των αποφάσεών τους. Κυρίως, δημιουργήθηκε η αίσθηση στην κοινή γνώμη ότι από το συνδυασμό των υπερβολικών ορισμών και περιορισμών του ν. 2472/1997 και της ιδιαίτερης εμμονής και αυστηρότητας που επέδειξαν τα μέλη της Αρχής κατά την εξέταση των περιπτώσεων που τίθεντο υπό την κρίση τους, θα μπορούσε να προκληθεί ασφυξία στη δημόσια ζωή, περιορισμός της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης, συγκάλυψη ανομιών δημοσίων προσώπων, κάμψη της αρχής της διαφάνειας που οφείλει να διέπει όλες τις πτυχές της δημόσιας ζωής σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία .

Είναι αρκετές οι αποφάσεις της Αρχής που προκάλεσαν δημόσια συζήτηση: αναγραφή θρησκευμάτων στις ταυτότητες, λειτουργία καμερών σε δημόσιους χώρους, αποκάλυψη στοιχείων του ιδιωτικού βίου δημοσίων προσώπων, προστασία εγκληματιών και λοιπών κακοποιών διά της μη δημοσίευσης του ονόματος και της εικόνας τους, σκάνδαλα στο δικαστικό και τον εκκλησιαστικό χώρο, προστασία των φυγόστρατων δημοσίων προσώπων από την αποκάλυψή των στοιχείων τους κ.α.

Είναι γεγονός ότι οι αποφάσεις της Αρχής έδωσαν μεγάλο περιθώριο άσκησης κριτικής αλλά και αμφισβήτησης των ίδιων των λόγων ύπαρξης αφενός του νομοθετικού πλαισίου που αφορά την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και αφετέρου της ίδιας της Αρχής. Κυρίως, οι αποφάσεις της Αρχής, εξεταζόμενες ανά περίπτωση, έδιναν την υπόνοια μεροληψίας εκ μέρους των μελών της Αρχής, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της κάθε περίπτωσης που φερόταν υπό την κρίση τους. Έδωσαν την εντύπωση, κάποιες φορές, ότι για να προστατεύσουν

ισχυρά πρόσωπα ή πρόσωπα που λόγω των απόψεων ή των θεσμών που εξέφραζαν ήταν συμπαθή στα μέλη της Αρχής, εμπόδισαν τη δημοσίευση πληροφοριών και δεδομένων απαραίτητων για τη σωστή λειτουργία ενός δημοκρατικού πολιτεύματος και μιας κοινωνίας . Άλλες φορές, όταν υπήρχε πράγματι ανάγκη προστασίας ιδίως αδύναμων μελών της κοινωνίας ή όταν θύμα προσβολής των προσωπικών του δεδομένων έπεφτε κάποιο πρόσωπο ή εκπρόσωπος θεσμού που δεν ήταν συμπαθής στα μέλη της Αρχής, η Αρχή δεν κινείτο με την ίδια ζέση.

Με τις αποφάσεις της, η Αρχή έδωσε το έναυσμα στην κοινή γνώμη να αναρωτιέται συχνά μήπως ο σκοπός της και ο σκοπός του νόμου περί προσωπικών δεδομένων ήταν στην πραγματικότητα η παρεμπόδιση της αποκάλυψης των ανομιών διαφόρων δημοσίων προσώπων και η παρεμπόδιση των αρμοδίων φορέων της πολιτείας από την διαλεύκανση αδικημάτων. Στα μάτια της κοινής γνώμης αλλά και των νομικών, το κύρος της Αρχής τραυματίστηκε. Γιατί η συνείδηση των πολιτών γνωρίζει ότι «όταν αγωνιζόμαστε για ελευθερίες, πρέπει να έχουμε στο νου πρώτιστα τις ελευθερίες των αδυνάτων και όχι των ισχυρών».¹³²

Η απόφαση επί του παραδικαστικού κυκλώματος και των εκκλησιαστικών σκανδάλων

Ενδιαφέρουσα υπήρξε η απόφαση της Αρχής επί του ζητήματος της σκανδαλώδους συμπεριφοράς ιεραρχών κατά τη διάρκεια της αποκάλυψης των πτυχών του παραδικαστικού και παραεκκλησιαστικού κυκλώματος.¹³³ Ήχθη προς κρίση ενώπιον της Αρχής η περίπτωση Μητροπολίτη, οι ομοφυλοφιλικές ερωτικές περιπτώσεις του οποίου προβλήθηκαν επί πολλές ημέρες από τα τηλεοπτικά μέσα ενημέρωσης. Η Αρχή δέχτηκε ότι οι Μητροπολίτες αποτελούν δημόσια πρόσωπα, αφού μισθοδοτούνται από το κράτος, ασκούν δημόσια εξουσία, προβαίνουν σε πράξεις δημοσίου χαρακτήρα, αποτελούν όργανα διοίκησης ν.π.δ.δ., ασκούν διοίκηση και ποιμαντορία της εκκλησιαστικής τους επαρχίας και έχουν πλήθος αρμοδιοτήτων που θεμελιώνονται σε κείμενα πολιτειακής ή εκκλησιαστικής προέλευσης. Επιπροσθέτως, οι Μητροπολίτες αναπτύσσουν συχνά δημόσιο λόγο, επιδιώκουν την ανάμειξή τους και σε θέματα όχι αμιγώς θρησκευτικού περιεχομένου και χαρακτήρα και συνεπώς κατέχουν μια εξέχουσα θέση στη δημόσια ζωή, που δικαιολογεί τη θέση τους υπό καθεστώς μείζονος δημοσίου ελέγχου και κριτικής.

¹³² Σταθόπουλος Μ., Η χρήση., ΝοΒ, ο.π., σελ. 19.

¹³³ Απόφαση 25/2005 της Α.Π.Δ.Π.Χ.. Όμοιες και οι αποφάσεις 24/2005 και 26/2005.

Η Αρχή υποστήριξε ότι η ανάγκη ενημέρωσης του κοινού για μείζονα θέματα λειτουργίας των θεσμών αποτελεί ζήτημα δικαιολογημένου δημοσίου ενδιαφέροντος που καλύπτει και εκδηλώσεις δημοσίων προσώπων που μπορούν να θεωρηθούν ότι πραγματοποιούνται στα πλαίσια της ανατεθείσας σε αυτά δημόσιας λειτουργίας. Αφού αναφέρει η Αρχή το γνωστό κανόνα περί του απαραβίαστου πυρήνα του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου, που είναι η οικογενειακή, συναισθηματική και ερωτική ζωή, κρίνει εδώ ότι πρέπει ο κανόνας αυτός να καμφθεί αφού στην περίπτωση των ιεραρχών η έννοια του προσωπικού βίου έχει συρρικνωθεί εξαιρετικά από το συνδυασμό της εφαρμογής σ' αυτούς των ιερών κανόνων ως ειδικής αυτόνομης νομοθέτησης και της οικειοθελούς και αυτόβουλης υπαγωγής των ιδίων σε ιδιαίτερα αυστηρούς κανόνες ηθικής πειθαρχίας και τρόπου ζωής που ισοδυναμεί με πανηγυρική παραίτηση από ένα σημαντικό τμήμα της προσωπικής τους ζωής, συμπεριλαμβανομένης της ερωτικής.

Κατά συνέπεια, η κοινή γνώμη δικαιούται να γνωρίζει αν ένας μητροπολίτης που προβάλλει τον εαυτό του ως στερούμενο προσωπικής ζωής και ως πρότυπο αρετής, πενίας, αγνότητας, αγαμίας κλπ. και ζητάει από το ποίμνιό του να μιμηθεί το παράδειγμά του, διάγει στην πραγματικότητα βίο εντελώς αντίθετο και σκανδαλώδη. Με το σκεπτικό αυτό, οι υπό εξέταση πράξεις των ιεραρχών δεν ανήκουν στην προσωπική τους ζωή αλλά στο δημόσιο βίο τους που μπορεί να ελεγχθεί από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Η Αρχή, λοιπόν, έκρινε θεμιτή την προβολή των στοιχείων που αφορούσαν στην αποκάλυψη των παράνομων δράσεων των δικαστικών λειτουργών και των ανήθικων πράξεων του Ιεράρχη. Η διαφοροποίηση της μεταχείρισης των δύο υποθέσεων υπήρξε ως προς το γεγονός της επανειλημμένης προβολής των στοιχείων σε διαδοχικές εκπομπές. Ως προς τους δικαστικούς, κρίθηκε ότι η επανάληψη της προβολής δεν θίγει την αρχή της αναλογικότητας στο μέτρο που εξυπηρετεί τους σκοπούς της πληροφόρησης για θέματα που ανάγονται στην άσκηση των καθηκόντων δημοσίων προσώπων που υπόκεινται σε δημόσιο έλεγχο και κριτική.

Ως προς τον Ιεράρχη, αντιθέτως, κρίθηκε ότι η επανειλημμένη στομφώδης προβολή παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας και υπέκρυπτε προσπάθεια πρόκλησης σκανδάλου με σκοπό την αύξηση της τηλεθέασης. Έτσι όμως προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου και οδηγείται αυτός στον εξευτελισμό και τη διαπόμπευση. Η Αρχή επέβαλε τελικά κυρώσεις στο σταθμό και στο δημοσιογράφο

για την επανάληψη της προβολής των ηχογραφημένων συνομιλιών ερωτικού περιεχομένου του Μητροπολίτη. Οφείλουμε να τονίσουμε, βέβαια, ότι η Αρχή δεν κατέληξε εξ αρχής και χωρίς προβληματισμό στο συμπέρασμα περί θίγουσας την αρχή της αναλογικότητας επανειλημμένης προβολής, καθώς σε προηγούμενο στάδιο της απόφασής της αναφέρει και τα εξής: «Η επιτρεπτή, πάντως, χωρίς υπέρβαση των κριτηρίων αυτών επανάληψη της μετάδοσης, καθώς και η τμηματική σε σειρά περισσοτέρων εκπομπών αποκάλυψη των στοιχείων της έρευνας, στοχεύει και στην αύξηση του ενδιαφέροντος της δημόσιας κοινής γνώμης και την πρόκληση εντονότερων αντιδράσεων, προκειμένου να προκύψει εξυγιαντική παρέμβαση των αρμοδίων οργάνων και να αποφευχθεί το ενδεχόμενο συγκαλυπτικής υποβάθμισης των καταγγελιών».¹³⁴

Θεωρούμε ορθό το ότι η Αρχή έδωσε έμφαση στο γεγονός ότι τα επίμαχα αποσπάσματα αποκάλυπταν παράνομες ή ανήθικες δράσεις δημοσίων λειτουργών και συνεπώς συγκέντρωναν το δικαιολογημένο ενδιαφέρον των δημοσιογράφων και της κοινής γνώμης και όχι στο γεγονός ότι τα αποσπάσματα αυτά αποτελούσαν προϊόντα τηλεφωνικών υποκλοπών. Ορθά κρίθηκε ότι το δικαίωμα πληροφόρησης εν προκειμένω υπερτερούσε της ιδιωτικότητας των εν λόγω δημοσίων προσώπων και έδινε τη δυνατότητα στο δημοσιογράφο να χρησιμοποιήσει ακόμα και παράνομες μεθόδους για να συγκεντρώσει το αποδεικτικό υλικό.

Κριτική στο τμήμα της απόφασης που δέχεται την κάμψη ακόμα και του ίδιου του πυρήνα του ιδιωτικού βίου για το Μητροπολίτη ασκούν η Έ. Μιχαηλίδου¹³⁵ και ο Α. Κόντης.¹³⁶ Η πρώτη στο σχόλιό της αναφέρει ότι κατά τη γνώμη της, η Αρχή δεν εφάρμοσε σωστά τη στάθμιση μεταξύ των συγκρουόμενων αγαθών. Υποστηρίζει ότι θεωρεί ορθότερη την απόφαση για το ίδιο θέμα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, που δέχτηκε ότι υπήρξε παράνομη παρέμβαση στον ιδιωτικό βίο του Μητροπολίτη. Τονίζει ακόμη ότι η διάκριση ανάμεσα στον ιδιωτικό και το δημόσιο βίο ενός ατόμου δεν πρέπει να γίνεται με βάση την επαγγελματική του ιδιότητα και ότι για κάθε άτομο πρέπει να αναγνωρίζεται ένας εντελώς απαραβίαστος πυρήνας, που είναι η ερωτική ζωή και το απόρρητο της επικοινωνίας. Τυχόν παραβίαση των κανόνων ηθικής από Ιεράρχη, θα έπρεπε να επισύρει κάποιες

¹³⁴ Α.Π.Δ.Π.Χ. 25/2005, ΔιΜΕΕ 2/2005, σελ. 293.

¹³⁵ Μιχαηλίδου Έρση, Σχόλιο επί της 25/2005 απόφασης της Α.Π.Δ.Π.Χ., ΔιΜΕΕ 2/2005, σελ. 295298.

¹³⁶ Κόντης Αθανάσιος, Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και ο δημόσιος ρόλος των Ιεραρχών, Περιοδικό Νομικός Φάκελος, τεύχος 13, Ιούνιος-Αύγουστος 2005.

πειθαρχικές ή ποινικές κυρώσεις, όχι όμως και την αποστέρησή του από τη σύμφυτη με την ανθρώπινη αξία, προστασία της ιδιωτικότητας. Διαπιστώνει, τέλος, η συγγραφέας, μια αυξανόμενη διαδικασία υποκατάστασης των επίσημων κυρωτικών μηχανισμών από τα μέσα ενημέρωσης, αν επικρατήσει η άποψη περί δυνατότητας δημοσιογραφικής αξιοποίησης της κρυφής κάμερας. Παρόμοια διαφωνία ως προς το γεγονός ότι η Αρχή δέχτηκε την κάμψη του πυρήνα της ιδιωτικότητας του Μητροπολίτη, εκφράζει και ο Α. Κόντης, ο οποίος προσθέτει την ανάγκη η ίδια η Εκκλησία να απαιτεί από τους λειτουργούς της να επιδεικνύουν σεμνότητα βίου και ανεπίληπτη διαγωγή.

Ο Ν. Κουράκης,¹³⁷ παρότι εκφράζει την απόλυτη διαφωνία του στο να κατισχύει η αρχή του δημοσίου συμφέροντος έναντι της αξίας του ανθρώπου (υπό την έννοια της προσωπικότητας - του ιδιωτικού βίου), δέχεται εν τέλει ότι κατ' εξαίρεση μόνο για πρόσωπα που έχουν μια ιδιαίτερη υποχρέωση να τηρούν τους ηθικούς κανόνες και να δίνουν παράδειγμα ηθικής ζωής στην κοινωνία, όπως οι κατέχοντες τα ύψιστα εκκλησιαστικά αξιώματα, μπορεί να γίνει δεκτή η δημοσιοποίηση δεδομένων που αφορούν ακόμα και το στενό πυρήνα της ιδιωτικής ζωής, δηλαδή την ερωτική ζωή.¹³⁸ Για τις υπόλοιπες περιπτώσεις, υποστηρίζει ότι το προβάδισμα πάντοτε το έχει η αξία του ανθρώπου και ότι για να προηγηθεί κατ' εξαίρεση η αρχή του δημοσίου συμφέροντος, πρέπει να ακολουθηθούν τα κριτήρια που εντελώς περιπτωσιολογικά παρέχουν ενίοτε το Σύνταγμα, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ο Ποινικός Κώδικας και ορισμένοι νόμοι που ρυθμίζουν τη λειτουργία των ανεξαρτήτων αρχών.

Η απόφαση επί του ζητήματος της δημοσιοποίησης ή μη των ονομάτων των φυγόστρατων προσώπων και ο προβληματισμός για τα όρια και τις αρμοδιότητες των Ανεξαρτήτων Αρχών

Μεγάλη συζήτηση προκάλεσε αλλά και απογοήτευση σε ένα μεγάλο κομμάτι του νομικού κόσμου και ιδίως της κοινωνίας, η απόφαση της Αρχής για το ζήτημα της δημοσιοποίησης των στοιχείων εκείνων των προσώπων - που σήμερα

¹³⁷Κουράκης Νέστωρ, Η αποκάλυψη των «σκανδάλων» με αθέμιτα μέσα και ο δικαιοδοτικός ρόλος των Ανεξαρτήτων Αρχών, Ποινικός Λόγος 5/2004, σελ. 2061 επ.

¹³⁸Ο Ν. Κουράκης, μέλος τότε του ΕΣΡ, μειοψήφησε στην απόφαση που είδαμε ανωτέρω και η οποία ήταν διαφορετική από αυτήν της ΑΠΔΠΧ ως προς το θέμα της ιδιωτικότητας του Μητροπολίτη. Υποστήριξε ότι ακόμα και αυτή η δραματοποιημένη προβολή βοηθά την κάθαρση της Εκκλησίας από ιεράρχες που έχουν παραβεί τον εκκλησιαστικό τους όρκο.

διαδραματίζουν ρόλους στην πολιτική, την κοινωνία, τον πολιτισμό, τον αθλητισμό - τα οποία, χρησιμοποιώντας παράνομες μεθόδους, με πλαστογραφίες, χρήση πλαστών πιστοποιητικών, δωροδοκίες αρμοδίων λειτουργών και επιτροπών, απέφυγαν να εκπληρώσουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις.

Το 2005, που άρχισαν να γίνονται γνωστές πληροφορίες για παράνομες απαλλαγές από τη στράτευση καθώς και το γεγονός ότι πολλά επώνυμα πρόσωπα περιλαμβάνονται στη λίστα των ελεγχόμενων, το Υπουργείο απευθύνθηκε στην Αρχή Προστασίας και υπέβαλε το αίτημα να επιτραπεί η δημοσιοποίηση των ονοματεπωνύμων των προσώπων που στην πορεία θα διαπιστωνόταν ότι πράγματι με παράνομα μέσα πέτυχαν την απαλλαγή τους από τη στράτευση. Το Υπουργείο στην αίτησή του υποστήριξε ότι η δημοσιοποίηση των ονομάτων κρίνεται σκόπιμη για να ενδυναμωθεί μεταξύ των υπόχρεων προς στράτευση Ελλήνων η πεποίθηση ότι η επιταγή του άρθρου 4 παρ. 6 του Συντάγματος¹³⁹ συνιστά εκδήλωση χρέους εθνικής αλληλεγγύης και για να τονιστεί δημοσίως ότι κάθε προσπάθεια αποφυγής της στράτευσης θα ελεγχθεί ώστε να εμπεδωθεί το αίσθημα δικαιοσύνης και ισότητας μεταξύ των πολιτών, ενόψει κυρίως της ιδιαίτερης θέσης στην κοινωνία που κατέχουν επώνυμα πρόσωπα, για τα οποία θεμιτά ενδιαφέρεται το κοινωνικό σύνολο. Το Υπουργείο διαβεβαίωσε, ακόμη, ότι η δημοσιοποίηση δεν θα περιλάμβανε άλλα στοιχεία πέραν των ονοματεπωνύμων των προσώπων. Στην απορριπτική του αιτήματος απόφασή της,¹⁴⁰ η Αρχή υποστήριξε ότι η δημοσιοποίηση των δεδομένων με σκοπό τον παραδειγματισμό του κοινωνικού συνόλου υπερβαίνει τον επιδιωκόμενο σκοπό και δεν είναι αναγκαία για την εκτέλεση έργου δημοσίου συμφέροντος ούτε είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση του εννόμου συμφέροντος του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, καθόσον τόσο η αρμοδιότητα του Υπουργείου όσο και το έννομο συμφέρον του εξαντλείται στη συλλογή όλων των απαραίτητων στοιχείων για τη διευκόλυνση του ελέγχου, την περαιτέρω επεξεργασία των στοιχείων αυτών από τους αρμοδίους υπαλλήλους των αρμοδίων οργάνων και, σε περίπτωση διαπίστωσης παράνομης συμπεριφοράς, την άσκηση πειθαρχικής δίωξης καθώς και την παραπομπή των σχετικών φακέλων στην αρμόδια Εισαγγελική Αρχή για την άσκηση της ποινικής δίωξης.

Η Αρχή αντιπρότεινε στο Υπουργείο να προβεί σε ανακοίνωση των

¹³⁹ «Κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων».

¹⁴⁰ Πρακτικό της Αρχής, με ημερομηνία 7/4/2005.

διαπιστωθέντων με στατιστικά ή αριθμητικά στοιχεία σχετικά με τα αποτελέσματα των ελέγχων νομιμότητας των απαλλαγών στράτευσης και των μέτρων που προτίθεται να λάβει για την αντιμετώπιση του φαινομένου, χωρίς αναφορά ονομάτων. Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι κατά τη γνώμη μας κάτι τέτοιο θα ήταν απλώς αναποτελεσματικό. Το μόνο που θα επιτυγχανόταν, θα ήταν να αισθανθούν «κορόιδα» όσοι είχαν υπηρετήσει κανονικά τη θητεία τους, να αισθανθούν «έξυπνοι» όσοι είχαν παρανόμως αποφύγει τη στράτευση και να σχεδιάσουν το πώς θα ενταχθούν μελλοντικά στη στατιστική λίστα των φυγόστρατων όσοι είχαν ακόμη χρόνια μπροστά τους ως προς την υποχρέωση κατάταξής τους. Είναι αλήθεια ότι μόνο ο φόβος δημόσιας έκθεσής τους διά της δημοσιοποίησης των στοιχείων τους, θα απέτρεπε φιλόδοξους μιμητές των παρανόμως απαλλαχθέντων της στράτευσης.

Το Υπουργείο προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας κατά της ανωτέρω απόφασης της Αρχής και το ΣτΕ εξέδωσε την υπ' αριθμόν 2629/2006 απόφασή του,¹⁴¹ με την οποία απέρριψε την κρινόμενη αίτηση ακυρώσεως.

Το σκάνδαλο αυτό επανήλθε στη δημοσιότητα στις αρχές του 2007, όταν ολοκληρώθηκαν οι έρευνες από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας. Αίτημα της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, του πολιτικού κόσμου γενικά και κυρίως των Ελλήνων πολιτών, ήταν εκ νέου το να δημοσιοποιηθούν τα στοιχεία αυτών που παρανόμως απέφυγαν τη στράτευση, έτσι ώστε και οι ίδιοι να αναλάβουν στα μάτια της κοινής γνώμης το κόστος για τις ενέργειές τους αλλά και να προληφθούν, λόγω του παραδειγματισμού από τη δημοσιοποίηση, ανάλογα φαινόμενα στο μέλλον.

Τις πρώτες μέρες του 2007 και ενώ καθημερινά όλο και περισσότερες πτυχές της υπόθεσης έβλεπαν το φως της δημοσιότητας, άρχισε να γιγαντώνεται η πίεση για τη δημοσίευση των ονομάτων των φυγόστρατων προσώπων. Πολιτικά κόμματα και προσωπικότητες, κοινωνικοί και επιστημονικοί συλλογικοί φορείς, αρθρογράφοι, ένωσαν τη φωνή τους και υποστήριξαν ότι θα έπρεπε να απελευθερωθούν τα χέρια του Υπουργείου και των μέσων μαζικής ενημέρωσης και να επιτραπεί η δημοσίευση των ονοματεπωνύμων των φυγόστρατων προσώπων αλλά και, με αφορμή την κόντρα αυτή που είχε προκύψει και είχε επαναληφθεί, να αποφασιστεί η τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου και η χάραξη της λειτουργίας και των αρμοδιοτήτων της Αρχής σε νέα βάση, που δεν θα της δίνει υπερεξουσίες ούτε θα καλλιεργεί στον κόσμο την

¹⁴¹ ΔιΜΕΕ 4/2006, σελ. 568-571.

εντύπωση και στα μέλη της Αρχής την αίσθηση ότι η Αρχή είναι πάνω και από τις τρεις λειτουργίες της Πολιτείας.¹⁴² Ο τότε πρόεδρος της Αρχής, με δηλώσεις του προσπάθησε να αποκρούσει την κριτική που υφίστατο και να αφήσει ανοιχτή κάποια πιθανότητα να επιτρέψει η Αρχή τη δημοσιοποίηση των στοιχείων για τα δημόσια πρόσωπα,¹⁴³ ενώ ο Υπουργός Άμυνας δήλωνε ότι «είναι ώρα να επανεξετάσουμε τα πλαίσια και τα όρια της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων».¹⁴⁴

Τις επόμενες μέρες, το Υπουργείο με έγγραφό του ζήτησε να αποφανθεί η Αρχή σχετικά με τη νομιμότητα της δημοσιοποίησης των ονομάτων των προσώπων, τα οποία α) νόμιμα απηλλάγησαν από την υποχρέωση στράτευσης για λόγους υγείας, β) κρίθηκαν κατάλληλα για στράτευση μετά από επανέλεγχο των δικαιολογητικών τους και γ) παράνομα απαλλάχθηκαν από την υποχρέωση στράτευσης για λόγους υγείας. Ειδικότερα, ο Υπουργός ανέφερε ότι μετά από έλεγχο, ένας μεγάλος αριθμός στρατευσίμων απηλλάγησαν νομίμως και κάποιοι άλλοι κρίθηκαν κατάλληλοι για στράτευση, τους οποίους και το ΥΠΕΘΑ ως αρμόδιο τους κάλεσε να υπηρετήσουν τη στρατιωτική τους θητεία. Επίσης προέκυψε από τον έλεγχο ότι ένας αριθμός στρατευσίμων έκανε χρήση πλαστών γνωματεύσεων. Οι τελευταίοι, αναφέρεται ότι, παραπέμφθηκαν αρμοδίως στην Στρατιωτική Δικαιοσύνη και στα αρμόδια Πολιτικά Δικαστήρια. Το Υπουργείο, λοιπόν, ως υπεύθυνος επεξεργασίας, ζήτησε από την Αρχή να γνωμοδοτήσει για το εάν και ποιων υποκειμένων, από τα παραπάνω, τα προσωπικά δεδομένα μπορεί να δημοσιοποιήσει.

¹⁴² Ενδεικτικά, σε άρθρο του με τίτλο «Ισοπέδωση» στα Νέα της 12/1/2007, ο Πρόεδρος του Δ.Σ.Α κ. Δ.Παξινός αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι «το θέμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων έχει λάβει μεταφυσικές διαστάσεις» και ότι με τον τρόπο εφαρμογής του νομοθετικού πλαισίου στη συγκεκριμένη περίπτωση «προστατεύεται ο θύτης εις βάρος του θύματος που είναι η ευνομούμενη πολιτεία».

Σε άρθρο του στο Παρόν της 14¹⁵ Ιανουαρίου 2007, ο πρόην αντιπρόεδρος της Βουλής κ. Π.Κρητικός υποστηρίζει ότι «στο όνομα του τεκμηρίου της αθωότητας υπερπροστατεύονται προσωπικά στοιχεία, τα οποία ενώ σε κάθε περίπτωση αποτελούν δικαιώματα, στην περίπτωση του κακοποιού χρησιμοποιούνται για τη διάπραξη του αδικήματος. Άλλωστε, απέναντι στο δικαίωμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, υπάρχει και το συλλογικό δικαίωμα της κοινωνίας στην ενημέρωση, αλλά και στην προστασία της». Τέλος, ο κ. Κρητικός τονίζει ότι στο όνομα του «ανεξάρτητου» χαρακτήρα της, η Αρχή προβαίνει σε υπέρβαση εξουσίας και υπάρχει θεσμική αδυναμία ελέγχου της από όργανα που έχουν λαϊκή νομιμοποίηση και εκφράζουν τη λαϊκή κυριαρχία, όπως η Βουλή και η Κυβέρνηση. Προτείνει δε να «υπάρξει ρύθμιση, ώστε να περιοριστεί και η κατάχρηση εξουσίας και η κατάχρηση προστασίας προσωπικών δεδομένων, μια προστασία η οποία τελικώς δεν κάνει τίποτα άλλο από το να προστατεύει εκείνους που διαπράττουν ποινικά αδικήματα».

¹⁴³ Ενδεικτικά, «Δεν λέει ότι η Αρχή Δεδομένων σε δημοσιοποίηση ορισμένων ονομάτων φυγόστρατων», πηγή www.in.gr, 11/01/2007, όπου ο κ. Γουργουράκης, μεταξύ άλλων υποστήριξε: «Αν τα πρόσωπα είναι δημόσια, έχουμε πει και για το θέμα του παραδικαστικού κυκλώματος και τους αρχιερείς, ότι καλώς έγινε η επεξεργασία των δεδομένων και δεχτήκαμε ότι ακόμη και η επανάληψη είναι δικαιολογημένη. Αν η αίτηση εδώ αφορούσε δημόσια πρόσωπα που έχουν εξουσία, κοινωνική επιρροή και έχει σχέση με τα καθήκοντά τους ή τη δημόσια δραστηριότητά τους, υπό προϋποθέσεις θα μπορούσε να δοθεί η άδεια για δημοσιογραφική επεξεργασία».

¹⁴⁴ Στο δημοσίευμα της αμέσως προηγούμενης υποσημείωσης.

Η Αρχή, με την υπ' αριθμόν 6/2007 απόφασή της, ενέμεινε στην άποψη που και παλαιότερα είχε εκφράσει και απέρριψε το ενδεχόμενο να υπαχθεί η προτεινόμενη από το Υπουργείο επεξεργασία στη διάταξη του άρ. 7 παρ. 2 ζ' του ν. 2472/1997. Σύμφωνα με την απόφαση της Αρχής, η εξαίρεση αυτή αφορά αποκλειστικά την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, δηλαδή τους δημοσιογράφους, εφόσον πρόκειται να επεξεργασθούν τα επίμαχα δεδομένα για το συγκεκριμένο και μόνο σκοπό και όχι άλλους υπεύθυνους επεξεργασίας που δεν νομιμοποιούνται να τα διαβιβάσουν με σκοπό την περαιτέρω επεξεργασία τους για δημοσιογραφική χρήση. Η Αρχή προσθέτει ότι το Δημόσιο, μέρος του οποίου αποτελεί και το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, δεν είναι νοητό, ως υπεύθυνος επεξεργασίας, να συμμετέχει στην άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Επιπλέον, η επεξεργασία αυτή, για να είναι νόμιμη, πρέπει να είναι απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος και εφόσον δεν παραβιάζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του υποκειμένου.

Επιπροσθέτως, αναφέρει η Αρχή στην απόφασή της, απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή της διάταξης του άρ. 7 παρ. 2 ζ' του ν. 2472/1997 είναι να πρόκειται για επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δημοσίων προσώπων. Ως δημόσια πρόσωπα νοούνται τα πρόσωπα που κατέχουν δημόσια θέση και χρησιμοποιούν δημόσιο χρήμα ή ακόμα και όλοι όσοι διαδραματίζουν ρόλο στη δημόσια ζωή, είτε την πολιτική, την οικονομική, την καλλιτεχνική, την κοινωνική, την αθλητική ή οποιουδήποτε άλλου τομέα της δημόσιας ζωής. Στην περίπτωση των προσώπων που θεωρούνται δημόσια, επειδή είναι πρόσωπα της επικαιρότητας, η ύπαρξη της ιδιότητας αυτής κρίνεται *in concreto*, ενόψει της ιδιαίτερης θέσης που κατέχουν στην κοινωνία και της επιρροής που ασκούν στον τομέα των δραστηριοτήτων τους. Έτσι ένας καλλιτέχνης, ένας αθλητής ή ένας δημοσιογράφος μπορεί να είναι δημόσιο πρόσωπο αν και εφόσον συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Με βάση τα παραπάνω, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κάποιο πρόσωπο αποκτά την ιδιότητα του δημοσίου προσώπου διότι ανήκει σε συγκεκριμένη κατηγορία αναγνωρίσιμων απλώς προσώπων¹⁴⁵ ή αντανακλαστικά, λόγω δηλαδή

¹⁴⁵ Το τμήμα αυτό της απόφασης της Αρχής δέχθηκε αρκετά σχόλια κατά τη δημόσια συζήτηση που ακολούθησε, ενώ υπήρξε και πλήθος αναφορών σε δημοσιεύματα. Ενδεικτικά, θα αναφέρουμε εδώ το παρακάτω χωρίο από σχετικό άρθρο της Σίλας Αλεξίου στα Νέα της 5^{ης} Φεβρουαρίου 2007, με τίτλο

συγγένειας με δημόσιο πρόσωπο.

Τέλος, σύμφωνα με την απόφαση, η σαφής και αυστηρή διατύπωση της διάταξης του άρ. 7 παρ. 2 ζ' επιτάσσει, τη σύνδεση των δεδομένων των δημοσίων προσώπων που υφίστανται επεξεργασία, με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων. Συνεπώς, δεν μπορούν να υπαχθούν στην εξαίρεση του άρ. 7 παρ. 2 ζ' τα λεγόμενα “πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας” εφόσον δεν ασκούν δημόσιο λειτουργήμα ούτε διαχειρίζονται συμφέροντα τρίτων. Σε κάθε περίπτωση οι προϋποθέσεις που θεσπίζει το άρ. 7 παρ. 2 ζ' πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά, πράγμα που δεν προκύπτει από το εξεταζόμενο έγγραφο. Η απόφαση αυτή έγινε δεκτή με έντονη κριτική από το νομικό, πολιτικό και δημοσιογραφικό κόσμο. Κυρίως, από πολλές πλευρές υποστηρίχθηκε ότι όντως η δημοσιοποίηση είναι αυτή που θα εξασφάλιζε την γενική πρόληψη του φαινομένου στο μέλλον.

Η απόφαση αυτή της Αρχής συνάντησε την έντονη αντίδραση της κοινωνίας, του πολιτικού κόσμου, του δημοσιογραφικού χώρου.¹⁴⁶ Υπήρξε, βέβαια, και αντίλογος, υπέρ της Αρχής.¹⁴⁷ Ο θόρυβος που δημιουργήθηκε δεν ήταν νομικά αδιάφορος. Γιατί οδήγησε τελικά σε σταδιακή απαξίωση της Αρχής στα μάτια της κοινωνίας, αφού, όπως είναι γνωστό, οι θεσμοί καταξιώνονται ή όχι μέσα από τις αποφάσεις που εκδίδουν. Ξεκίνησε με τον τρόπο αυτό ένας διευρυμένος δημόσιος

«Επωνύμων παράπονα»: «Αυτή κι αν ήταν γροθιά στο στομάχι! Τα αναγνωρίσιμα πρόσωπα δεν είναι απαραίτητος και δημόσια, μας λέει η Αρχή. Τόσες και τόσες επίπονες προσπάθειες για μια θέση στη λίστα των επωνύμων, για μια η δυο δόσεις δημοσιότητας, ακυρώθηκαν έτσι, άσπλαχνα, με μια αράδα στην τελευταία απόφαση της Αρχής. (...) Με ποια λογική - θα ρωτούσαν οι θιγόμενοι αναγνωρίσιμοι που απασχολούν καθημερινά τον κόσμο με τον έναν ή τον άλλον τρόπο αλλά δεν περιλαμβάνονται στα δημόσια πρόσωπα - υποτιμάται έτσι η διαδρομή τους;».

¹⁴⁶ Ενδεικτικό του κλίματος που επακολούθησε είναι το απόσπασμα από σχετικό άρθρο του Ε. Μπαρτζινόπουλου στο Έθνος: «Μιλάμε για άτομα που ήξεραν πολύ καλά τι ήθελαν και κατέφυγαν συνειδητά σε παράνομες πρακτικές για να το επιτύχουν. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής κάποιους πλήρως προκειμένου να εξασφαλίσουν την απαραίτητη για την επίτευξη του στόχου τους συνεργασία τους. Και - για να μην το ξεχάσουμε - μιλάμε για νέους που είτε οι ίδιοι είτε οι γονείς τους έχουν κάποια ιδιαίτερη κοινωνική παρουσία. Ξαναρωτώ: μπορεί να μου εξηγήσει κανείς για ποιο λόγο δεν πρέπει να δημοσιοποιηθούν τα ονόματά τους; Προσωπικά πιστεύω ότι η συγκεκριμένη περίπτωση είναι από αυτές όπου όχι μόνο θα πρέπει να επιτρέπεται, αλλά ακόμη και να επιβάλλεται, να είναι υποχρεωτική, η δημοσιοποίηση των ονομάτων όποιων στήνουν τέτοιες κομίνες για ν' αποφύγουν τη στράτευση. Και μη μου πείτε ότι πρόκειται περί διασυρμού, γιατί θα σας απαντήσω ότι δεν έχω καμία απολύτως αντίρρηση, ότι ειλικρινά πιστεύω πως σε τέτοιες περιπτώσεις η συγκεκριμένη διαδικασία διασυρμού είναι μια, πέρα ως πέρα, δίκαιη ποινή. Στο κάτω κάτω, μόνο έτσι μπορεί να λειτουργήσει παιδευτικά η όποια ποινή, για να το σκέφτεται διπλά ο οποίος «πονηρός» έχει τον τρόπο ή μπορεί ν' αποφύγει τη στράτευση».

¹⁴⁷ Δαφέρμος Κ., Τα όρια της προστασίας, Το Βήμα, 14/1/2007, σελ. **B51**. Ο πρώην επικεφαλής της Αρχής αναφέρει, μεταξύ άλλων: «Στην περίπτωση των φυγόστρατων η διαπόμπευση των φερόμενων ως ενόχων υπηρετεί δημόσιο συμφέρον το οποίο μάλιστα να είναι υπέρτερο από την προστασία της προσωπικότητάς τους; Η Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα είτε ομόφωνα όχι. Με αυτή την άποψη συντάσσομαι απολύτως».

διάλογος για το ρόλο των Ανεξαρτήτων Αρχών, τη σχέση τους με το Κοινοβούλιο και τη Δημόσια Διοίκηση κλπ.¹⁴⁸

Κατά το επόμενο χρονικό διάστημα αναπτύχθηκε πίεση για την αλλαγή του ν. 2472/1997 και τον περιορισμό των αρμοδιοτήτων της Αρχής. Το πρώτο βήμα έγινε με την τροπολογία του Υπουργού Δικαιοσύνης το Δεκέμβριο του 2007, η οποία έδινε κάποιες πρώτες διευκολύνσεις στη λειτουργία των καμερών παρακολούθησης της κυκλοφορίας για τις περιπτώσεις καταγραφής έκνομων ενεργειών από άτομα που παρεισφρέουν σε πορείες και διαδηλώσεις και διαπράττουν αξιόποινες πράξεις, όπως εμπρησμούς, καταστροφές καταστημάτων και κτιρίων, κλοπές κλπ. Με δεύτερη τροπολογία που ψηφίστηκε στο επόμενο χρονικό διάστημα, δεν θεωρούνται πλέον ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα οι πληροφορίες που δημοσιεύονται και αφορούν την τέλεση κακουργημάτων ή πλημμελημάτων με δόλο και ιδίως των εγκλημάτων βιασμού γυναικών και ανηλίκων, αποπλάνησης, εμπορίας παιδιών, παιδικής πορνείας και πορνογραφίας, κατά της ζωής, κατά της γενετήσιας ελευθερίας και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, κατά της προσωπικής ελευθερίας και όλα τα εγκλήματα που αφορούν το εμπόριο ναρκωτικών και το οργανωμένο έγκλημα.

Πιο πρόσφατα, τον Ιούλιο του 2009, ψηφίστηκαν στη Βουλή διατάξεις που καθιστούν ακόμα ευκολότερη τη λειτουργία των καμερών σε 24ωρη βάση, χωρίς υπαγωγή της λειτουργίας τους στον έλεγχο της Αρχής, καθώς και στη δημιουργία

¹⁴⁸ Εντελώς ενδεικτικά: -Γιατί η πρόεδρος της Βουλής τα έβαλε με τις ανεξάρτητες αρχές, Παρόν, 8/4/2007, όπου σε ένα σημείο η εφημερίδα αναφέρει: «(...) Η λειτουργία αυτών των ανεξάρτητων αρχών, όπως τη ζήσαμε, κάθε άλλο παρά δικαίωσε τις προσδοκίες εκείνων που ψήφισαν υπέρ της σύστασής τους. Αντίθετα, λειτουργούν αλαζονικά και έφθασαν στο σημείο να συμπεριφέρονται ως θεσμός υπεράνω του Κοινοβουλίου παρ' ότι δεν έχουν λαϊκή νομιμοποίηση».

-Αφιέρωμα του Ελευθερου Τύπου στις ανεξάρτητες αρχές, όπου περιλαμβάνονται τα παρακάτω κείμενα:

-Κοττάκης Μ., Ποιος ελέγχει τους ελεγκτές;

-Καμπύλης Τ., Πονάει χέρι, κόψει κεφάλι;

-Κωνσταντουδάκη Ε., Διάσημες κόντρες από τις ταυτότητες στις κάμερες.

-Δαφέρμος Κ., Απαραίτητες για τη Δημοκρατία.

-Χρυσόγονος Κ., Αναγκαίο κακό.

-Κωνσταντουδάκη Ε., Η ανάγκη αποτελεσματικής προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων είναι δεδομένη, το ζητούμενο είναι ο τρόπος λειτουργίας των φορέων

-Κουλούρης Ν., Η φάση της ελληνικής ωρίμανσης του θεσμού

-Βαρβιτσιώτης Ι., Πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί

-Κοσμίδης Σ., Αναγκαιότητα ή πολυτέλεια;

-Κουράκης Ν., Ο ρόλος του Ε.Σ.Ρ.

-Κουβέλης Φ., Στοιχείο εμπλουτισμού της Δημοκρατίας

Επίσης, Κοντιάδης Ξ., Πόλεμος ανεξαρτήτων αρχών - πολιτικής εξουσίας, περιοδικό Νομικός Κόσμος, τεύχος 8, χειμώνας 2008, όπου ο συγγραφέας, στη σύγκρουση των ανεξαρτήτων αρχών με την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, υπεραμύνεται του ρόλου και της χρησιμότητας των ανεξαρτήτων αρχών.

τράπεζας DNA, την υποχρεωτική καταγραφή των στοιχείων των προσώπων που χρησιμοποιούν κινητά τηλέφωνα με κάρτες ανανέωσης χρόνου ομιλίας κλπ. Η Αρχή αντέδρασε και υποστήριξε ότι δεν είναι νομικά θεμιτός ο παραμερισμός της αλλά δέχτηκε την ανταπάντηση του Υπουργού Δικαιοσύνης.¹⁴⁹

Η Αρχή εξέφρασε, με άλλη γνωμοδότησή της, ενστάσεις και για την τροπολογία του υπουργείου Δικαιοσύνης σχετικά με την ανάλυση του DNA και τη δημιουργία αρχείου γενετικών αποτυπωμάτων για θέματα δημόσιας ασφάλειας. Θεωρεί ότι η συγκεκριμένη τροπολογία είναι ελλιπής και ότι πρέπει να συμπληρωθεί προκειμένου να εναρμονίζεται πλήρως «με τις επιταγές που απορρέουν από το άρθρο 9^Α του Συντάγματος και το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Στη γνωμοδότησή της η Αρχή κάνει οκτώ βασικές παρατηρήσεις επί του περιεχομένου της τροπολογίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η εν λόγω τροπολογία προβλέπει μεταξύ άλλων ότι «όταν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι ένα πρόσωπο έχει τελέσει κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών, οι διωκτικές αρχές λαμβάνουν υποχρεωτικά γενετικό υλικό για την ανάλυση του DNA προς το σκοπό της διαπίστωσης της ταυτότητας του δράστη του εγκλήματος αυτού». Ακόμη προβλέπει ότι θα δημιουργηθεί αρχείο DNA στη Διεύθυνση Εγκληματολογικών Ερευνών του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, το οποίο θα εποπτεύεται από εισαγγελικό λειτουργό.

Κλείνοντας το παρόν κεφάλαιο, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η δημιουργία ενός νέου θεσμικού πλαισίου που να προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα των πολιτών έναντι της αθέμιτης χρήσης τους από φανερές ή αφανείς, κυρίως ιδιωτικές εξουσίες, ήταν χρήσιμη, ιδίως λόγω της ανάπτυξης που παρουσιάζουν στην εποχή μας οι νέες τεχνολογίες. Η έμφαση, όμως, θα έπρεπε ακριβώς να είχε δοθεί στην προστασία των αδύναμων πολιτών από προσπάθειες

¹⁴⁹ Τσιμπούκης Π., Καταργεί την Αρχή κ. Νίκος Δένδιας, Βήμα, 30.7.2009, όπου μεταξύ άλλων αναφέρει: «Κατήγγησε χθες, με μία δήλωσή του, ο υπουργός Δικαιοσύνης κ. Ν. Δένδιας την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, πετώντας μέσα σε ένα 24ωρο στον κάλαθο των αχρήστων τη γνωμοδότησή της κατά της ανεξέλεγκτης λειτουργίας των καμερών στους δημόσιους χώρους και την κριτική για τη μεθόδευση της κατεπείγουσας ψήφισης της σχετικής τροπολογίας από τη Βουλή. Από τα Γρεβενά, όπου επιθεώρησε τα έργα μετατροπής δύο πτερύγων των φυλακών της πόλης σε υψίστης ασφαλείας, προκειμένου να μεταφερθούν σε αυτές βαρυποινίτες, ο υπουργός Δικαιοσύνης υπεραμύνθηκε της νομιμότητας της πρόσφατης νομοθετικής διάταξης που ψηφίστηκε από τη Βουλή και επιτρέπει να λειτουργούν οι κάμερες στους δημόσιους χώρους χωρίς καμιά δικαστική εγγύηση, αντιμετωπίζοντας την εκ του νόμου προβλεπόμενη παρέμβαση της Ανεξάρτητης Αρχής ως περιττή. Ο κ. Δένδιας επικαλέστηκε την ευρωπαϊκή οδηγία 46/1995, η οποία «δεν προϋποθέτει άποψη της Αρχής» για το θέμα των καμερών, καθώς αυτό αφορά ζητήματα δημόσιας ασφαλείας».

ελέγχου της ζωής τους, της εργασίας τους, των συνηθειών τους, του ιδιωτικού τους βίου. Οι ρυθμίσεις, όμως, που καταστρώθηκαν και ισχύουν, έχουν συχνά οδηγήσει σε ανεπιεική αποτελέσματα. Είναι αρκετές οι φορές που ο νόμος αυτός έχει χρησιμοποιηθεί για να συγκαλυφθούν σκάνδαλα και συμπεριφορές που αφορούν δημόσια πρόσωπα. Δίνεται, δηλαδή, η αίσθηση ότι χρησιμοποιείται το νομικό αυτό οπλοστάσιο για να προστατευτούν οι ισχυροί έναντι του δημοσίου ελέγχου για τις πράξεις τους. Προβληματική είναι, άλλωστε, η σχέση του ν. 2472/1997 προς την ελευθερία της έκφρασης, την ελευθερία της πληροφόρησης, τη δημοσιογραφική ελευθερία.

«Υπάρχουν λοιπόν στο ν. 2472/1997 μία σειρά διατάξεων που είναι πιθανώς ή προφανώς αντισυνταγματικές και μαρτυρούν τη μονόπλευρη προσέγγιση των συντακτών του, οι οποίοι παρασυρόμενοι από έναν υπερβάλλοντα ζήλο για να βρεθεί ο νόμος αυτός στην πρωτοπορία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στον ευρωπαϊκό χώρο, έστρεψαν το ενδιαφέρον τους μόνο στη διασφάλιση του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, σαν να μην υπήρχαν άλλα συνταγματικά δικαιώματα, όπως η ελευθερία της δημοσιογραφικής πληροφόρησης και το δικαίωμα των πολιτών στην πληροφόρηση, τα οποία έρχονται σε σύγκρουση με το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, αλλά δεν είναι συνταγματικώς υποδεέστερα από αυτό, ώστε να δικαιολογείται η συγκεκριμένη ρύθμιση που τους επιφυλάσσει ο ν. 2472/1997».¹⁵⁰

Μια περαιτέρω τροποποίηση του σχετικού νόμου θα είναι ευεργετική. Χρειάζεται αφενός να περιοριστούν τα δεδομένα εκείνα που χαρακτηρίζονται ευαίσθητα, να ενισχυθεί η δημοσιογραφική ελευθερία ως προς τον έλεγχο των δημοσίων προσώπων, να εκλογικευθεί ο σημερινός χαρακτήρας υπερεξουσίας που έχει δοθεί στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και ο οποίος προκαλεί συχνά εντάσεις στις σχέσεις της Αρχής με τις τρεις λειτουργίες της Πολιτείας. Πρέπει άλλωστε να είναι σαφές στη δημόσια συνείδηση το γεγονός ότι «όσο χρήσιμες κι αν είναι οι Ανεξάρτητες Αρχές, δεν παύουν να αποτελούν από τη φύση τους θεσμό κατά βάση ξένο προς τη δημοκρατική αρχή της υπεύθυνης διακυβέρνησης, η οποία απαιτεί την άμεση κατά κανόνα σύνδεση της άσκησης πολιτικής εξουσίας με την ύπαρξη πολιτικής ευθύνης»¹⁵¹ καθώς επίσης και ο

¹⁵⁰ Ανθόπουλος Χαράλαμπος, Προστασία προσωπικών δεδομένων και ελευθερία της πληροφόρησης (στο περιθώριο της 3545/2002 του ΣτΕ), ΔτΑ 2004, σελ. 553.

¹⁵¹ Χρυσόγονος Κώστας, Αναγκαίο κακό, Τύπος της Κυριακής, 21/1/2007, σελ. 6.

«κίνδυνος επίδειξης θεσμικής αλαζονείας εκ μέρους των Ανεξαρτήτων Αρχών, εν όψει της απουσίας ιεραρχικού ελέγχου και της έλλειψης δυνατότητας πολιτικής λογοδοσίας».¹⁵²

¹⁵² Κουλούρης Νίκος, Η φάση της ελληνικής ωρίμανσης του θεσμού, Τύπος της Κυριακής, 21/1/2007, σελ. 8.

Κεφάλαιο πέμπτο: Η Αρχή Της Διαφάνειας

5.1 Η αρχή της διαφάνειας και η προστασία των προσωπικών δεδομένων

Ο ιδιαίτερα διευρυμένος ορισμός των προσωπικών δεδομένων δημιουργεί αρκετά προβλήματα και ως προς την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας σε περιπτώσεις που είναι αμφισβητούμενο αν έπρεπε να τυγχάνουν αυτής της υπερχειλίζουσας προστασίας. Για παράδειγμα, οι δύο βασικές υποχρεώσεις του πολίτη προς το κράτος είναι η στράτευση και η φοροδοσία. Σε αυτές τις δύο περιπτώσεις γίνεται ιδιαίτερα αισθητός ο νομικός δεσμός που συνδέει το κράτος με τον πολίτη. Επιπλέον, η μη ορθή εκπλήρωση των δύο αυτών υποχρεώσεων από κάποια μέλη του κοινωνικού συνόλου, επιβαρύνει αντίστοιχα τα υπόλοιπα, πλήττοντας και την ιδέα της Δικαιοσύνης αλλά και τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας. Επιπρόσθετα, η φοροδιαφυγή αποστερεί το Κράτος από πόρους απαραίτητους για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής, την πραγματοποίηση δημοσίων επενδύσεων, τη βελτίωση των κρατικών υποδομών, ενώ η αποφυγή της στράτευσης μειώνει το αξιόμαχο των ενόπλων δυνάμεων, ελαττώνει το βαθμό επάνδρωσης των μονάδων και προκαλεί δυσλειτουργία στις ένοπλες δυνάμεις.

Κατά συνέπεια, η εκπλήρωση η μη από κάθε πολίτη των δύο αυτών βασικών υποχρεώσεων του προς το Κράτος και προς το κοινωνικό σύνολο, αφορά όχι μόνο τον ίδιο αλλά ακριβώς το κοινωνικό σύνολο. Πρόκειται για δεδομένα που ενδιαφέρουν όλα τα μέλη της κοινωνίας, αφού όταν κάποιοι αποφεύγουν ολικώς ή μερικώς αυτές τις υποχρεώσεις, ρίχνουν το αντίστοιχο βάρος στους υπόλοιπους πολίτες. Είδαμε, όμως, ότι πρόσφατα στην υπόθεση της δημοσιοποίησης στοιχείων για τα αστράτευτα δημόσια πρόσωπα καθώς και παλαιότερα, στην υπόθεση της δημοσίευσης στοιχείων μεγάλων επιχειρήσεων ή φυσικών προσώπων που φοροδιέφευγαν, άρον-άρον κρίθηκε ότι η δημοσιοποίηση παραβιάζει τα προσωπικά δεδομένα των εμπλεκόμενων προσώπων και με τον τρόπο αυτό εμποδίστηκε η αποκάλυψη των στοιχείων των προσώπων που ανέπτυξαν τις δύο ανωτέρω αντικοινωνικές συμπεριφορές. Με ποια λογική, όμως, χαρακτηρίζονται ως προσωπικά δεδομένα οι πληροφορίες που αφορούν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων ενός πολίτη προς το Κράτος; Μήπως αυτά τα στοιχεία θα έπρεπε να θεωρούνται δεδομένα δημοσίου χαρακτήρα και να βλέπουν το φως της δημοσιότητας με βάση την αρχή της διαφάνειας;

Σε κάθε περίπτωση, η αρχή της διαφάνειας συνδέεται με το δικαίωμα των πολιτών στη λήψη πληροφόρησης από τα διοικητικά όργανα μέσω της δυνατότητας πρόσβασης στα έγγραφα των αρχών αυτών. Στόχος της αρχής της διαφάνειας είναι ο ουσιαστικός έλεγχος της δράσης των δημοσίων αρχών¹⁵³ καθώς και του εύλογου ενδιαφέροντος και του ειδικού έννομου συμφέροντος των πολιτών.¹⁵⁴ Με το άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, καθιερώνεται η αρχή της δημοσιότητας και της διαφάνειας της δράσης της δημόσιας διοίκησης, με την παροχή στους διοικουμένους της δυνατότητας γνώσης των διοικητικών εγγράφων είτε με επιτόπια μελέτη τους είτε με τη λήψη αντιγράφων. Επιπλέον, με το άρθρο 6 προβλέπεται το δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης του διοικουμένου στις διοικητικές διαφορές. Η αρμόδια διοικητική αρχή μπορεί να αρνηθεί την ικανοποίηση του δικαιώματος, αν τα έγγραφα αφορούν την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου προσώπου, αν παραβιάζεται κάποιο απόρρητο που προβλέπεται από ειδικές διατάξεις ή αν η παροχή των στοιχείων μπορεί να δυσχεράνει σημαντικά την έρευνα δικαστικών, αστυνομικών ή στρατιωτικών αρχών σχετικά με την τέλεση κάποιου εγκλήματος ή κάποιας διοικητικής παράβασης.¹⁵⁵

Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αρχή της διαφάνειας κατοχυρώνεται στο άρθρο 255 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και έχει σκοπό την ευρύτερη πρόσβαση στις πληροφορίες και στα έγγραφα που εκδίδονται από τα όργανα της Ε.Ε. και την αυξημένη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων. Εξασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασης στα έγγραφα του Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, για κάθε πολίτη της Ε.Ε. και για κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την έδρα του σε οποιοδήποτε από τα κράτη μέλη της. Το δικαίωμα αυτό που απονέμεται καταρχήν από το άρθρο 255 ΣυνθΕΚ, εξειδικεύεται περαιτέρω από τον Κανονισμό της 30ής Μαΐου 2001, ο οποίος προβλέπει και τις περιπτώσεις στις οποίες η άρνηση πρόσβασης στα έγγραφα των κοινοτικών οργάνων, είναι εκ μέρους των τελευταίων θεμιτή (κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, την άμυνα, τις διεθνείς σχέσεις, προστασία εμπορικών

¹⁵³ Για το ενδιαφέρον ζήτημα που αφορά τη διασύνδεση και αλληλεπίδραση ανάμεσα στην αρχή της διαφάνειας στη δράση των κρατικών οργάνων και την προστασία των προσωπικών δεδομένων, βλ. την εκτεταμένη μελέτη του Σπυρίδωνος Βλαχόπουλου, Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων - Τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία, εκδ. Αντ. Ν Σάκκουλα, 2007.

¹⁵⁴ Αργυρός Αντώνης, Η Αρχή της Διαφάνειας και τα Προσωπικά Δεδομένα ή οι ελεγκτικοί μηχανισμοί του Κράτους και η περίπτωση των προσωπικών δεδομένων, ΕλλΔνη 2008, σελ. 976.

¹⁵⁵ Αργυρός Αντώνης, Η Αρχή της Διαφάνειας και τα Προσωπικά Δεδομένα., ΕλλΔνη 2008, σελ. 963.

συμφερόντων κ.α.), εκτός αν υπάρχει κάποιο δικαιολογημένο έννομο συμφέρον που να δικαιολογεί τη δημοσιοποίηση του εγγράφου.

5.2 Η Ευρωπαϊκή πραγματικότητα

Το ίδιο ζήτημα σχέσεων, στάθμισης και οριοθέτησης ανάμεσα στη βασική νομοθετική επιλογή των καιρών μας για τη διευρυμένη προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του ατόμου και στην αρχή της διαφάνειας που πρέπει να χαρακτηρίζει τις δημόσιες δραστηριότητες απασχόλησε και το χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως παρατηρήσαμε και ανωτέρω, η αυστηρή εφαρμογή των νομικών ρυθμίσεων προστασίας των προσωπικών δεδομένων μπορεί να δυσχεράνει κάθε άλλη κοινωνική, οικονομική, διοικητική, πολιτική, θεσμική διαδικασία. Το πρόβλημα αυτό παρατηρήθηκε έντονα και στα πλαίσια λειτουργίας της Ένωσης και προκάλεσε την αντίδραση του Ευρωπαϊκού Διαμεσολαβητή.¹⁵⁶

Ο Διαμεσολαβητής εξέφρασε την ανησυχία ότι οι κανόνες προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ιδίως ο Κανονισμός 45/2001, εφαρμόζονται με τρόπο που δεν εξυπηρετεί το σκοπό τους, που έπρεπε να είναι η εξασφάλιση του σεβασμού του ατομικού δικαιώματος του ιδιωτικού βίου, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της Ε.Σ.Δ.Α. αλλά αντιθέτως χρησιμοποιούνται με σκοπό να υπονομεύσουν την αρχή της διαφάνειας στις δημόσιες δραστηριότητες. Στην προσπάθειά του να παρουσιάσει τις πτυχές και το μέγεθος του προβλήματος, ο Διαμεσολαβητής χρησιμοποίησε τέσσερα παραδείγματα.

Καταρχήν, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφάσισε να εκδώσει ένα μητρώο με τα ονόματα όλων των βοηθητικών υπαλλήλων - συνεργατών των μελών του Κοινοβουλίου, οι οποίοι πληρώνονται από κοινοτικούς πόρους. Αυτή η απόφαση, που θα ενίσχυε τη διαφάνεια, αμφισβητήθηκε με το επιχείρημα ότι η προστασία προσωπικών δεδομένων παρείχε το δικαίωμα στους υπαλλήλους αυτούς να παραμείνουν στην ανωνυμία παρά το γεγονός ότι πληρώνονται με χρήματα του κάθε φορολογούμενου Ευρωπαίου πολίτη. Μπορεί ευχερώς να συγκρίνει κανείς το ανάλογο γεγονός στην Ελλάδα, όταν προκύπτει σκάνδαλο με υψηλούς μισθούς σε δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφελείας ή σε επιχειρήσεις με αποκλειστικό ή κύριο μέτοχο το Δημόσιο ή με την απασχόληση δημοσιογράφων σε πλείονες κρατικές θέσεις, όπου με την επίκληση του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων, εμποδίζεται κάθε προσπάθεια αποκάλυψης στην κοινή γνώμη των κακώς κειμένων.

Δεύτερη περίπτωση με την οποία ασχολήθηκε ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής ήταν οι διαγωνισμοί προσλήψεων. Συγκεκριμένα, πρότεινε στο Ευρωπαϊκό

¹⁵⁶ Πηγή: [www.ombudsman.europa.eu/letters/el/20020925-1 .htm](http://www.ombudsman.europa.eu/letters/el/20020925-1.htm), 8/6/2007.

Κοινοβούλιο να ενημερώνει τους υποψηφίους ότι στους μελλοντικούς διαγωνισμούς θα ανακοινώνονται δημοσίως τα ονόματα των επιτυχόντων. Αυτό άλλωστε αποτελούσε και απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως προς τους επιτυχόντες των διαγωνισμών που την αφορούσαν, ως κίνηση που θα ενίσχυε τη διαφάνεια. Παρ' όλα αυτά, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απέρριψε την πρόταση του Euro-Ombudsman με το επιχείρημα ότι ο Κανονισμός 45/2001 απονέμει στους επιτυχόντες υποψηφίους το δικαίωμα - ευχέρεια να διατηρούν την ανωνυμία τους.

Τρίτο κρούσμα αποτέλεσε η περίπτωση lobbying με σκοπό την επίδραση σε μελλοντικές αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αφορούν εμπορικές συμφωνίες. Εδώ αντιστράφηκαν οι ρόλοι σε σχέση με την αμέσως προηγούμενη περίπτωση. Ειδικότερα, τώρα ήταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο που πίεσε την Επιτροπή να μην παράσχει προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και συνεπώς να δώσει πληροφορίες για τους παράγοντες που επηρέασαν κάποια έρευνα - απόφαση κατά τη διαδικασία του άρθρου 226 της Συνθήκης. Η Επιτροπή υποστήριξε ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων υποχρεώνει να μείνουν στην ανωνυμία τα πρόσωπα που εισηγήθηκαν στην Επιτροπή για την υπόθεση, εκτός αν τα ίδια δώσουν τη συγκατάθεσή τους για τη δημοσιοποίηση των στοιχείων τους. Με το σκεπτικό αυτό αρνήθηκε να παράσχει στον καταγγέλλοντα, τα στοιχεία των προσώπων - εκπροσώπων ανταγωνιστών του που παρενέβησαν στην έρευνα της Επιτροπής για υπόθεση που αφορούσε το δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου.

Σύμφωνα με τον Διαμεσολαβητή, η Επιτροπή θα μπορούσε να είχε αρνηθεί την παροχή στοιχείων κατά τον ορθότερο τρόπο της επίκλησης λόγων δημοσίου συμφέροντος, που συνίστατο στη διευκόλυνση της αποτελεσματικότητας της διαδικασίας του άρθρου 226 ενώπιόν της, μέσω της υπόσχεσης και παροχής εμπιστευτικότητας στους ανθρώπους που παρέχουν χρήσιμες και ουσιαστικές πληροφορίες κατά τις έρευνες αυτές. Η νομολογία του Δικαστηρίου συνήθως επικροτεί τα επιχειρήματα αυτά και σύμφωνα με τις ενδείξεις το ίδιο θα έπραττε και στην επίδικη περίπτωση. Αντί αυτών, η Επιτροπή επικαλέστηκε την προστασία των προσωπικών δεδομένων για να εμποδίσει την περαιτέρω διερεύνηση των συνθηκών και των επιδράσεων υπό τις οποίες συνεδρίασε, συσκέφθηκε και κατέληξε στην απόφασή της.

Μια τέταρτη περίπτωση αποτέλεσε η παροχή στοιχείων των εργαζομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ασκούν και εξωτερικές δραστηριότητες που έχουν

αρμοδίως εγκριθεί. Παρότι ο σχετικός Κανονισμός 1049/2001 προβλέπει την ελεύθερη πρόσβαση και δημοσιοποίηση του μητρώου στο οποίο καταχωρούνται όλες οι εγκεκριμένες εξωτερικές δραστηριότητες των εργαζομένων αυτών, η Επιτροπή παρέσχε μεν το μητρώο σε μία εφημερίδα που θέλησε να ασκήσει έρευνα, αλλά έσβησε προηγουμένως όλα τα ονόματα των υπαλλήλων αυτών με την επίκληση του Κανονισμού 45/2001 για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η απόφαση αυτή μας θυμίζει την ανάλογη απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα που απαγόρευσε στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας τη δημοσιοποίηση των ονομάτων παρά μόνο των στατιστικών στοιχείων.

Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής εκφράζει τη δυσφορία του για αυτή την τακτική των κοινοτικών οργάνων και διατυπώνει την άποψη ότι «δεν υπάρχει θεμελιώδες δικαίωμα για την ανώνυμη συμμετοχή σε δημόσιες δραστηριότητες».¹⁵⁷ Τονίζει ακόμα ότι το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν κατοχυρώνει δικαίωμα με αυτό το περιεχόμενο και ότι ένα τέτοιο δικαίωμα θα ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με την αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης του κοινού, αφού η απόκρυψη (με το πρόσχημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων) της ταυτότητας όσων συμμετέχουν σε δημόσιες δραστηριότητες, θα οδηγούσε σε αποστέρηση των πολιτών από τη δυνατότητα κατανόησης και αποτελεσματικού ελέγχου αυτών των δραστηριοτήτων. Άλλωστε, η καλύτερη άμυνα κατά της διαφθοράς είναι η διαφάνεια.

Λίγες μέρες αργότερα,¹⁵⁸ ο Διαμεσολαβητής απευθύνεται στην Επιτροπή και ζητεί την αποσαφήνιση των κοινοτικών κανόνων περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα,¹⁵⁹ επισημαίνοντας ότι οι κανόνες αυτοί οφείλουν να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται με τρόπο ώστε να μην περιορίζουν την αρχή της διαφάνειας και του δικαιώματος πρόσβασης σε δημόσια έγγραφα. Ο Διαμεσολαβητής πρόσθεσε ότι οι κανόνες προστασίας προσωπικών δεδομένων παρερμηνεύονται και με τον τρόπο αυτό δίδεται στην πράξη η εντύπωση ότι υπάρχει πλέον ένα γενικό δικαίωμα, που υπερισχύει όλων των άλλων, περί συμμετοχής στα δημόσια δρώμενα υπό το καθεστώς της ανωνυμίας. Τονίζει δε ότι με την κατάχρηση και την

¹⁵⁷ Στην ανωτέρω παρέμβασή του της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 2002.

¹⁵⁸ Στις 2 Οκτωβρίου του 2002 (www.ombudsman.europa.eu/letters/el/2002-10-02.htm).

¹⁵⁹ Οδηγία 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και Κανονισμός 45/2001 για την τήρηση των αρχών της Οδηγίας από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας.

παρερμηνεία αυτή ελλοχεύει ο κίνδυνος να ανατραπούν η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα του κοινού να έχει πρόσβαση σε έγγραφα, τόσο στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και σε αυτό των κρατών - μελών. Πρότεινε, ακόμη, την αναθεώρηση των κοινοτικών κανόνων προστασίας των προσωπικών δεδομένων ώστε να υπάρξει ουσιαστική συμβολή στην προσπάθεια για την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή τους.

Τέλος, κρίσιμος είναι ο ρόλος που αποδίδει ο Διαμεσολαβητής στα μέσα μαζικής ενημέρωσης προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της διαφάνειας και τη βελτίωση της ποιότητας της διοίκησης. Διαβάζουμε στην προμετωπίδα της σχετικής ενότητας στον ιστότοπό του ότι «ο Διαμεσολαβητής αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο των μέσων ενημέρωσης στην ενημέρωση της κοινής γνώμης, την προώθηση του δημόσιου διαλόγου και την προβολή των υπηρεσιών του σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Η προορατική πολιτική σχετικά με τα μέσα ενημέρωσης αποτελεί κεντρικό στοιχείο των δραστηριοτήτων του και των προσπαθειών του για την προώθηση του σεβασμού των δικαιωμάτων βάσει του δικαίου της ΕΕ και τη βελτίωση της ποιότητας της διοίκησης».

Κεφάλαιο 6: Ποινική Ευθύνη

6.1 Εγκλήματα κατά της τιμής (εξύβριση, δυσφήμιση, συκοφαντική δυσφήμιση).

Πόσες φορές δεν έχουμε γίνει αυτήκοοι μάρτυρες παρείστικων συζητήσεων με νομικίστικο περιεχόμενο, στις οποίες επικρατεί σύγχυση μεταξύ των μελών όσον αφορά την εντόπιση του κατάλληλου εγκλήματος όταν πρόκειται για ιστορικό που εμπεριέχει εγκλήματα κατά της τιμής κάποιου. Ο ποινικός μας κώδικας απαριθμεί κυρίως τέσσερα τέτοια εγκλήματα και τα κατονομάζει ως «εξύβριση, αρθ. 361 ΠΚ», «απρόκλητη έμπρακτη εξύβριση, αρθ. 361 Α ΠΚ», «δυσφήμιση, άρθ. 362 ΠΚ», και «συκοφαντική δυσφήμιση, αρθ. 363 ΠΚ».

Ο λόγος της δυσκολίας διαχωρισμού των εκάστοτε εγκλημάτων από μη νομικούς είναι θεμιτός, μιας και τα διακριτικά γνωρίσματα του κάθε εγκλήματος είναι δυσθεώρητα και ρευστά μεταξύ τους. Πολλές φορές δε, η εν λόγω δυσκολία διασάφησης και διαχωρισμού των εγκλημάτων, παρατηρείται και σε νομικούς. Ο λόγος ύπαρξης λοιπόν αυτού του άρθρου είναι να αποκρυσταλλώσει σε αδρές έστω γραμμές τις επιμέρους διαφορές των εν λόγω εγκλημάτων και να καταδείξει τις στοιχειώδεις διαφορές μεταξύ τους, χωρίς βεβαίως να αξιώνει πιστοποιητικά πληρότητας, ακρίβειας και νομολογιακής αρμονίας και σύμπλευσης, μιας και κάτι τέτοιο θα προϋπόθετε την ενδελεχή μελέτη σχετικών συγγραμμάτων και την παρακολούθηση της δικανικής σκέψης όπως αυτή παγιώθηκε από τη σχετική ανώτατη νομολογία.

Τα σχετικά άρθρα λοιπόν είναι:

Άρθ. 361 ΠΚ (εξύβριση)

1. Όποιος, εκτός από τις περιπτώσεις της δυσφήμισης (άρθρα 362 και 363), προσβάλλει την τιμή άλλου με λόγο ή με έργο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή της φυλάκισης.
2. Όταν η προσβολή της τιμής δεν είναι ιδιαίτερα βαριά, αν ληφθούν υπόψη οι περιστάσεις και το πρόσωπο του ατόμου που προσβλήθηκε, ο υπαίτιος τιμωρείται με

κράτηση ή με πρόστιμο.

3. Η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 308 έχει και σ' αυτή την περίπτωση εφαρμογή.

Άρθ. 361 Α ΠΚ (έμπρακτη εξύβριση)

1. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών τιμωρείται η έμπρακτη εξύβριση (άρθρο 361 παρ. 1), αν έγινε χωρίς πρόκληση από τον παθόντα.

2. Αν στην πράξη της προηγούμενης παραγράφου συμμετείχαν δύο ή περισσότεροι, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών.

Άρθ. 362 ΠΚ (δυσφήμιση)

Όποιος με οποιονδήποτε τρόπο ενώπιον τρίτου ισχυρίζεται ή διαδίδει για κάποιον άλλον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψή του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή της φυλάκισης.

Άρθ. 363 ΠΚ (συκοφαντική δυσφήμιση)

Αν στην περίπτωση του άρθρου 362, το γεγονός είναι ψευδές και ο υπαίτιος γνώριζε ότι αυτό είναι ψευδές τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Μαζί με τη φυλάκιση μπορεί να επιβληθεί και χρηματική ποινή. Μπορεί επίσης να επιβληθεί και στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 63.

Επισημάνσεις

«Εξύβριση»:

Το γράμμα του νόμου δεν δίνει κανέναν σαφή ορισμό για το τι εστί εξύβριση. Λογικό, καθώς εκτός του ότι οι νόμοι θα πρέπει να είναι γενικά διατυπωμένοι, ειδικά εδώ σ' αυτά τα εγκλήματα, εμφίλοχωρεί και το υποκειμενικό στοιχείο σε μεγάλο βαθμό με αποτέλεσμα κάποιος χαρακτηρισμός που θα μπορούσε να αποτελεί εκ μέρους του δέκτη εξύβριση, δεν θα αποτελούσε λόγο προσβολής για κάποιον άλλον.

Γενικά όμως και όπως παγιώθηκε από τη νομολογία (ιδίως τη γερμανική) ως εξύβριση, θα μπορούσε να δοθεί ο παρακάτω ορισμός: «Εξύβριση συνιστά η επίθεση κατά της τιμής του άλλου δια της εξωτερίκευσης του μη σεβασμού αυτής! („Beleidigung ist der Angriff auf die Ehe einer anderen Person durch Kundgabe der Missachtung oder Nichtachtung“). Τιμή αποτελεί η προσωπική αξιοπρέπεια του

καθενός και η προσωπική αξίωσή του, να τον αντιμετωπίζουν οι άλλοι ανάλογα με τον προσωπικό, διανοητικό και ηθικό αξιολογικό του υπόβαθρο και βαθμό.

Στην εξωτερίκευση (του μη σεβασμού της τιμής του άλλου), θα πρέπει να γίνει ένας διαχωρισμός μεταξύ αξιολογικών κρίσεων και ισχυρισμών γεγονότων. Οι δεύτεροι χαρακτηρισμοί είναι δεκτικοί απόδειξης περί αλήθειας ή μη αυτών, άρα θα πρέπει εκ προοιμίου να αντιμετωπιστούν διαφορετικά.

Ο ισχυρισμός γεγονότων που τυχόν προβάλλεται εμπίπτει στο εν λόγω άρθρο της εξύβρισης και στοιχειοθετεί την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος μόνο, εάν προβλήθηκαν κατά του προσβαλλόμενου απευθείας, ήτοι κατά του ίδιου του προσώπου στο οποίο απευθύνονται. Έτσι για παράδειγμα, αν ο Α αποκαλέσει τον Β απατεώνα, αυτό πληροί την αντικειμενική υπόσταση της εξύβρισης. Αν αποκαλέσει για τον Β τον ισχυρισμό «απατεώνα» απέναντι στον Γ, όχι (στοιχειοθετείται όμως ενδεχομένως το έγκλημα της δυσφήμισης που θα το δούμε εν συνεχεία).

Αν αποκαλέσει ο Α τον Β «κάθαρμα», αυτό εμπίπτει σαφώς στην αντικειμενική υπόσταση της εξύβρισης. Αλλά επειδή πρόκειται για αξιολογικό χαρακτηρισμό (κι όχι για ισχυρισμό δεκτικό αποδείξεως), πληροίτε η εξύβριση ακόμα κι αν προβάλλει τον ίδιο χαρακτηρισμό έναντι του Γ για τον Β. Ενώ αν αποκαλούσε για τον Β «απατεώνα» (δεκτικό αποδείξεως) ενώπιον του Γ, δεν θα στοιχειοθετούνταν ο όρος της εξύβρισης.

«Έμπρακτη εξύβριση»:

Η έμπρακτη εξύβριση απαιτεί άμεση σωματική επίδραση στον προσβαλλόμενο η οποία από μόνη της συνιστά και στοιχειοθετεί τον μη σεβασμό της τιμής του άλλου. (πχ. φτύσιμο, σωματικός έλεγχος γυναίκας από αρσενικό αστυνομικό όργανο, σφαλιάρα κ.λπ.).

«Δυσφήμιση»:

Όπως προαναφέραμε, ισχυρισμοί γεγονότων (δεκτικοί αποδείξεως περί αλήθειας αυτών) που έγιναν για κάποιον άλλον απέναντι σε τρίτους, δεν στοιχειοθετούν το έγκλημα της εξύβρισης, δύναται όμως να στοιχειοθετήσουν το έγκλημα της δυσφήμισης. Δεν χρειάζεται ο δηλών να γνωρίζει θετικά την μη αλήθεια των ισχυρισμών του, αρκεί ενδεχόμενος δόλος αυτού περί της προσβολής της τιμής του άλλου, δηλ. κατά συνέπεια, της πιθανότητας να μη ισχύουν αυτά που ισχυρίζεται. Ως συνήθως, σ αυτές τις περιπτώσεις, η αλήθεια περί του ισχυρισμού αποτελεί

αντικείμενο ποινικής συζήτησης και αποτέλεσμα αποδεικτικής διαδικασίας.

«Συκοφαντική δυσφήμιση»:

Τέλος, η διαφορά αυτού του εγκλήματος σε σχέση με την απλή δυσφήμιση, έγκειται στη γνώση του ενεργούντος, δηλούντος, περί της μη αλήθειας των ισχυρισμών του για κάποιον άλλον, άρα δεν αρκεί μόνο ενδεχόμενος δόλος του προβάλλοντος αλλά γνώση της ψευδής δήλωσης του.

6.2 Ποινικές Διατάξεις για τον Τύπο

Οι ποινικές διατάξεις για τον τύπο οι οποίες ίσχυσαν για δεκαετίες στην Ελλάδα, περιλαμβάνονταν στο Ν. 5060/1931 «Περί τύπου, προσβολών της τιμής εν γένει και άλλων σχετικών διατάξεων», ο οποίος καταργήθηκε με το άρ. 100 του Ν.Δ. 346/1969 και επανήλθε σε ισχύ με το άρ. 2 του Ν. 10/1975, και στον Α.Ν. 1092/1938 «Περί Τύπου». Οι διατάξεις αυτές κατακρίθηκαν πάρα πολύ στη θεωρία, ως αντισυνταγματικές, καθώς και από τον πολιτικό κόσμο.¹⁶⁰

Κατά τη χρονιά κατά την οποία έγινε η απεγκληματοποίηση της περιύβρισης αρχής, καταργήθηκε και η σχετική ειδική ποινική νομοθεσία για τον τύπο. Κατά το πρώτο χωρίο της πρώτης παραγράφου του άρθρου μόνου του Ν. 2243/1994 «Περί τύπου, προσβολών της τιμής εν γένει και άλλων σχετικών αδικημάτων», «Καταργούνται οι ποινικές διατάξεις, ουσιαστικές και δικονομικές, του ν. 5060/1931 περί τύπου, προσβολών της τιμής εν γένει και άλλων σχετικών αδικημάτων» και του α.ν. 1092/1938 «Περί Τύπου» καθώς και κάθε άλλη ουσιαστική και δικονομική ποινική διάταξη ειδικού νόμου σχετικά με τον Τύπο, εκτός των άρθρων 29 και 30 του ν. 5060/1931 όπως αυτά ισχύουν σήμερα, του άρθρου 47 του α.ν. 1092/1938 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 παρ. 2 του ν. 1738/1987 και της παραγράφου 3 του άρθρου μόνου του ν. 1178/1981».

Πρώτον, τα άρ. 29 και 30 του Ν. 5060/1931 αφορούν τον ποινικό κολασμό ασέμων δημοσιευμάτων, σε βαθμό πλημμελήματος. Μάλιστα, έχει κριθεί ότι μεταξύ της διάταξης περί του κακούργηματος της πορνογραφίας ανηλίκων, του αρ. 348Α ΠΚ περί πορνογραφίας ανηλίκων και επομένως δεν πρέπει να γίνει κατηγορία κατά του δράστη για παράβαση της γενικής έναντι αυτής διατάξεως της παρ. 1 του άρ. 29.¹⁶¹

Δεύτερον, διατηρείται σε ισχύ και η βραχεία περιγραφή των αδικημάτων του τύπου, η οποία είναι της τάξεως των 18 μηνών από την τέλεση της πράξης. Συγκεκριμένα, κατά το άρ. 47 του νομοθετήματος περί Τύπου η προθεσμία της παραγραφής αναστέλλεται για όσο χρόνο σύμφωνα με διάταξη του νόμου δεν μπορεί να αρχίσει ή να εξακολουθήσει η ποινική δίωξη και για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η κύρια διαδικασία ώσπου να γίνει αμετάκλητη η καταδικαστική απόφαση. Σε κάθε περίπτωση ο χρόνος της αναστολής δεν μπορεί να υπερβεί τα δύο έτη.

¹⁶⁰ Γ. Κική, *Η ελευθερία των οπτικοακουστικών μέσων (υπό το πρίσμα και της Συνταγματικής αναθεώρησης του 2001)*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2003, σ. 243.

¹⁶¹ Α.Π. 810/2007, Ποιν Δ/νη 2007, σ. 813, ΑρχΝ 2007, σ. 652.

Έτσι, έχει παυθεί οριστικά η ποινική δίωξη με βούλευμα λόγω παρόδου χρονικού διαστήματος μεγαλύτερου των 18 μηνών από την τέλεση της δυσφήμισης η οποία έγινε με δημοσίευση εντύπου κατά την έννοια της παρ. 2 του Α.Ν. 1092/1938, και συγκεκριμένα με αναπαραγωγή επιστολής δυσφημιστικού περιεχομένου με τη χρήση φωτοτυπικού μηχανικού μέσου καθώς και με διανομή αυτής με την αποστολή φωτοτυπικών αντιγράφων σε ευρύ κύκλο προσώπων.¹⁶²

Τρίτον, κατά την παρ. 3 του άρθρου μόνου του Ν. 1178/1981, ο ιδιοκτήτης κάθε εφημερίδας ή περιοδικού υποχρεούται να ορίζει ως εκδότη και διευθυντή φυσικά πρόσωπα που έχουν τη μόνιμη κατοικία και διαμονή τους στην Ελλάδα και μη καλυπτόμενα οπωσδήποτε από ασυλία, ετεροδικία ή άλλο λόγο που αίρει το αξιόποινο ή παρακωλύει την ποινική του δίωξη ενώ επιτρέπεται η σύμπτωση των δύο ιδιοτήτων (εκδότη και διευθυντή). Ποινική ευθύνη σε βάρος του ιδιοκτήτη του εντύπου υφίσταται μόνο αν συντρέχουν στο πρόσωπό του οι ιδιότητες του εκδότη ή του διευθυντή ή εφόσον δεν έχει ορίσει εκδότη. Ο ορισμός του εκδότη ή του διευθυντή φαίνεται μόνο στην αναγραφή του στο φύλλο του εντύπου. Σε περίπτωση που ο ιδιοκτήτης δεν έχει ορίσει εκδότη ή διευθυντή που συγκεντρώνει τα στοιχεία αυτά ή ο ιδιοκτήτης καλύπτεται από λόγους ή περιπτώσεις που καθιστούν αδύνατη ή δυσχερή την ποινική του δίωξη ή καταδίκη, το δικαστήριο δεν κωλύεται να αναζητήσει τον πράγματι υπεύθυνο αξιόποινης πράξεως, χωρίς να δεσμεύεται από τις περί πλασματικής ευθύνης διατάξεις του νόμου αυτού, ο οποίος ισχύει εν προκειμένω κατά τα λοιπά. Σε περίπτωση κατά την οποία δεν έχει οριστεί εκδότης, ως εκδότης τεκμαίρεται ο ιδιοκτήτης. Αν ο ιδιοκτήτης ημερησίου ή περιοδικού εντύπου είναι άγνωστος, την ευθύνη φέρουν τα πρόσωπα που αναφέρονται στο εδάφιο γ του άρ. 46 του Α.Ν. 1092/1938 «περί τύπου»¹⁶³ (ο αρχιεργάτης της εφημερίδας ή του περιοδικού ή ο εκμεταλλευόμενος στο δικό του όνομα το τυπογραφείο στο οποίο εκδόθηκε το έντυπο αυτό ή ο από αυτόν εμπιστευόμενος ως προς τη διεύθυνση του Τυπογραφείου).

Επομένως, η κατά τη σχετική συνταγματική διάταξη ποινική ευθύνη του τύπου δεν αναζητείται πλέον παρά σχεδόν αποκλειστικά στις διατάξεις της γενικής ποινικής νομοθεσίας. Πρόκειται κυρίως για τις διατάξεις των άρ. 361 επ. Π.Κ. που αναφέρονται στα εγκλήματα κατά της τιμής. Σημαντική διέξοδο προσφέρουν οι

¹⁶² Α.Π. 8/1990, ΠοινΧρ 1990, σ. 932.

¹⁶³ Δυνάμει του δευτέρου χωρίου της παρ. 1 του άρθρου μόνου του Ν. 2243/1994 κατά το οποίο «*Η κατάργηση του άρθρου 46 του α.ν. 1092/1938 δεν θίγει το εδάφιο 6 της παραγράφου 3 του άρθρου μόνου του ν. 1178/1981*». Προφανώς εκ παραδρομής δηλώνεται το εδ. 6 αντί του ορθού εδ. 7.

εναλλακτικές περιπτώσεις της παρ. 1 του άρ. 367 ως λόγοι άρσης του άδικου χαρακτήρα της πράξης, όπως οι δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες και οι εκδηλώσεις που γίνονται για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Έτσι, γίνεται δεκτό ότι ο τύπος επιτρέπεται να προσβάλλει την τιμή των ανθρώπων, μεταξύ άλλων για να προασπίσει το συμφέρον του κοινού να ενημερώνεται σχετικά με τα σημαντικά και επίκαιρα θέματα του δημοσίου βίου.

Όμως, κατά την παρ. 2 του ίδιου άρθρου η προηγούμενη διάταξη δεν εφαρμόζεται όταν οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία του πλημμελήματος της συκοφαντικής δυσφήμισης καθώς και όταν από τον τρόπο της εκδήλωσης ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη, προκύπτει σκοπός εξύβρισης. Ειδικός σκοπός εξύβρισης υπάρχει κατά τη νομολογία στον τρόπο εκδήλωσης της προσβλητικής συμπεριφοράς *«όταν αυτός δεν ήταν αντικειμενικά αναγκαίος για τη δέουσα απόδοση του περιεχομένου της σκέψης αυτού που φαίνεται ότι ενεργεί από δικαιολογημένο ενδιαφέρον και ο οποίος, μολονότι αυτό το γνώριζε χρησιμοποίησε τον τρόπο αυτό για να προσβάλλει την τιμή του άλλου»*.¹⁶⁴

Τέλος ορίζεται επίσης στο νόμο Ν. 2243/1994¹⁶⁵ ότι στα εγκλήματα που διαπράττονται δια του τύπου, οι προβλεπόμενες στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας με ποινή ακυρότητας ή απαραδέκτου προθεσμίες που υπερβαίνουν τις 5 μέρες, συντέμνονται στο ήμισυ. Το κλάσμα που τυχόν προκύπτει συμπληρώνεται ως την επόμενη ακέραιη μονάδα. Οι σχετικές υποθέσεις προσδιορίζονται κατά προτίμηση και γράφονται στο κατά την παρ. 2 του άρ. 374 ΚΠΔ πρώτο μέρος του εκθέματος (όπως αυτές των οποίων επίκειται η παραγραφή και εκείνες στις οποίες ο κατηγορούμενος κρατείται προσωρινά για τη δικαζόμενη υπόθεση), με ευθύνη του εισαγγελέα.

¹⁶⁴ . Ι. Καράκωστας, Το δίκαιο των Μ.Μ.Ε., εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2005, σ. 269.

¹⁶⁵ Παρ. 3 του άρθρου μόνου

6.3 Κατηγορίες και υπεράσπιση για τη δυσφήμιση

Ο νόμος της δυσφήμισης περιλαμβάνει τέσσερα στοιχεία. Για να αποδειχθεί η δυσφήμιση, κάποιος πρέπει να δείξει ότι:

1. Η δήλωση μεταδόθηκε σε τρίτους.
2. Οι άνθρωποι οι οποίοι διάβασαν ή είδαν τη δήλωση, θα είναι ικανοί να αναγνωρίσουν τον άνθρωπο, ακόμη κι αν αυτός ο άνθρωπος δεν είχε πραγματικά κατονομαστεί.
3. Η δήλωση τραυματίζει τη φήμη κάποιου ή το εισόδημα ή προκαλεί ψυχική οδύνη.
4. Ο δημοσιογράφος, ο τύπος ή οι οργανισμοί μεταδόσεων έχουν άδικο.

Μέλη του τύπου και οργανισμοί του τύπου που αντιμετωπίζουν μηνύσεις για δυσφήμιση, μπορούν να χρησιμοποιήσουν τρία στοιχεία υπεράσπισης: την αλήθεια, τα δικαιώματα και τα έντιμα σχόλια.

Αλήθεια. Η πρώτη και καλύτερη άμυνα εναντίον της δυσφήμισης, είναι φυσικά ότι πληροφορίες είναι αληθείς. Οι αληθινές πληροφορίες παρ' όλα αυτά κάποιες φορές είναι καταστροφικές και δεν μπορούν να θεωρηθούν δυσφημιστικές. Η δημοσίευση αληθινών πληροφοριών, ωστόσο, μπορεί να αποτελεί παρέμβαση στην ιδιωτική ζωή, όπως επεξηγείται παρακάτω σ' αυτό το κεφάλαιο. Επιπλέον, η αλήθεια είναι μια επιτυχημένη υπεράσπιση, μόνο αν η αλήθεια αποδειχθεί προς ικανοποίηση του δικαστηρίου ή των ενόρκων.

Δικαίωμα. Ο τύπος είναι ελεύθερος να παρουσιάσει ότι συζητιέται κατά τη διάρκεια νομοθετικών και δικαστικών διαδικασιών, παρ' όλο που οι πληροφορίες που παρουσιάζονται στις διαδικασίες από τους μάρτυρες και από άλλους μπορεί να είναι ψευδείς ή καταστροφικές. Αυτό λέγεται περιεχόμενο χαρακτηριστικό προνόμιο.

Έντιμα σχόλια. Τα δικαστήρια έχουν επίσης προστατεύσει προσεκτικά την ελευθερία του τύπου για την παρουσίαση απόψεων. Λόγω του ότι οι απόψεις δεν μπορούν να αποδειχθούν αληθείς ή ψευδείς, ο τύπος είναι ελεύθερος να σχολιάζει δημοσιεύματα και να επαινεί ή να κατακρίνει μια ταινία, για παράδειγμα.

6.4 Οι Νόμοι για τη δυσφήμιση και τα Μ.Μ.Ε.

Οι πιο επιτυχημένες κατηγορίες δυσφήμισης τελικά, ξαναελέγχονται ή μειώνονται, όταν εμφανιστούν. Σύμφωνα με μια μελέτη όλων των μηνύσεων για δυσφήμιση που παρουσιάστηκαν στις Η.Π.Α. από το 1974 έως το 1984, περίπου μόνο το 10% των υποθέσεων κερδήθηκε ενώ άλλο ένα 15% από αυτές ρυθμίστηκε συνήθως χωρίς κάποια αποζημίωση. Και παρ'όλο που 20 υποθέσεις του 1 εκατ. Δολαρίων ή παραπάνω είχαν εκδικαστεί ανάμεσα στο 1980 και 1984, σε καμία από αυτές δεν ασκήθηκε έφεση.

Το μεγάλο κόστος μιας δυσφημιστικής μήνυσης για τα μέσα δεν είναι ο πραγματικός διακανονισμός αλλά η πληρωμή του δικηγόρου υπεράσπισης. Οι μεγάλοι οργανισμοί των μέσων έχουν ασφάλεια για τη δυσφήμιση, αλλά οι μικρές εφημερίδες, τα περιοδικά, οι εκδότες βιβλίων ή οι ραδιοφωνικοί σταθμοί, μπορεί να μην είναι ικανοί να ανταπεξέλθουν στο κόστος της ασφάλειας ή των νομικών αμοιβών. Μια μέση υπόθεση για δυσφήμιση σήμερα, απαιτεί περίπου 150.000 δολάρια μόνο για νομική κάλυψη. Αυτά τα έξοδα, κάνουν ορισμένες φορές τον τύπο να λογοκρίνεται μέσω εσωτερικών μηχανισμών.

''Από τότε που το Ανώτατο δικαστήριο εξέδωσε ευνοϊκή δικαστική απόφαση για την New York Times στην υπόθεση New York Times εναντίον Sullivan το 1964, καμία χώρα στον κόσμο δεν προσέφερε μεγαλύτερη νομική προστασία σ' αυτούς που θέλουν να μιλήσουν ανοιχτά και άφοβα'', γράφει ο διακεκριμένος δικηγόρος για θέματα λιβελλογραφίας, Floyd Abrams. ''Ακόμη και σήμερα, οι αμερικάνικοι νόμοι για τη δυσφήμιση, κατάφεραν να πετύχουν το χειρότερο για τις δύο πλευρές: Κάνουν λίγα για την προστασία της φήμης. Κάνουν πολλά για να εμποδίσουν τον ελεύθερο λόγο''.

Ο Abrams, έχει προτείνει ριζικές αλλαγές για τους νόμους της Αμερικής που σχετίζονται με τη λιβελλογραφία:

1. Οι εκδότες και οι εκφωνητές, πρέπει να ενθαρρύνονται να δημοσιεύουν τις επαναδιατυπώσεις γρήγορα. Όταν τα μέσα προσφέρουν επίκαιρες επαναδιατυπώσεις, καμία μήνυση δε θα επιτρέπεται.
2. Οι αποζημιώσεις πρέπει να περιοριστούν στα ποσά που κυριολεκτικά χάθηκαν από αυτούς οι οποίοι μηνύθηκαν. Ο Abrams προτείνει να αναγνωρίζονται τα

πραγματικά ποσά των χαμένων μισθών και το όριο για την ψυχική οδύνη να είναι 100.000 δολάρια.

3. Το δικαστήριο πρέπει να είναι ικανό να απαιτεί η χαμένη πλευρά να πληρώνει τα νομικά έξοδα για την πλευρά που κερδίζει.

‘‘Η εξάπλωση της λιβελλογραφίας, πράγματι έχει παγώσει το θάρρος του τύπου’’, λέει ο νομικός Rodney A. Smola ‘‘και σ’ αυτό το πάγωμα όλοι μας υποφέρουμε, γιατί κάνει τον τύπο συντηρητικά ασφαλή, εκφράζοντας μια απλή εγωκεντρική σκέψη. Όλοι μας θα χάσουμε εάν επιτρέψουμε τη μηδαμινότητα του ελεύθερου λόγου.

Επίλογος

Σε μία δημοκρατική κοινωνία η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί θεμελιώδες αγαθό και διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στην δημιουργία του δημόσιου διαλόγου, απαραίτητου για όλα τα ζητήματα που άπτονται της δημόσιας ζωής και αντλούν το δικαιολογημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Οι θεσμικές εγγυήσεις που προβλέπονται για τον Τύπο και τα υπόλοιπα ΜΜΕ, σε συνδυασμό με τη δημοσιογραφική ελευθερία σε όλα τα στάδια της σχετικής εργασίας αναζήτησης, άντλησης, επεξεργασίας και δημοσίευσης ειδήσεων, ιδεών και λοιπών πληροφοριών, καθιστούν δυνατή την εκπλήρωση της κοινωνικής αποστολής των μέσων ενημέρωσης και του ρόλου τους ως φυλάκων στη δημόσια ζωή.

Ωστόσο, και το δικαίωμα προς το σεβασμό της προσωπικότητας του ανθρώπου είναι θεμελιώδες σε μία δημοκρατική κοινωνία. Η ανάγκη της προστασίας της προσωπικότητας από διάφορες προσβολές γίνεται σήμερα ακόμα πιο επιτακτική, αφού η εξέλιξη των σύγχρονων τεχνολογιών καθιστά ευκολότερες τις ενδεχόμενες προσβολές και επιτείνει τη βαρύτητα των συνεπειών τους. Ο ιδιωτικός βίος, λόγω του περιεχομένου του και της σημασίας του για την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, αποτελεί κρίσιμη έκφανση του συνολικού δικαιώματος της προσωπικότητας. Η προσβολή του ιδιωτικού βίου μπορεί να γίνει δεκτή από την έννομη τάξη μόνο υπό αυστηρότατες προϋποθέσεις και δικαιολογητικούς λόγους.

Κατά τη λειτουργία τους, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ως παράγοντες από τη δραστηριότητα των οποίων μπορεί να προκύψει κίνδυνος για τα αγαθά των προσώπων, οφείλουν να τηρούν τις συναλλακτικές υποχρεώσεις που έχουν προβλεφθεί για αυτά, με σκοπό τη σύννομη και κοινωνικά χρήσιμη εκπλήρωση της αποστολής τους και την ελαχιστοποίηση των κινδύνων για τα έννομα αγαθά των κοινωνιών. Στην περίπτωση που τα ΜΜΕ παραβιάσουν τις υποχρεώσεις τους αυτές και προκαλέσουν προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα, ο θιγόμενος έχει τις δυνατότητες που του δίνουν οι σχετικές διατάξεις του αστικού και του ποινικού δικαίου. Στην καθημερινή πραγματικότητα παρουσιάζεται σχετικά συχνά το φαινόμενο της σύγκρουσης ανάμεσα στην ελευθερία της έκφρασης και στο δικαίωμα σεβασμού του ιδιωτικού βίου. Η επίλυση της σύγκρουσης αυτής δεν μπορεί να προέλθει ως αποτέλεσμα κάποιας αφηρημένης και εκ των προτέρων καθορισμένης υπεροχής και υπερίσχυσης κάποιου εκ των δύο αλλά μέσω της διαδικασίας της ad hoc

στάθμισης των δύο αυτών συνταγματικών δικαιωμάτων, όπως εκδηλώνονται στα πλαίσια της εκάστοτε υπό κρίση περιπτώσεως.

Τα δημόσια πρόσωπα ή πρόσωπα της επικαιρότητας, δηλαδή τα άτομα εκείνα που κατέχουν κάποιον εξέχοντα ρόλο στην πολιτική, την κοινωνία, την οικονομία, τις επιστήμες, τις τέχνες, τον αθλητισμό, έχουν επανειλημμένα απασχολήσει τη νομική θεωρία και τη νομολογία, οι οποίες προσπάθησαν να δημιουργήσουν συγκεκριμένα κριτήρια και προϋποθέσεις για την απόδοση σε κάποιο πρόσωπο της ιδιότητας του δημοσίου προσώπου. Η ιδιότητα αυτή είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για το Δίκαιο, αφού η κατοχή της μπορεί να δικαιολογήσει την προσβολή πτυχών του δικαιώματος της προσωπικότητας του ατόμου από την πλευρά των μέσων ενημέρωσης. Τα ΜΜΕ έχουν τη δυνατότητα να ασκούν έντονο έλεγχο και κριτική στα δημόσια πρόσωπα για τις πράξεις ή τις παραλείψεις τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Κατ' εξαίρεση, μπορούν να ασχοληθούν ακόμη και με πτυχές του ιδιωτικού βίου των προσώπων αυτών, όταν α) στοιχεία του ιδιωτικού βίου επηρεάζουν την άσκηση των καθηκόντων ή εξηγούν τα κίνητρα λήψης κάποιας απόφασης του δημοσίου προσώπου, β) υπάρχει κραυγαλέα αντίφαση ανάμεσα στις απόψεις που υποστηρίζει δημοσίως το δημόσιο πρόσωπο και τις απόψεις που εκφράζει ιδιωτικώς, γ) υπάρχει αντίφαση ανάμεσα σε εκφάνσεις της ιδιωτικής ζωής του δημοσίου προσώπου και την εικόνα που το πρόσωπο αυτό επιδιώκει να δώσει στην κοινωνία για τον τρόπο ζωής του και την εν γένει προσωπικότητά του, δ) περιστατικά του ιδιωτικού βίου του προσώπου της επικαιρότητας, έρχονται σε αντίθεση με τις απόψεις που εκφράζει δημοσίως.

Εξαιρετικά σημαντική κατευθυντήρια γραμμή κατά τη στάθμιση της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος σεβασμού του ιδιωτικού βίου και γενικά κατά τη συνολική εξέταση των εκάστοτε επίδικων υποθέσεων, αποτελεί η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αυτού του «συνταγματικού οργάνου της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης»¹⁶⁶ που είναι επιφορτισμένο με το έργο της ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το ΕΔΔΑ, μέσα από τις αποφάσεις του, έχει διαπλάσει ένα ιδιαίτερα ισχυρό πλαίσιο προστασίας του

¹⁶⁶ Φραγκάκης Νίκος, Ανθρώπινα δικαιώματα και ευρωπαϊκή ενοποίηση – Από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΝοΒ, 2002, σελ. 1417.

ιδιωτικού βίου, ενώ στην πορεία των χρόνων και της κοινωνικής εξέλιξης, εντάσσει στο περιεχόμενο του δικαιώματος – τον ορισμό του οποίου είχε εύστοχα αφήσει ανοιχτό – όλο και περισσότερες εκφάνσεις και πτυχές. Παραδοσιακή είναι η ευαισθησία που επιδεικνύει το Δικαστήριο αυτό και ως προς την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης, ιδιαίτερα όταν αφορά τη διάδοση ειδήσεων, πληροφοριών, γνωμών, ιδεών και κρίσεων που άπτονται ζητημάτων της δημόσιας ζωής και που ευνοούν την ανάπτυξη του δημοσίου διαλόγου,¹⁶⁷ αυτής της ζωογόνου δύναμης για κάθε κοινωνία. Το σκεπτικό και τα κριτήρια τα οποία θεμελιώνει το ΕΔΔΑ κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των διατάξεων της ΕΣΔΑ, επιδρούν αργά ή γρήγορα και στις εθνικές νομολογίες και δημιουργούν σταδιακά ένα είδος ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το επιθυμητό θα ήταν, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να ακολουθούν απαρέγκλιτα τις συναλλακτικές υποχρεώσεις που τα βαρύνουν και να μην εκδηλώνουν αυτή την έντονη ροπή προς την προσβολή της προσωπικότητας των ατόμων και κυρίως του ιδιωτικού βίου των προσώπων της επικαιρότητας. Χρήσιμη θα ήταν, επίσης, η επίδειξη της δέουσας προσοχής από τα δημόσια πρόσωπα, ώστε να μη δίνουν αφορμές στα ΜΜΕ για να εντρυφήσουν στην προσωπική τους ζωή. Η εμπειρία, πάντως, διδάσκει ότι οι προσβολές αυτές θα συνεχιστούν. Η καθημερινότητα θα παράγει αρκετή «πρώτη ύλη» που θα τροφοδοτεί το νομικό προβληματισμό για τη σύγκρουση της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος σεβασμού του ιδιωτικού βίου. Το γεγονός αυτό θα κρατά αμείωτο το ενδιαφέρον του νομικού κόσμου για τη σχετική εξέλιξη της θεωρίας και της νομολογίας.

¹⁶⁷ Αλιβιζάτος Νίκος – Μάλλιος Βαγγέλης, Ο πολιτικός λόγος στο Στρασβούργο, ΔιΜΕΕ 4/2008, σελ. 438 επ.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Αλιβιζάτος Ν. - «Ιδιωτικότητα και Δημοσιοποίηση. Επίκαιρες παρατηρήσεις για τα όρια των δημοσιογραφικών αποκαλύψεων», ΔιΜΕΕ, 1/2005
- Αλιβιζάτος Ν. - «Η ιδιωτική ζωή των δημοσίων προσώπων», Αβέβαιος εκσυγχρονισμός, Πόλις 2001
- Αλιβιζάτος Ν. - Η ιδιωτική ζωή των Δημοσίων προσώπων, Τα Νέα, Αθήνα, 1997
- Ανθόπουλος Χ. - «Προστασία προσωπικών δεδομένων και ελευθερία πληροφόρησης. Στο περιθώριο της 3545/2002 του ΣτΕ», ΔτΑ, 22/2004
- Ανθόπουλος Χ. - «Ελευθερία της πληροφόρησης και δικαιώματα της προσωπικότητας: η αστική ευθύνη των μέσων ενημέρωσης» σε Τσαπόγας Μ-Χριστόπουλος, Τα δικαιώματα στην Ελλάδα 1953-2003, Καστανιώτης, Αθήνα 2004
- Ανθόπουλος Χ. - Το πρόβλημα της λειτουργικής δέσμευσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 2003
- Βουτσάκης Β. - «Η αρχή της αναλογικότητας: από την ερμηνεία στη διάπλαση δικαίου»,σελ.229 σε Φωτιάδου Αλκμήνη
- Δαγτόγλου Π. - Ατομικά Δικαιώματα, Σάκκουλας Αντ ,1991
- Δαγτόγλου Π. - Τύπος και Σύνταγμα, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα- Κομοτηνή 1989,
- Δημητρόπουλος Α. - Σημειώσεις Συνταγματικού Δικαίου, Θ' έκδοση, Αθήνα 2001
- Καράκωστας Ι. - «Προσβολή της προσωπικότητας και Right of Publicity», ΔιΜΕΕ, 2/2006
- Καράκωστας Ι. - «Όρια και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας», ΔιΜΕΕ, 1/2005,
- Καράκωστας Ι. - Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005
- Καράκωστας Ι. - Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Σακουλλας, Αθήνα Κομοτηνή, 2003
- Καράκωστας Ι. - Προσωπικότητα και Τύπος, Σάκκουλας Αντ., Αθήνα 2000
- Καράκωστας Ι. - «Η προστασία του ιδιωτικού βίου των προσώπων της επικαιρότητας από τη σκοπιά του συγκριτικού δικαίου», ΔΕΕ 1999
- Κική Γιάννα - Η ελευθερία των οπτικοακουστικών μέσων, Σάκκουλας, Αθήνα,

2003

- Κόρσος Δ. - «Τύπος και Ραδιοτηλεόραση», Σάκκουλας Αντ. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1987
- Κουμάντος Γ. - « Ελευθερία και ποιότητα στα Μέσα Ενημέρωσης» Το Σύνταγμα, 1975
- Κρίππας Γ. - Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου Αθήνα 1972
- Μανιάτης Α. - Δίκαιο Τηλεπικοινωνιών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2005
- Μανιάτης Α. - Ο εκδημοκρατισμός των ΜΜΕ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2008
- Μανιάτης Α. - Η περιαγωγή μίας εκτροπής στις τηλεπικοινωνίες, Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου 2006
- Μανιτάκης Α. - «Η αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος», ΤοΣ (1978) σε Φωτιάδου Αλκμήνη, 2006
- Μαρκεζίνης Β. - «Η προστασία του ιδιωτικού βίου των δημοσίων προσώπων: Οι υποθέσεις του Μονακό, Κάθριν Ζέτα Τζόουνς και Ναόμι Κάμπελ από σκοπιάς συγκριτικού δικαίου», ΔτΑ, 25/2005
- Μέλφος Θ. - «Ελευθερία πληροφόρησης του Δημοσιογράφου και προστασία της προσωπικότητας», ΔτΑ, 1999
- Μιχαηλίδης Νουάρος Γ. - «Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου», Το Σύνταγμα, 1983
- Παντελής Α. - Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1984
- Παπαδημητρίου Γ. - «Ο Έλληνας Δικαστής και η ΕΣΔΑ», Το Σύνταγμα, 5/2002
- Σωτηρέλλης Γ. - «από την ελευθερία των ΜΜΕ, στην ελευθερία έναντι των ΜΜΕ», Όρια και σχέσεις δημόσιου και ιδιωτικού , Ίδρυμα Σάκη Καραγεωργα, Αθήνα, 1996
- Τσεβιάς Α. - «Η προστασία του ιδιωτικού βίου των δημοσίων προσώπων έναντι των μέσων ενημέρωσης κατά την ΕΣΔΑ. Σχόλιο στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 24.06.2004 (von Hannover κατά Γερμανίας)», ΔιΜΕΕ 3/2005
- Τσάτσος, Σκουρής, Σπυρόπουλος - Ελευθερία του τύπου και προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών, σε Ανθόπουλο Χ.,

ΔιΜΕΕ

- Φωτιάδου Α. - «Σταθμίζοντας την ελευθερία του λόγου : Δικαστικές τεχνικές και ελευθερία του λόγου στις ΗΠΑ και στην Ελλάδα», Σάκκουλας Αντ. Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2006
- Φωτιάδου Α. - «Η προστασία της προσωπικότητας δημοσίου προσώπου κατά την ικανοποίηση του διαδικαστικού αιτήματος επανόρθωσης από το ΕΣΡ», Το Σύνταγμα, 1/1999
- Φωτιάδου Α. - «Φύλλο συκής», Το Σύνταγμα, 1/2001

Κώδικες

- Αστικός Κώδικας - Σπυριδάκης, Σάκκουλας, Αθήνα, 1998
- Ποινικός Κώδικας - Κονταξής Αθ., Σάκκουλας 1997

Ξένη Βιβλιογραφία

- H.C. Black - Black's Law Dictionary, St. Paul, West Publishing, 1983
- D.L. Faigman - "Madisonian Balancing: A Theory of Constitutional Adjudication, 88 Nw.U. L.Rev.641 in Φωτιάδου 2006
- Hubmann - Das Persönlichkeitsrecht, Aylf, Koln 1967
- Media Law - 3rd ed., Penguin Books, 1992, σελ.80-81, σε Φωτιάδου Α, Το Σύνταγμα, 1999
- Neumann-Deusberg - Persönlichkeitsrecht und Namensanonymität, JZ 1970, σελ.564 σε Καράκωστας Ι, 2000
- Poldech A.Daw Recht auf Privaeheit, Grundrechte alw Fundament der Demokratie, Joachim Peters, Frankfurt, 1979
- Rigaux - L'elaboration d'un "right of privacy" par la jurispedence americaine, στη Revue internationale de droit compare, σελ 710 σε Μιχαηλίδης – Νουάρος, 1983
- Wacks - The Protection of Privacy

Διαδικτυακές Πηγές

- http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,15048&_dad=portal&_schema=PORTAL
- http://www.dsanet.gr/epikairothta_nomothesia.asp
- <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
- http://lawdb.intrasoftnet.com/nomos/nomos_frame.html
- <http://www.nomotelia.gr/>
- <http://www.ant-sakkoulas.gr/links.php>
- <http://en.rsf.org/>
- <http://www.hri.ca/hri-publications-and-documentation/database/>
- <http://www.theguardian.com/uk>
- www.orgadfpublicationwfreedom-of-information-foi-vs-privacy
- <http://www.mispedia.org/library/>